65346

1905. ÉVI ÉVFOLYAM.

I. ÉVFOLYAM. 2. FÜZET. NOVEMBER HÓ 15.

Régi Okiratok és Levelek Tára

HAVI FOLYÓIRAT AZ IRODALOM ÉS TÖRTÉNELEM KÖRÉBŐL.

ALAPÍTOTTA

ÉS DEBRECZEN SZ. KIR. VÁROS TANÁCSÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA

Dr. KARDOS SAMU

felelős szerkesztő.

FŐMUNKATÁRSAK:

UJHELY GÉZA és ZOLTAI LAJOS

Budapest. Debreczen.

RENDES MUNKATÁRSAK:

1. Dr. BARCSA JÁNOS
ev. ref. kollégiumi tanár Debreczenben.
2. DVORTSÁK GYŐZŐ
Sáros vármegye főlevéltárnoka.
3. Ifj. KOMLÓSSY ARTHUR
fogalmazó az országos levéltárban Bpesten.
4. Dr. LENGYEL MIKLÓS
a deési kir. főgimn. tanára.
5. Dr. MAGASHÁZY BÉLA
Borsod vármegye főlevéltárnoka.
6. Dr APSAI MIHÁLY JÁNOS
Máramaros vármegye főügyésze.
7. OLÁH GÁBOR
a debreczeni kollégium s. könyvtárnoka.
8. PETROVAY GYÖRGY
földbirtokos Nagykürü.
9. RÉVÉSZ KÁLMÁN
ev. ref. esperes Kassán.
10. Dr. SEBESS DÉNES
országgyülési képviselő M.-Vásárhelyen.
11. SIMON GÉZA
az m.-szigeti ev. ref. lyceum főkönyvtárnoka.
12. Dr. gróf WASS GYÖRGY
vármegyei aljegyző Deésen
13. Dr. VERSÉNYI GYÖRGY
az Erdélyi Irod. Társ. főtitkára Kolozsvártt.
14. Dr. VÉRTESY GYULA
kir. tanfelügyelő Nagyszebenben.

ELŐFIZETÉSI DIJ: Egy évre 12 kor. Fél évre 6 kor. Egyes füzet ára 1 kor.

Mindennemű leveleket, előfizetési pénzeket és hirdetési dijakat a szerkesztő czimére (Debreczen, Piacz-u. 58. sz. I. e.) kell beküldeni.

Bizományosok:
1. Budapesten: Ranschburg Gusztáv, Ferencziek-tere.
2. Debreczenben: Hegedüs és Sándor, Kossuth-utcza.
3. Kolozsvártt: Stein János, Deák Ferencz-utcza.
4. Miskolczon: László Adolf könyvkereskedése.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

TARTALOMJEGYZEK.

Oldal

Zoltai Lajos: A szab. kir. városi rangra emelt Debreczen első esztendeiből (Második közlemény.) 1 9
Ujhely Géza: Kossuth Lajos értekezése az „éhségmentő" intézetekről (Befejező közlemény.) 10–17
Révész Kálmán: Lukács pap éneke. 18–22
Dr. Barcsa János: A pátenskori gyülés a debreczeni kistemplomban 1860 jan. 11-én (Első közlemény.) 23–33
Dr. Kardos Samu: Ujfalvi Sándor emlékiratai 1854 1855. (Második közlemény.) 34–37
Szinyei Gerzson: A sárospataki főiskola története 1531 1661-ig (Második közlemény.) 38 40
Petrovay György: Máramaros vármegye ősi családai (Második közlemény.) 41–44

Adattár.

Dvortsák Győző: I. Lipótnak II. Rákóczi Ferencz ellen kiadott köröző levele 45–47
Dr. Bányai Elemér: Adatok Mikó Imre gróf életéhez 48–51
Zoltai Lajos: A város levéltáraiból: Az 1704. esztendőbeli perceptorok számadása 52–57
Kelemen Gábor: Hajdúböszörmény a szabadságharczban (Második közlemény.) 58–59
Dr. Kardos Samu: Báró Jósika Miklós kiadatlan levelei (Második közlemény.) 60–63
Dr. Kardos Samu: Széki gróf Teleki család históriája 1609–1839-ig Szász Pétertől (Második közlemény.) 64–69
Dr. Kardos Samu: Báró Wesselényi Miklós ifjukori naplófeljegyzései (Második közlemény.) 70–73
Dr. Kardos Samu: Kossuth Lajos budai fogságából irt levelei (Második közlemény.) 74–79
Dr. Kardos Samu: Báró Wesselényi Miklós ifjukori levelei (Második közlemény.) 80–83
Csáthy Ferencz és Z. L.: Kossuth Lajos levelei Csáthy Károly debreczeni ügyvédhez 1836-ból 84–87

Dr. Kardos Samu: Nyilatkozat Friedreich István támadásaira . 88–90

Z. L.: Folyóiratok szemléje 91–95
Vegyesek: Uj könyvek. (Dr. K. A. A debreczeni nyelvjárás. Irta: Oláh Gábor.) — Bernáth Elemér halála. — Képeinkhez. — Báró Jósika Miklós áttérése (Dr. K. S.) — Egy szerkesztő nyilatkozata. — Csokonai-ház. — A tanács és a helyi szerzők. — Rheda Péter nyomdász levele 1607-ből (Z. L.). . . 96–100
Mellékletek: Zágoni Mikes Kelemen és Mikó Imre gróf arczképe

Felhívás! *Tisztelettel tudatjuk olvasóinkkal, hogy mindazok, akik a „Régi Okiratok és Levelek Tára" cz. folyóiratra egy esztendőre előfizetnek, abban a kedvezményben részesülnek, hogy dr. Kardos Samu „Báró WESSELÉNYI MIKLÓS ÉLETE és MUNKÁI" czímű ez év márczius havában megjelent és osztatlan elismerésben részesült két kötetes alapvető forrás művét, — melynek bolti ára harmincz korona — husz koronáért, vagyis 33 százalék árengedés mellett portómentesen a szerzőnél Debreczenben megrendelhetik.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Zágoni MIKES KELEMEN.

Szül. 1690-ben, — kibujdosott 1711-ben, — meghalt 1762 okt. 2-án Rodostóban.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

I. ÉVFOLYAM. 1905. 2. FÜZET.

Régi Okiratok és Levelek Tára

HAVI FOLYÓIRAT.

A szabad királyi városi rangra emelt Debreczen életének első esztendeiből.

— Egy névtelen Naplója 1696—1700-ról. —

— Közli és ösmerteti: **Zoltai Lajos.** —

(Második közlemény.)

Sequitur Annus MDCXCIX.

Sub Indicatu Generosi Domini Stephani *Komáromi*[1] iterum constituti, faventibus Divini Numinis opitulationibus Annum proxime transactum foeliciter complentis, hunc autem prosperis rerum auspiciis exordientis,

Quem Divina bonitas in ea aetatis senilis debilitate, quâ jam jam circumventus esset fortunatis successibus beare, nobisque sub Ejusdem ductu tranquilitatem animorumque concordiam elargiri clementissime dignetur omnes omnino comprecamur.

Die 1. Januarii.

Die 26 Xbris 1698 Cassára expedialt Atyánkfia Lévai István Postán hajnalban megérkezik, elhozván magával Mlsgos Holló Sigmond urat ő Ngát, a T. Nemes Magyar és Szepessi Camarák Consiliariusát ad restaurationem Magistratus Commissariusnak. Baranyi Mihály házához szállitottuk ő Ngát.[2]

Reggeli Praedicatio után összve gyülvén a Nemes Tanács és Communitas emlitett Commissarius Urnak hir tétetik; fel jő ő Nga és minek utánna szép reverentiával excipialtatott volna, Biró Uram a Nemes Tanáccsal és Firmander Uram is Tisztektül elbucsuznak.

[1] Komáromi István a legválságosabb időkben 43 évet töltött el közhivatalok viselésével. 1661-ben vették be a tanácsi rend közibe. Esküttbiróságot, városi egyéb tiszteket, sulyos követségeket a török portára s német udvarhoz sok izben viselt; főbiróságot hétszer, ugymint 1683., 85., 88., 1691., 93., 98., 99. években dicséretesen töltötte be. Meghalt 1704 ápr. 26., 80 éves korában. Családja nem azonos a Komáromi Csipkés György családjával. Hihetőleg az 1657 előtt nótáriusságot viselt Komáromi György fia volt. Háza a Kardos-ház szomszédságában, a Simonffy-utczai 1. sz. városi bérpalota helyén állott.

[2] Baranyi Mihály háza a kistemplom mellett lévő s Piacz-utczára néző parochiális ház telkén feküdt.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Ekképpen a Communitas selective fenn maradván a Nagyobbik Tanács házban a szokott solennitas szerint a Biró, Tanács és Firmander tétel végben megyen.

Biróságnak Tisztire penig N. Komáromi István Uram,

Firmanderségre penig N. Dobozi István Uram választatnak.

Déllesti Praedicatio után (hova szép rendel elől tudniillik Lévai István, az után a N. Tanácsbeli utolsó személyek egymás után Biró Uramig, a Communitas penig elől Firmander Uram, Biró Uram mellé esvén, utánna asztalonként rendel a leg utolsóig; Comissarius Uram ő Nga is Biró Uram mellett jobb kéz felől fel gyülekeztenek vala) Biró Uramat és Firmander Uramat az egész N. Tanács és Communitas házokhoz kisérik.

Commissarius Uram ő Nga is maga szállására kisértetik, Dobozi István, Pósalaki János, Lévai István Uram ő Ngához hivatnak ebédre, vagy már estve felé lévén, Vacsorának kell mondani.

Die 2. Jan.

A Városi Tisztek választatnak, felljül emlitett Commissarius Uram ő Nga jelenlétiben a kis Tanács házban és onnan a Nagy Tanács házban fel menvén, kiki társával a reájok adatott Tiszt viselésére hittel köteleztetnek.

Die 3.

Az uczákban a Capitányok és Tizedesek s Tiz ház Gazdák tétetnek:[1]

Uj Hatvanban: Capitán Bencze István,
Alföldi János.

Tizedes Bolyák János,
Debreczeni István.

Tiz ház gazda: (A nevek hiányzanak.)

Mester: Capitán: Szabó Mihály, Rácz Pál.
Tizedes: Baxa István, Nagy Mihály.

Tiz ház gazdák: (A nevek hiányzanak).

[1] A kapitányok, tizedesek, tizházgazdák tartása ősrégi debreczeni intézmény, a mellyel már a XVI. század derekán találkozunk. Utczáknak nevezett s bizonyos önkormányzati hatáskörrel felruházott városrészek tisztviselői, akiket az utczák gyülései választottak. Köztevékenységök igen sok oldalu volt: belevágott az adó- és közmunka-ügyek, a rendészet, tűzoltás, közös gazdálkodás körébe. Minden utczában 2—2, tehát az egész városban 24 kapitány volt; a tizedesek száma utczánként 2, 3, 4; a tizházgazdáké kétszer-háromszor ennyi. Fizetésük az ugynevezett *uczaszerből telt ki.* Ez intézmény alig 30 éve, hogy végképen megszünt.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Péterfia: Gombkötő Mihály, Szatthmári János,
Botos György. Szücs Péter.

Tiz ház gazdák: (A Napló nem folytatja tovább a subalternus tisztek előszámlálását.)

Die 4. Jan.

Emlitett Commissarius Uram ő Nga ismét a N. Tanács és Communitas gyülésiben fel jő.

1. Ő Fölsége parancsolattyát praesentallja, melyben 3000 köböl buzának administratiójárul szorossan parancsol ő Fölsége, azon 3000 kivül, a mellyet már annak előtte a Nemes Camara kivánt vala. Mellyen igen háborodtunk, mivel a szük termés és az sok hadaknak ezen való által meneteli miatt igen meg szükült minden féle gabona közöttünk, mellyrül irtunk Bécsben lévő Sárándi Dániel Atyánkfiának, hogy ha lehet a Felséges Udvarnál keresse valami orvosságát és ha külömben nem lehet, igirjen ezer kassai köböl buzát. Commissarius Urnak ő Ngának is erre csak azt feleltük két izben Dobozi István, Pósalaki János és Monori István Uraimék által.

2. Javallaná emlitett Commissarius Uram ő Nga, hogy a Város házánál lévő konyhálkodás, sütés-főzés tolláltatnék; mert más helyeken ollyan hirünk vagyon, hogy valamikor Tanácsgyülés vagyon, mindenkor a Tanács együtt marad és ugy esznek, isznak, vendégeskednek.[1]

Jó tanácsnak tartyuk, annak előtte is ezt magunkban el gondoltuk vala; azut consentialtunk benne.

3. Hogy a Város dolgaiban szolgáló becsülletes embereknek rendeltetnék bizonyos Diurnum; talán illendő volna, ha a Nemes Tanács tagjainak dénár 60, a Communitasbelinek penig dénár 36 rendeltetnék nap számra.

4. A Nemes Város tiszteinek nagyobb s tisztességessebb Sallarium ordinaltatnék. Ezekre feleltük, hogy cum tempore végezünk felőle.[2]

[1] A városnak fenmaradt legrégibb számadásaiban (1676—1684), melyeket a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 1903. évi (X. évf.) 5—8. füzeteiben közöltem, valószinüleg ennek a hagyományos, pátriarkhalis szokásnak költségei is lappanganak a Kardosházi borbirák által „gazdálkodás" czímmel elszámolt összegek alatt. Bár azt kell hinnünk, hogy e tekintélyes költségek nagyobb részét a jövő-menő idegen urak és tisztek megvendégelése emésztette fel.

[2] Az előző évi tisztujitáshoz küldött kir. biztos, Rau Jakab utján tudta meg hivatalosan is a szepesi kamara, mennyi fizetésök van a debreczeni előljáróknak. Az akkori viszonyok között is kevésnek találta azt a kamara. Főbiró, népszónok, tanácsnokok egyenként és évenként 40, a főjegyző 150, aljegyző 100, főpénztárosok 20, borbirák 120, ser- és égettborbirák 30, épitésfelügyelők 20, városgazdák 40, vámfelügyelők 20 frt készpénzfizetést huztak.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

5. Bizonyos punctumokat, kérdéseket ád elő irásban ő Nga és azokra választ kiván, mely a Protocolonban formaliter bé vagyon irva feleletivel edgyütt.[1]

Die 5. Jan.

A buza kivánság dolgában ma is csak azt feleltük ő Ngának a mit tegnap.

Item. Groff Solari Uram ő Nga két Companiája ugymint Selbach és Vallis két nap rajtunk lakván elmennek.

Item. Sárándi Urnak Bécsben irunk, hogy a buza dolgában munkálkodjék; levelünket Désán István Uram kezéhez dirigálván.

Die 6. Jan.

Felljül emlitett Commissarius Uram ő Nga Várad fele indul, hat lovat adunk a kocsijában, és egy szekeret négy lovával s négy kisérővel.

Die 7. Jan.

Az Eskütt emberek Relictái mig Urok neveket viselik, ollyan szabadsággal jussal élhessenek mint urok idejében.[2]

Item. Egy concivis ember is sine convictione legali ne tömlöczöztessék, közönségesen végeztetik.

Die 8. Jan.

Cassa Városa levele olvastatik, mellyben igiri a Nemes Tanács, hogy az ott lévő szállását követ Atyánkfiainak, a mennyire a szállók sok volta engedi, meg kiméllik.[3]

Item. Rót Mihály Uram Cassai Commissio Perceptora levele is olvastatik, mellyben sollicitallya, hogy a tavalyi quantumunkrul tegyünk finalis computust; a mivel restálunk, fizessünk meg; kire nézve szükséges képpen kell Cassára emberünket bocsátanunk.

Statutum est. A város dolgaiban expediálandó becsülletes embereknek diurnuma a Tiszáig és a hasonló distantiáju földig d. 40. A Tiszántul d. 75.

[1] E kérdések a város népessége, adóterhei, adósságai, vagyona mennyiségére, városi számadásokra, egyházak, iskolák jövedelmeire, árva- és szegényügy kezelésére, piaczi és tűzrendészeti intézkedésekre stb. vonatkoztak. Az 1699. évi jegyzőkönyv latinul egyenként felsorolja ezeket a rájok adott feleletekkel együtt. (357—370. l.)

[2] Idevonatkozólag eddigi kutatásaim során csak 1670-ben találtam ehez hasonló statutumot. E szerint a meghalt tanácsbeli személy házanépétől azon esztendőben az uczaszeren kivül egyéb szolgálat nem kivántatik. (Jkv. 1670: 856.)

[3] A Kassával, Eperjesen való sürü érintkezés állandó szállás tartását kivánta odajáró követeink számára. Váradon, majd később Kállóban, a török uralom alatt pedig Szolnokon is, ugyanilyen czélra, saját háza volt Debreczennek.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Item. A Város közönséges szükségeire való fának helye rendeltetett a Kardos háza végiben való pusztára, az előtteni barana rovást elhányván, ide fellyebb rekesztetik által sövénnyel.[1]

Die 9.

A Város házától a közönséges fának tartása a Kardos házához vitetvén, karózni és fonni kezdették a rekeszt.

Die 10.

Holló Sigmond Uram ő Nga vissza érkezik Váradrul; ugyan az elébbeni szállására száll ő Nga. Oda deputáltatnak ebédre Pósalaki János és Palágyi Pál uraimék; a város házától gazdálkodtunk bőjt eleséggel és borral.[2]

Die 11.

Holló Sigmond Uram ő Nga Biró Uramhoz hivatik ebédre, *az estve is ott üti.*

Die 12.

Solari Regimentjébül 28 német érkezvén, tegnap előtt, Cassa felől Aradra commendiroztatván, ma mentenek el, quietalván bennünket 56 portiorul.

Die eodem. Jó kemény fagyos idő indult a locs pocs után; adgya Isten: bár csak egy holnapig tarcson.

Die 12.

Hogy mind az egész Tanács continuuskodgyék Biró Uram körül, nem lehet, hanem hetenkint illyen rendel szolgállyanak:

1. Borbély András, Püspök István, Monori István.
2. Király Mihály, Komáromi György, Csatári János.
3. Diószegi Sámuel, Veresmarti János, Tikos János.
4. Palágyi Pál, Sárándi Dániel, Váczi Sz. János.

Die eodem. Tizennégy contrabandalt botok osztatnak a Nemes Tanácsra.[3]

[1] A Kardos a háza Piacz-utczában, a városházával átalellenben feküdt. A város mostani bérpalotái helyén; telke mélyen benyult Simonffy-utcza felé. Kardos nevü család nemesi kuriája volt eredetileg, de a XVI. század végén a város megvásárolván, attól fogva csapszéknek használták; az udvarán lévő apró boltokban pedig bérért kalmárok árulgattak. — *Barana*, fából, deszkából való kerités volt. A hajdumegyei Földesen és vidékén ma is *bërëná*-nak nevezik a czulápfák közé vizszintesen rakott deszkakeritést. A *sövény*-keritést abban az időben még a város legfőbb utczán is közönségesen használták.

[2] Ez időben a városháza épületében is tartottak korcsmát.

[3] E följegyzés értelme nem eléggé világos előttem. Bartal A. Magyarországi latinság szótára szerint: *contrabanda* = csempészet, tiltott portéka, azzal való kereskedés; tiltott portéka elvétele. *Contrabandalis* = csempészeti. *Contrabandare* = lefoglalni, elkobozni. Tehát hihetőleg elkobzott botokat osztottak ki a tanács tagjai között. (?)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Die 13. Jan.

Már sok izben emlitett Holló Sigmond Uram ő Nga ebéd után (mellyen jelen voltanak Pósalaki János, Monori István és Lévai István Uraimék) fel kelvén, gyalog, meg irt Pósalaki János Uram házáig ballag, ott egy néhány pohár bort meg iván, nagy maga ajánlásaival kocsijára fel ül és Hatház felé indul; kocsijában 6 lovat adunk, s azon kivül 3 szekér kisérőkkel Varga Szücs István Esküt Atyánkfiát is adjungalván.

Monori István, Lévai István és Baranyi Mihály Uraimék paripán ki kisérik ő Ngát a nagyerdőn által Monostorig, ott is nagy ajánlással indult utra ő Nga, azon nap csak a közelebb való helyre, ugymint Hatházra szándékozván hálásra menni. Eddig került ő Nga itt léte eggyel mással legalább fl. 500.

Die 14. Jan.

Solari két Compag(niaja) érkezik Arad felől.

Die 15. Jan.

Rót Mihály Urnak irunk, hogy várakozásban legyen az 2641 Rh. aránt; quietantiaink in originali Bécsben vadnak, mig le küldetnek.

Die 16.

Solari 2 Comp(agniája) el megyen Böszörmén felé.

Eodem. Váradi Commendans Laport Uram ő Nga már sokszor iteralt parancsolattyára 12 ökör szekeret küldünk Aradra hathat ökrivel, Csengeri Pál Atyánkfiát adjungalván melléjek. Irtunk emlitett Commendans Urnak, hogy tovább való uttjokat secundallja; de nehezen hihettjük, hogy el mehessenek, mert az ut felettébb rut, sáros, vizes. Kiváltképpen a Tőz erdeje nem csak illyen vizes, hanem jobb időben is fertelmes szokott lenni.

Die 16. Jan.

Erdély országábul bizonyos számu ezer sóknak ki szállitása felől hirünk érkezvén, mivel annyira való üres boltyaink, helyeink nincsenek, tettzett közönségessen, hogy egy nagy sónak való hely épitessék az Varga uczai déli soron, az hol a barom vásár szokott esni. Széle legyen jó nagy hat lépés, az hossza penig mintegy harminczkettő, mellynek végben vitele Király Mihály és Ajtai András Bolt Birák Uraiméknak committaltatik. El kezdették a fáit hordani és az ácsok faragják is.[1]

[1] A debreczeniek sókereskedése főként a XVII. és XVIII. században igen jelentékeny volt. Dr. Takács Sándor erről igy ir: A törökuralom végén nemcsak a tiszai részeken és Felső-Magyarországon, hanem egész Magyarország nyugoti részein is elözönlik a debreczeni *sósszekerek* a városokat és vásárokat. Komáromban, Győrött, Nagyszombatban, Pozsony-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Die 18. Jan.

Az uczák a fel vétendő Portio aránt conscribaltatnak.

Gróf Martigli uram Carloviczárul, az hol a békesség tractaja tartatik, Baron Globicz Szegedrül irnak, itt lévő companiáikat recommendállják.

Die 19. Jan.

Holló Sigmond uram ő Nga ismét vissza jő Kis Várdábul és száll Pósalaki János Uramhoz. Egyéb dolgai emlitett Holló Uramnak a Protocolonban bővebben olvastathatnak, mivel Közönséges Tanács gyülésibül tettünk ő Nga kivánságaira feleleteket.[1]

Die 22.

Ma vincze (Vincze) napja lévén, szép idő volt, amaz mondás szerint *Mikor fénlik Vincze, megtelik a pincze.* Adgya Isten, jó borunk teremjen; az idén ugyan sok embernek elég termett; de miképpen kél el, nem tudgyuk, mert igen szaporátlan iszszák, a német quartélyos is el pénzetlenedett most.

Die eodem. Kglmes Urunk ő Fölsége parancsolattyára és Holló Sigmond Uram ő Nga sokszori urgeálására a buzaszedést el kezdgyük, minden forint után egy-egy Debreczeni véka. Elég bajok lészen Annonarius Uraméknak.[2]

Die 23. Jan.

Ambrus Mihály Tokai fél Felesége Szücs Erzsébeth az Ura által, az elmult napokban, minthogy az Urának az ételben valami Ruticat adott más rosz Asszony javallásábul és az Ura igen rosszul volt utánna, meg fogtattatván, bizonyos ideig a tömlöczben tartatott, de becsülletes emberek magok közben vetésére és Urának is egésségének meg fordulására nézve el bocsáttatott ollyan conditioval:

ban minden vásáron ott találjuk a debreczeni *sósokat.* S mig ez a nagyarányu kereskedés egyrészt a debreczenieknek jelentékeny hasznot hajtott, addig másrészt nekik köszönhetjük, hogy az osztrák sót Magyarország legnagyobb részéből kiszoritották. (Századok 1905. V. f. 471. l.) Sóraktárnak ez az első nyoma Debreczenben. A második, mely ma is fennáll Szent Anna-utcza végén, 1755–60 között épült.

[1] A Jegyzőkönyv mindazonáltal igen röviden emliti Holló Zsigmond eme látogatását. A kir biztos ezuttal is a január 1-én királyi parancsra követelt 3000 köböl buzát sürgeti, katonai ekzekucczióval fenyegetőzvén. A tanács pedig ismét halasztást kért, Bécsbe küldött követének visszaérkeztéig; bár a tanács Sárándi leveléből már jan. 7-én tudta, hogy a „*buza kivánság aránt üresek*" nem lehetünk. (Prot. 1699 : 371)

[2] Összesen hatezer köböl buzát kellett Debreczennek előállitani, a szepesi kamara által még 1698 őszén kivetett mennyiséggel együtt. „Ő Felségének kenyérre lévén szüksége" (Prot. 1698 : 316). A tanács ugy látszik debreczeni köböllel számitott; a városra esett 18,148 Rh. forint nádori adófelvetés arányában igy jön ki minden adóforint után egy vékájával $3 \times 6000 = 18{,}000$ véka gabona. Ugyanis a debreczeni köböl három vékából állott, mig a budai köblöt négy vékával számitották.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

1. Hogy emlitett Urát ennek utánna meg becsüllje, szeresse, mint Istenfélő házas személyek között szokott lenni s az Isten s emberek törvénye is kivánnya.

2. Ollyan s hasonló személyekkel, mint a kivel edgyütt most meg fogattatott volt, többé ne társalkodgyék.

3. A városban becsülletes háznál szerezzen magának szállást, uczabeli Esküt Uraimék, a Capitányok és Tiz ház Gazdák hirivel.

4. Ambrus Mihály is Feleségét ennek utánna meg becsüllje, szépen tarcsa, eddig esett dolgait el felejtve tarcsa, állapotjához illendő ruhában jártassa.

Ha penig ennekutánna csak leg kissebbikben meg tapasztaltatnak is ollyan dologban, melly a Városban tiltva volna, a Városbul mindgyárt mindketten annak rendi szerint relegáltatni fognak, ha tudnillik emlitett Ambrus Mihály a dolgot titkolná is, a Magistratusnak az ő idejében meg nem jelentené.

Mellyre mind ketten egymást meg követték és ezekre magokat előttünk kezekbe adásával kötelezték.

Die eodem. Sartori nevü Annoriae Commissarius,[1] ki az Erdélyben viendő buza percipialására ide deputáltatott, több egyéb nagy, nem jól emlitendő mortificatioi között arra kénszerit bennünket, hogy a Görögök palotája ablakit, az hol a buza congregaltatik, bé deszkáztassuk, hogy a Tolvajok ellen bátorságosabb lehessen, mellyre Király Mihály és Diószegi Sámuel becsülletes Atyánkfiai által resolvallyuk, hogy ne erőltessen haszontalan dologra ő Klme, mert ha látnánk károsnak lenni, kérés nélkül is örömest meg cselekednénk. Nagy imigy amugy le hagyott rólla: de ha urgealta volna is tovább, csak ezen sententiában maradtunk volna. Adunk minden napra éttzakára őrzőt azon buza helye mellé; a verébtül ne félcse ő Klme; mert a mennyit megeszik, annyit hágy benne helyette.

Eodem. A Kardos házánál lévő fás kert el készült reteszin kivül.

Die 23. Jan.

A Kardos házánál, az hol a közönséges Annoria tartatik, a folyosó igen meg romolván, a molnárok szépen renovalták, lábfázták.

Die 24. Jan.

Holló Sigmond Uram ő Nga a Magistratus tételben való szolgálattyáért való Discretioban adott 30 Cseber ó bora, mellyet Dobozi István Uramtul vettünk, csebrit 6 forintjával, két szekérre tétetik és indittatik Cassa felé, Varga Szücs István Atyánkfia is adjungáltatik azon szekerek mellé.

[1] Sartori biztost Bécsből küldötték le a Debreczenben összegyülő gabona átalvételére s még január hónap elején megérkezett.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Boto Mihály nevü Péterfiai Concivis embert a Látó Kép nevü földön[1] valami Tolvajok elő találván, meg ölték, a Társait meg fosztották. Siralmas példa.

Die 24. Jan.

A Portionak forint szám szerint való fel vetése kezdődik, Alsó járáson, Várad uczán.[2]

Die 25.

Rot Mihály cassai Commissio Perceptorának irunk, hogy a Commissarius Assignatioit az el mult téli intertentiórul holnaprul holnapra extrahallyuké vagy csak együtt irassuk fel; és a Commissarius Assignatioján kivül egyszer is másszor is ide jött és interteneált milesek aránt, mit kell cselekednünk? Az originalis generalis quietantia kezünkben csak párban vagyon, elégséges lenneé, ha azt Commissarius Urammal vidimaltatnók? Item, ha a mivel még a Cassa Bellicaban restalunk, itt assignálná ő Klme, hogy ne kelletnék oda fel fáradnunk, igen jó néven vennénk ő Klmétül.

A Capitanságnak parancsoltatik, hogy az uczákban a gátakat meg csináltassák.

Item. Rendellyenek Szoboszlóig egy ökör szekeret német alá.

A Buza mellé őrzőket rendellyenek.

26. Jan.

Solari Regimentye Profont mestere ezen megyen által több németekkel. Szekeret adtunk egyet Böszörményig.

(Folytatjuk.)

---

[1] Debreczen és Balmaz-Ujváros közt, csaknem a középuton ma is van Látókép nevü csárda.

[2] Alsójáráshoz tartoztak: Czegléd- (ma Kossuth), Varga-, Várad-, Piacz-, Miklós- és Német (ma Széchényi)-utczák. Felsőjárást pedig: Uj- (József kir. herczeg), Hatvan-, Mester-, Péterfia- és Csapó-utczák alkották.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Kossuth Lajos értekezése az „éhség-mentő intézetek"-ről.

Közli: **Ujhely Géza.**

(Második közlemény.)

3-szor. Ámbátor Hazánknak mind természeti fekvése, mind a nyugati szomszéd tartományokkal fentálló lánczabroncs miatt mintegy azon kedvetlen helyheztetésbe gondolom lenni a magyart, hogy nehezen remélhet bővölködésére s gazdagságára nézve más előmenetelt, mint amit a nyers termesztmények nyeresége adhat, ámbátor a földmivelésbe helyheztetődhetne, tehát azon bőséges kincs tár, mely az eggyes személyek gazdagodásával nemzeti physicus erőnket, ez pedig a politikai mérő serpenyőbe hazánknak nyomósságát nevelhetné s ennélfogva a földmivelésnek kellene fáradhatatlan szorgalmunk fő tárgyát tenni: mégis sokkal kevesebb lesz a földünk termesztménye, mint annak nagy részbe termékeny minemüsége, az éghajlat kedvező befolyása, a vegetatió bujasága s a termesztmények jósága és külömböző sokfélesége mellett méltán várhatnánk s ennélfogva az Európai Canaánba képzelhetetlen kicsiny azon quantum, amely a nép élelembeli szükségének pótolására évenként fel marad. Báró C. A. Malchus (Statistik und Staaten-Kunde. Stuttgard und Tübingen 1826.) számitása szerint az ausztriai birodalom egész kiterjedésének $^{94}/_{100}$-ad része lévén mivelhető, ennek csupán $81^{1}/_{2}/_{100}$-ad része miveltetik valósággal, mintegy $^{13}/_{100}$-ad része, vagyis Lichtenstern szerint 14.614,909 □ hold föld haszon nélkül hever; a melynek legalább is egyharmadrészét fel lehet venni Magyarországra. Továbbá André számitását követve (Neueste Jahren-Statistik etz. 1823, 140-ik l.) Magyarországnak egész aratása 60.000,000 mérőre megyen, ha már most a biztos dátumoknak kezemnél nem léte miatt csupán hypothesis gyanánt 8 millióra teszem Hazánk népességét (1785-ben 7 milliom 8574, 1787-ben pedig 7 milliom 116,789 volt és igy 2 esztendő alatt 108,215 szaporodott) s egyre-másra minden emberre esztendőnként 5 mérőt számitok, a lakosok elemésztése 40 milliomra megyen, ha a lovakra, baromfiakra s közönségesen véve a marhatartásra csak egy 8 részt s igy 5 milliom mérőt, a pályinka-, ser- és kemé-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

nyitófőzők számára 2½ milliomot, arra ami vermekben s tőtőházakban elromlik s egerek által emésztetik 1 milliomot, a kivitelre 2½ milliomot veszek fel s ehhez a katona s különösen a lovas-ezredek tartása s más oly könnyen elő nem számitható czimek alatt még 4 milliomot hozzá teszek, alig marad az elemésztésen felül 5 milliom mérő, 8 milliom ember számára s ennek hányadrésze van az éhségnek kitett adófizető kezénél s viszont hány része megy fel a vett számadáson felül az országbul, a gazdagabb birtokosok kezéből, mihelyest valamennyire fel megy az élet ára külföldön s kivitetni engedtetik, vagy háboru idején?

Már csak magából ezen igaz, nagyon merész, de még sem hihetetlen számitásból is könnyen megmagyarázható az oly gyakran előforduló élelem szüki.

Nincs itt helye hosszas mutogatással elszámlálni, mi befolyással légyenek a földmivelés ezen hátra maradott voltába, különösen a földbirtokot, vagy birtoki szabadságot, ugy a józan gazdaságbeli principimukhoz szabad akarat szerént alkalmaztatható föld használásnak gátjait tárgyazó törvényeink, nagyapáink régi szokásaihoz szerfelett ragaszkodó s minden, bár hasznos ujitásoktól borzadva irtózó maradtságunk. — Az igyekezetnek azon káros megszoritása, hogy a Commasatio nem létte s tulajdonunknak a Compossessor birtokával fentálló zavart állapota miatt, földeinknek fél, vagy legalább harmadrészét esztendőnként haszontalan s marháinkat is csak szomoruan tápláló kopár ugarnak miveletlen hagyni; — hátramaradott részét, és pedig nem előbb menni vágyó igyekezetünknek megfelelő, de ezen Compossessoralis zavar által parancsolt módon használni kénytelenittettünk, — nem akarom mutogatni továbbá, mi káros befolyással legyenek a birtoknak, hasonlitólag igen kévés számu emberek s nemzetségek kezei közzé lett szoritása, — a jobbágyi tartozásoknak s közadózásoknak, éppen az első szükséget pótoló termesztményekben fekvő nagy terhe, melyek, valamint a gyakran csak nagyobb terheket szülő javitások módjától megfosztják a földmivelőt, hasonlóul az iparkodás ingerét elölik, nem is feszegetem végre, mennyiben fekszik magunkban a hiba, kik midőn politikai helyzetünknek részint valódi, részint képzelt sérelmei felől örökösen panaszkodni meg nem szününk. Az önhatalmunkban álló javitásoknak békozásán, — gazdagságbeli sérelmeinknek önmagunktól függő orvoslásán teljességgel, legalább közös egyetértő erővel nem igyekszünk s e miatt a földmivelésbe nem hogy az idő szellemével nemzeti bővölködésünket nevelve előmennénk; de sok gazdaságbeli főágakra, nevezetesen a ló- és marhatartásra nézve, mely nélkül jó földmivelés nem lehet, még rosszabb korba vagyunk, mint ezelőtt egy századdal voltunk; csupán azt emlitem, hogy az emlitett bilincsek összetörésébe s az azokból elválaszthatatlan akadályoknak elhárításába gyökereztetik legkö-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

zelebb azon hatalmas előlépésnek magva, melyre a legujabb időkbe szerencsés vala eljutni, földmivelési tekintetbe Franczia-ország. Azon Erő s Gazdagság főbb kutfeje, mellyel ezen birodalom bámulást gerjesztve fejte ki. Ellenkezőleg tulajdon, az említett akadályok el nem háritásába fekszik a fő oka a gazdálkodás szegényebb helyheztetésének, amely Olaszországba, különösen a Sardiniai tartományokba, Szicziliába, az Egyházi Státusba nyomorgatja a földmivelőt, — azonban esmérve Hazámat s nemzetemnek minden előmenetelre hajlandó lelkét, állitani merem, hogy a magyarnak nincs egyéb ingerre szüksége, hogy industriosus legyen, tsupán arra, hogy jutalmát lássa az Industriának s tapasztalja, hogy nem hiába, hogy nem haszontalan gazdálkodik. — De fájdalom . . .

4-szer. A kereskedés jótéteményétől megfosztatott Hazánkban gyakran a nyers termesztvények halomra romlanak, buzánkat s borunkat nehezen veszi meg valaki s ha meg is veszi, ritkán adja meg illendő árát. Ezen siralmas helyheztetésen igen nagy részbe segithetne az országló szék; de valóban részrehajlás nélkül való igassággal meg kell vallanunk, hogy századok ólta hozzá szokván bévárni mig valakinek vermeinket s pinczéinket meglátogatni tetszik; a kereskedésnek tudvalevőleg való gyakorlásától nemzeti Characterünk idegen maradt. Ezen passivus-korba lehetetlen, hogy az egyes iparkodás, kivált a kisebb tehetségüeknél méltó jutalmat nyerhessen, — tsak a közigyekezet segithet a közbajon, — panaszkodunk a kereskedésbeli dugulás ellen, birjuk-e tsak Bécset is hizott marhával eltartani? holott magunk talán egy hizott ökröt sem emésztünk el, — nem tehetnénk-e magunkévá esztendőnként azon roppant summákat, melyeket Havas Alföldje hizott ökreiért, — s Russia (pirulva emlitem), a magyar huszár alá adott lovaiért, — országló székünktől esztendőnként elviszen? miért nem gyarapitjuk a földmivelésnek azon részét, melynek bő jutalmát várhatnánk, — miért nem keresünk önmagunk piaczot termesztményeinknek?

De nem czélja e munkátskának Hazám boldogtalan oldalait, politicai s Oeconomicus sebeit, — alkalmatos írt javasolva — festeni, — e nagy feltételre sem helyem, sem időm s erőmet is gyengének érzem, nem engedek tehát a kicsapongásra ingerlő alkalmatosságnak s azon édes reménytől deritve, hogy sok érdemes s munkás tehetségekre nézve nem az enyimhez hasonló szükkörbe bilincselt Hazámfiai, — nemzeti bajaink kutfőit vélem hasonlóul érezvén, — azokon segitendenek, — a felvett czélra nézve tsupán azt emlitem, hogy bármi s ki légyen is oka, hogy kereskedésünk oly hátra van, — elég az, hogy a kereskedés nem létte elöli a jutalmat, nem reménylhető industria ingerét, ez földmivelői előmenetelünket gátolja *s itt fekszik egy főbb oka a gyakran előforduló élelem szükinek.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

5-ször. A megyénkben tanyát vert sok zsidó, valamint az iparkodással egybenköttetett erkölcsiségnek valóságos mételye, ugy a földmivelő népnél, amelylyel legszorosabb egybenköttetésben él sulyos ostora, a bővelkedésének telhetetlen sirja, iparkodásának rothasztó nyavalyája. — Ezen népthypust, kit vallásának különössége, nyelvének minden mások előtt érthetetlen volta, az elnyomattatás érzéséből származás, óldozhatatlan szoros együttartás, századok olta megtartott anélkül, hogy azon nemzetekkel, — kiknek közepette — mint a növény tápláló nedveit elszivó gomba — él, egybeolvadott, vagy a nationalismushoz tsak egy gondolattal is közelitett volna, — ezen boldogtalan nép, mely Istenünknek szép teremtett világán egy talpalatnyi földet Hazájának nem nevezhet s kitörölve a nemzetek sorából egy irtódzást gerjesztő bélpoklosként, utáltatva tévelyeg a föld lakossai közt, kit 1647-iki országgyülésünk 90-ik törvényczikkelye, lélek esméret nélkül szükölködő gazembereknek kiált ki, kit polgári törvényeink az emberiség s társasági élet szebb jussaitól megfosztottak s előtte a becsület s tisztelet ösvényét örökre elzárva már bölcsőjébe a többnyire tsalárd, ritkán becsületes, alacsony élelemre kárhoztatták, ezen szerencsétlen nép, midőn lételének fenttartását tsak a mások megrontására gondolja épithetni s öngondatlanságunk s haszonkeresésünk által megerősitett bódult tévelygését Anyjának tápláló tejével szivja be, — keserves bosszut áll becstelen sorsáéét. Egész helységeket tudok, hol a szegény földmivelő nép nem magának, de a kortsmáros zsidónak szánt, vet és arat, — hiában igyekszik iszákosságra hajlandó természetét szegénységével zabolázni, a kortsmák ajtaja előtt leskelődő zsidó biztatgatással, Creditum igéretével bétudja tsalni küszöbén s ha egy lépést tett a szegény paraszt, menthetetlen oda van, a kettőztetett pohár közt felejti gondjait s ha holnap terhesebben érkeznék vissza, orvosságát kettőzteti, — az iszákosság firól-fira természetté változik — s jövendő aratását a tavasz nyiltával, jövendő szüretjét aratáskor régen megitta. Pedig magyar becsületemre esküszöm, festésem nagyitást nem esmér. Tudok egy derék helységet megyénkbe, melynek lakossai még ezelőtt 20 esztendővel, 30 quadrat mértföldnyi kerületen a legjózanabb, legigyekvőbb, legszorgalmasabb közönséget tették s ma már, amióta a Compossesseralis haszonkeresés minden negyedik házhoz egy korcsmát állitott, — a legerkölcstelenebb, legtunyább, legravaszabb emberekké változtak s naprul-napra szegényedve, végpusztulásukat várhatni. Megilletődve hallottam a helybeli lelkipásztort, népének erkölcstelensége felett, könnyes szemmel panaszkodni s panasza valóságát, ugy annak inditó okát is igaznak lenni magam tapasztaltam.

Igaz ezen nemes megyének mindenkor anyáskodó gondossága, bölcs s czéleránvos határozásai által a lehetségig igyekezett, e veszedelmes mételyt gátlani, de e törvények sikerét vizsgáló

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

tapasztalás, e bölcs határozásokat elégtelennek lenni találja. Nincs azon törvény, melynek czélját, végét a fortélyos zsidó kijátszani ne tudná, — valamint nints egy tsalás, nints egy tolvajlás, amely zsidó orgazdára, biztatóra, titkolóra ne találna, — s ha e veszedelmes népnek czivilisatióját — vallása, szokásai, természete továbbá is lehetetlenné teszik, — ha a jelenvaló karba még soká fog köztünk fetrengeni, a földmívelő népnek végpusztulását kikerülni lehetetlen lesz.

6-ik okát a gyakran előforduló élelembeli szükölködésnek, a földmívelő népnek tsaknem közönséges, utálatos restségében találom, ha tsak egy heti élelemre is reménységet ád még üres kamarája, azon a héten dolgozni ritka megyen, s a jövő esztendőről való gondoskodás, szük gondolatainak keskeny határai közt helyet éppen nem talál, — valóban a legközelebbi 1827/8 élelem szükinek ideje alatt méltó bosszankodásra gerjesztett ezen restségnek tapasztalása. Megyénkben egy nagy tekintetü, vagyonos Hazánkfia, siránkozó Jobbágyainak sorsán könnyiteni akarván, atyai gonddal ügyelt, hogy a szükölködők munkát találjanak, s élelmek megnyerésére alkalmat nyerjenek, a többi közt, egynehány Zsellérjeit, szalmás életjének mennyiségéhez alkalmaztatott számmal tsürjére tséplőknek fogadá, oly elő intézettel, hogy tséplések által kenyeret nyerjenek addig, mig a tavasz nyiltával béálló Hegyallyai szőllőmunkák, minden igyekező kézi munkásnak élelmére bő módot nyujtanak, — minden úri hatalmával, dorgállással, fenyegetéssel sőt büntetéssel is reá nem mehetett azon úr, hogy utálatos restségü munkásai folyvást dolgozzanak — pedig az éhenhalás veszedelmétől mentődtek meg ezen munka által, — három, négy napig dolgozván egy heti élelmet kerestek, a még azt el nem emésztették, nem volt oly kényszerítő hatalom, amely őket a munka folytatására birhatta volna, — tsupán a végső szükségtől kényszeritve fogták ismét egy heti pihenés után a tsépet kezekbe — s Farsáng vége helyett Pünkösdre végezték el fel vállalt munkájokat, kegyes földesuroknak az Élet ára csökkenése miatt egy pár Ezer Frt. kárt okoztak, — magok pünkösdre oly szegények voltak, mint a tél kezdetén, holott ha nem is erőltetett, tsak rendes munkássággal folytattatott tséplések által, Pünkösdig való élelmeket Husvétig megszerzették, s ez által azon kedvező helyheztetést nyerték volna meg, hogy a Husvét tájba beállott szőlőmunkák egész keresményét, minden nap 24, 27. sőt 30 s 36 krokat is, egészben félre tehetnék, s ezen kis idő alatt egy egész esztendei existentiájukat biztosságba helyeztethették volna. Hányszor marad hátra szőllőink míveltetése, munkások nem léte miatt? Hány nemes gondolkozásu férfiut hallottam panaszképen emliteni, mennyire nem méltó a paraszttal jót tenni; ha éhezik, siránkozó panasszal járul Urához s vesztegetést czélzó hizelkedéssel attyának nevezi. — Ha jól lakott, földes urát kínzó Tyrannusnak nézi, utálja, ahol lehet bosszantja, kárositja, s akkor örül, ha urának

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

egy rossz napot szerezhetett; renyhe, álmát a legjobban fizetett munkáért sem hagyja el s hány munkára hivott parasztnak szájából hallottam, hogy 8 garasért egy kapa vágást sem tesz, inkább henyél egész nap, mint 8 garas napi bérért dolgozzon.

Kényszeritve valék ezen egyszerü előadásra, mert fájlalnám köznépünket méltatlan vádolni, de megvallom, ezen mindennap tapasztalt utálatos restség oly különös tünemény előttem, hogy bár mennyire gondolkozzam is, elegendő inditó okát alig találhatom. Igaz, a földes úrnak s a vármegyének tenni szokott munkák jó alkalomul szolgálnak a restség indulatjainak kifejlődésére, minthogy ezen munkáknak igazságos voltát, annak nem közvetlen kapható, de másutt, más helyhéztetésekbe rejtett jutalmát, a paraszt nem tudja, nem hiszi, nem érzi, s ugy tekinti azt, mint igazságtalan rabszolga jármot, melyen azáltal gondol könnyiteni, ha restsége által hátráltatja a munka czélját, s mintegy ezáltal áll boszszut az igazságtalannak képzelt teherért — de ez még nem egészen elegendő ok az oly közönségessé vált tunyaság inditó okainak kimagyarázására. Azt vélném, hogy hazánk boldog termékenysége az élelmet könnyiti, ezen könnyüség az iparkodás ingerét gyengiti, ez lankasztja a munkásságot, s restséget szül, az pedig természetté változik, — azonban hazánkban imitt amott található német gyarmatok ellenkezőt bizonyitanak, hasonló boldog helyheztetésbe vannak a szomszéd magyarral, de munkásságuk ezer lépcsővel külömbözik — nem is lehet mondani, hogy ezen szükségtől ingerlett munkásságot a német földről hozták magokkal, mert a különbség izekig megmarad; — hány század olta lakja már a Szepességet, az oda honosodott német? s hasonlitsuk össze a bodrogközi magyarral?

Ha a magyar paraszt most is rabszolga volna, azon elcsüggedő gondolat, hogy néki széméllye nints, hogy nem egyéb földes ura önkényének lelketlen szerszámnál, hogy minden iparkodása mellett is létének biztosságot nem szerezhet, hogy ma jól kimivelt földjeitől holnap megfosztathatik s nem magának, nem maradékának dolgozik, nem a maga Földjét míveli, — ezen eltsüggesztő gondolat méltán elölhetné az iparkodás, a szorgalom ingerét, de a mostani helyheztetésben, midőn a „Földhöz ragadt“ rabszolgaság eltöröltetésével szabad Emberré vált a magyar paraszt, midőn látja, hogyha jobbágyi kötelességeit pontosan teljesiti, nints Földes urának, bármi hatalmas légyen is, elég hatalma arra, hogy a Telektől megfossza, midőn naponként látja, hogy helyes okok mellett is, nehézségekkel van összekötve egy Jobbágynál a Telekről való elmozditása, sőt, hogy a telket Jobbágyi adózó kéz alól kivenni tsaknem teljes lehetetlen, midőn végre ezen s ehhez hasonló tekintetek nyilván bizonyitják azt, hogy nem tsak hogy nem rabszolga a magyar paraszt, sőt inkább Telkének tökéletes biztossággal birtokosa s a földes urat tsupán az illető jobbágyi adózások tekintetéből lehet a Jobbágy Telek tulajdonosának

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

nevezni, — valóságos tulajdonosa pedig az adótfizető Jobbágy: — lehetetlen menteni utálatos restségét, lehetetlen fájdalmas boszankodást nem érzeni, a természettől ellenkező munkátlan indulatjain, lehetetlen igaz hazafi szivvel nem óhajtani, hogy Hazánknak törvényhozó Atyjai azon Statust, hol a nemzetek phisicus ereje gyökereztetik, a földmívelői kart s különösen ennek nevelését, felvilágositását, legfigyelmetesebb gondosságokra méltónak itéljék. — Egy jóltevő törvénynek élesztő sugára, egy világító phorusként napfényt s világosságot vetithet a sötét homály felett, — szaggattassanak el a bizodalmatlanság avult kötelei, melyek a nemzetnek nagyobb massáját alacsony durvaságra kárhoztatják, világosittasson fel a magyar földmívelő nép helyheztetésének érdeme s valódi haszna felől; — világosittasson fel, hogy a nemes földes urat ne nézze ugy mint emberi jussainak elnyomóját, kire tsak bosszusan, s nehezen titkolt haraggal teként, hanem világosittasson fel, hogy eszméje helyheztetésének s polgári összeköttetésének belsejét, hogy tanulja földes urát, mint lételének Védangyalát, s a nemzet moralis erejének tagját tisztelni, szeretni. És a bizodalom pillantatjával fog földes urának tekéntetni, ezen bizodalom éleszteni fogja munkásságát, s ha mi nem kostoljuk is gyümöltsét, intézeteink lassu forgatása kivánó szép tsemetéjének, örülni fogunk fejlő virágának, s azon vigasztaló érzés követend sirunkba, hogy a maradék áldva emlegetendi századunk szellemét. Tsak a Török despotismus félhet attól, hogy ha népét felvilágositja, öszve dőlnek önkényének porló oszlopai, ő kéntelen setétséget terjeszteni, kéntelen félni a világosságtól, mert rabszolgák felett uralkodik, s az Emberiség s társaságos Élet jussait lábbal tapodó akaratja, durva önkényénél egyéb törvényt nem esmér, de a magyar Constitutionalis Király, a magyar Constitutionalis Nemes, az Emberiség Jussain, az Igazság törvényein, a Nemzet boldogitása igyekezetén épitette fel Hazai alkotmányát ennek láncz abroncsa egyarányos kötésekkel kapcsolja össze a Status minden egyes tagjainak boldogságát, — itt kivánni kell a világosságot, — hogy minden embert nem a könnyen bál (igy) czélra forditható, — könnyen megtántoritható, félelem, — de a törvény boldogitó czéljának, lelkének valódi esmérete lánczolja engedelmességgel a törvényekhez, hogy képes legyen kiki érezni a polgári alkotmánynak boldogitó erejét, — s annak személyes boldogságával egyben köttetett fenttartásán munkás igyekezettel iparkodjon. — Egy nagy király nagy miniszterének választott mondása volt, hogy a nép boldogságát óhajtó Uralkodónak, a nemzet boldogságát czélzó Constitutionalis Alkotmánynak lehetetlen nem óhajtani, hogy népének legutolsó része is nevelt, s felvilágosodott ne légyen.

Talán az érzés ösztöne helytelen kitsapongásra késztetett; — de pirulnom kellene annak gondolatján, hogy a magyar földmívelő rest, tunya s erkölcstelen; — mert természeténél fogva az nem

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

lehet, — s ha bár a hideg ész okai nem győznének is meg, mint Colombus az esméretlen világnak, mint minden Ember az Istenségnek lételét szivemben érzem én is állitásomnak igazságát, hogy nevelni s felvilágositani kell a magyar köznépet és sem rest, sem tunya, sem erkölcstelen nem lészen.

* * *

Ezen töredék később kezembe kerülvén azt nem égettem el; nem azért, mintha legkisebb becse volna, hanem ép azért nem égettem el, miszerint maradékaim — ha ez valaha kezökbe kerül — lássák minő borzasztó karban volt az én ifjuságomban a közoktatás, a nevelés minő fejletlen volt 26 éves koromban. S én, ki magyarnak születtem, magyarnak neveltettem, úgy, hogy ha németül s francziául értettem is annyit, miszerint e nyelvekben irt munkákat olvashaték, de kivéve a Latint, mely az iskolai oktatás nyelve volt, más nyelvet mint a magyart nem beszéltem, s még is 26 éves, tehát már nem gyermek koromban, még csak anya nyelvem, grammaticájáról s helyes irásáról sem volt fogalmam. Hogyan is volt volna? Mikor soha sem tanitottak reá! S nem csak én irtam ily rosszul; ily botrányosan rosszul, hanem hires megyei főjegyzők, országgy. követek, szóval mindenki, azon keveseket kivéve, kik a literaturával foglalatoskodtak.

K. L.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Lukács pap éneke.

Közli: **Révész Kálmán.**

A kálvinista Róma nagy papjai és püspökei közt a legelső helyek egyikét foglalja el Hodászi Lukács, kinek élete a XVI. század közepétől 1613. május 17-ig terjedt, a mikor is a templomhan, prédikáló székében szélütés vetett véget életének. Élete folyását ösmertetni nem ide tartozik, csakis annyit emlitek meg, hogy püspökké 1604. február 22-én, debreczeni pappá pedig (már másodízben) 1607-ben választották meg. Itt érte a halál, debreczeni és tiszántúli híveinek mélységes bánatára.

Halálát gyászolja, emlékét örökíti, a felette tartott gyászbeszédeken kivül az a gyönyörü költemény is, melyet, a versfők tanusága szerint, *Debreczeni Smigmatopoeus* (*Szappanos*) *János* irt. Ezt a szép gyászéneket a nagy Sinay Miklós mentette meg az utókor számára, ma is kéziratban levő magyar protestáns egyháztörténetében, mely a marosvásárhelyi Teleki-könyvtár egyik nagy kincse.

*

Így sir a fejér hattyu Meander vize partján,
Mikor kesergi magát halálának végső napján,
Igy zokog a szép gerlicze, özvegységében asszu fán,
Szerelmes társa halálán.

Oda van már életem, mint reggeli hóharmat,
Elkelt szép örömöm, mint akit a nap elszáraszt.
Oh mint lőn én elesésem; mindkét szerencse forgat,
Ez az idő elváltoztat.

Árva hazám Debreczen, hova tőd a prófétád?
A vén jámbor hiv szolgán nem reszket-é a szived már?
Ama drága lelkü Jósuén nem nyilik-é meg a szád?
Nem könyvezi-é az orczád?

Nyárban buza kalásza több-é vajjon a földön?
Apró por, szárazságban, számosabb-é a mezőkön?

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Mint Debreczen sóhajtása vagyon most minden helyen,
Mind fő — közép — s alsó renden?

Nagy inségben merült nép, semmi gondod nem vala,
Mint a fiugyermek ép, valamig él édes atyja,
Mert gondját viseli, szépen neveli és oktatja,
Borzas haját lapogatja.

Eliseus hadnagyod tenéked amig éle,
Biztatott, bátoritott mindennemü szükségedben,
Mint fényes csillag, olyan volt a szent gyülekezetben,
Mint korona a fejedben.

Sava vala földednek, jóizü ételednek,
Tüköre szerencsédnek, oszlopa gyengeségednek;
Ne tessék azért nehéznek, hogy a héjják süvöltnek
És anyjok nincs a csirkéknek.

Sovány immár, fogadon, mind ételed, italod,
Nem készülsz olyan gyorsan, mikor a harangszót hallod,
Csaknem meghasad szived azon, hogy csak a helyét látod
És tanitását nem hallod.

Mézbeszédü Lukács pap, drágább myrtus olajnál,
Igasságod a szép nap, szebb valál a sáraranynál, —
Minket már a sas majd elkap, hogy tőlünk eltávozál
És a farkasoknak hagyál.

Irigy marha az halál, még pediglen szomoru,
Ki tegnapon jól valál, ez már mint a végső búcsú,
Bizony, ha kétfelé látnál, meghallanád micsoda fú,
Meghatná szivedet a bú!

Gyászruhában már a hold fejét kicsüggesztette,
Hogy a halál igy horgász neki nagy sürün könyvezve,
Mert elvitte a madarász, ki volt egyetlen egygye,
Első s utolsó szülöttje.

Mégis, amint zokoghat, ő magát igy siratja,
Már nekem szivemre hat az égnek mérges fulánkja,
Örömtől fosztó bánat tagjaimat elfojtja,
Elkölt vénségem istápja.

Ambrus nap holta után, lám, keserge Derecske,
Látván mármost, hogy volnál méltán megepedett szinben,
Halnék bizony én is sirván, ha halhatnék ez igyben,
Holtig való inségemben.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Tenyészésünk két magva, két akolnak oltalma,
Kinek jó pásztorsága volt nyájának erős paizsa,
Mint a hajnal csillaga, csak egy szempillantásban,
Mint mulik el hamarjában.

Olyan már én életem, mint a megaszott fának,
Semmi hasznát nem érzem ennek is az áldott napnak,
Mert magva szakadott immár s lelked az árvaságnak
Bocsátotta búbánatnak.

Pünköstben a szép rózsák kertekben virágoznak,
Mezőkben a violák gyengédeden illatoznak,
Tenger'i bumnak pediglen habot akkor hajtanak,
Akkor többülnek s áradnak.

Oly kár üté fülemet, ki holtomig tántorgat,
Oly seb éré szivemet, ki utolsó órámig tart,
Gyámoltalan vén fejemet, mint akit a farkas megmart,
Kit senki nem vigasztalhat.

Elájulék azonnal, jaj, szerelmes magzatim,
Szültelek volt egyedül, inségbeli gyámolaim;
Mint valami örömtől szemem fénye-világa,
Saphir kőnél szebb istápim.

Urnak sulyos kezei szállának rám végtére,
De ti, ország papjai, mit néztek a megholt testre,
S vajjon lehet-é valaki, ki ennek örülhetne,
Hogy elaludt a Moysesse?

Siratni inkább illik az ily drága vén jámbort,
Aki igaz hallgató, szánja az ilyen őrállót, —
Lehet is minden halandó, de ilyen kegyes pásztort
Nem mindenik atya tartott.

Debreczennek utczái, sirjatok sorsotokon,
Szemetek ékességi nem járnak már utczátokon,
Már egy jövevény se' kérdi, hogy ha Lukács pap otthon
És ha egészségben vagyon?

Erdei zöldellő fák, mezei virágokkal,
Bánkódjatok violák illatozó szagokkal,
Koszoruk és bokréták árnyékos borostyánnal
Hervadjatok hamarsággal.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Bővön ahol sirni kell, nem szükség ott a czifra,
Nem érzi a holt ember, micsoda szagu a rózsa,
Nem kell immár ennek többször illatos majoránna,
Sem liliom virágszála.

Reggeli szép harmatok szünjetek meg most ti is,
Ne sarjuzzék a fü is, hadd száradjon meg a föld is,
Hogy minden sziv most csak zokog, hadd hizonyitsák ők is,
Hadd asszon meg a pázsit is.

Ezekkel egyetemben vének, ifjak, gyermekek,
Szolga-szolgáló renden levő árvák és özvegyek,
Kik nem az érdemetekben, de csak a Krisztusban biztok,
És hit által idvezültök:

Zengő-szavu pásztorát a nyájnak sirassátok,
Igaz magyarázóját szent irásnak ohajtsátok,
Bus szivek vidámitóját, ha nem kősziklák vagytok,
Vélem együtt sirassátok.

Imé minket már elhagysz, hangos-szavu pásztorunk,
Vigasztalást már nem adsz, mikor nyavalyában forgunk,
Mint mennydörgő nem rivogatsz, hogyha megtántorodunk
Vagy ha a bűnre hanyatlunk.

Nem mondhatjuk, ugy vagyon, hogy eleget nem éltél,
Mert itt, a sovány földön tündöklő vénséget értél,
De mireánk nézve bizony még nagy szép időt élnél,
Hogy ha váltságos lehetnél.

Utolsó tanitásra mikor köztünk felállál,
Ez nekünk a gyászruhánk, hogy ily hirtelen meghalál,
Szép nyájadtól, kegyes atya, csak el sem bucsuzhatál,
Mint szent Illyés csak elmulál.

Sebes sziv-vigasztalni kegyesbeszédü valál,
Emberekkel mulatni szelid erkölcsöt tartottál,
A bűnt pedig megfeddeni, kit miben tapasztaltál,
Mennydörgőképpen kész voltál.

Minap Hodász igy sira Lukács papnak halálán,
A jó pásztort sohajtja, hogy elvitte a madarász.
Sok jó szerencséket kiván esztendőnek forgásán,
Minden jóknak végső napján.

*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Jegyzetek:

1. Meander vagy *Maeander*, folyó Jóniában. A rege szerint, igen sok hattyu lakott ottan.

3. asszu fa = száraz fa.

6. elkelt = oda van, elmult.

7. mindkét szerencse = jó és balszerencse.

9. tőd = tevéd.

34. sárarany = ragyogó, legfinomabb arany.

49. Ambrus pap = Derecskei Ambrus, Hodászi kortársa, nagyváradi lelkész és bihari esperes, meghalt 1603, Hodászi előtt 10 évvel.

51. igyben = ügyben.

63. tenger'i búmnak = búmnak tengerei.

71. világa. Igy van a kéziratban, de szerintem hibásan, *villoga* helyett.

99. kik nem az érdemetekben stb. A reformátorok sarkalatos tétele.

106. nyavalyában = bajban, veszedelemben.

107. rivogatsz = riasztasz, félemlitesz.

116. mint szent Illyés csak elmulál = Illyés próféta tüzes szekéren ragadtatott az égbe.

117. sebes sziv-vigasztalni = megsebzett szivet vigasztalni.

118. emberekkel mulatni = az emberekkel való társalgásban, érintkezésben.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

A patenskori gyülés a debreczeni Kistemplomban 1860 január 11-ikén.

irta: **dr. Barcsa János.**

A magyar nemzet történelmében már három században több izben ismétlődött jelenet játszódott le a debreczeni Kistemplomban 1860 január 11-ikén: a protestánsok, illetőleg a reformátusok tiltakoztak a vallásszabadságukon esett sérelmek ellen. Ez egyuttal a magyar alkotmány visszaállitásának erélyes követeléseként is tekintendő, mert a protestánsok valásszabadsága nálunk a magyar alkotmány lényeges részét képezte, vele együtt állott fenn, vagy vele együtt bukott. E gyülés jegyzőkönyve nem nyomatott ki sem akkor (mivel a censura ezt nem is engedte volna), sem azóta. A terjedelmes jegyzőkönyvnek én is csak azon pontjait közlöm, melyek a valásszabadság védelmére, a magyar nyelv jogainak visszaállitására s az üldözött hitrokonok üldözése abbahagyásának erélyes követelésére vonatkoznak. Teszem ezt annyival inkább, mert e gyülésről, különösen a nagyváradi helytartósági osztály erőszakos eljárásáról s a gyülés megnyitásának körülményeiről annyiféle legendaszerü elbeszélés van forgalomban, hogy még szemtanuk is többféleképen adják elő a császári biztos szerepét.

A gyülés hiteles leirását nyujtja egyrészről a jegyzőkönyv, másrészről ennek elhallgatott adatait kiegésziti egy másik egykoru irás, Kovács Lajos, későbbi debreczeni polgármesternek, mint a debreczeni ref. egyháztanács küldöttének a debreczeni ref. egyháztanácshoz beadott jelentése. Kitünik mindenikből, hogy egyrészről a közgyülés tagjai feladatuk magaslatán állottak, másrészről a fenyegető veszedelem teljes tudatában cselekedtek, továbbá, hogy a hatalom előtt is imponált a nagy gyülekezet, mellyel szemben erőszakot alkalmazni nem lett volna észszerü dolog.

A jegyzőkönyv idevonatkozó részei igy következnek:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

„A helvét hitvallásu tiszántuli egyházkerület Debreczenben 1860-dik évi január 11-dik és 12-dik napjain a Kistemplomban több ezer ember jelenlétében, 13-dik, 14-dik és 15-dik napjain a főiskola épületben, a rendes gyülésteremben tartott közgyülésének jegyzőkönyve.

Főtisztelendő Balogh Péter helyettes Superintendens és gróf Degenfeld Imre urak elnökletük alatt jelen voltak e gyülésen:

I. Superintendentiale consistorium tagjai: a nagybányai tractusból: Ujfalussi Miklós segédgondnok; beregi traktusból: Bakcsi László esperes, Bay Ferencz segédgondnok; békésbánáti traktusból: Elekes András traktualis főjegyző, békési lelkész, esperesi megbizott; bihari traktusból: Makó József esperes, Csanádi Sándor segédgondnok; debreczeni traktusból: Nagy József esperes; érmelléki traktusból: Ungi Márton esperes, Miskolczy Lajos segédgondnok; heves-nagykunsági traktusból: Daróczi Mihály esperes, Roffi Borbély Miklós segédgondnok; nagykárolyi traktusból: Csanádi János segédgondnok; máramaros-ugocsai traktusból: Batizi András esperes, Lator Gábor tractuális megbizott; alsószabolcsi és hajduvidéki traktusból: Benedek Lajos esperes; felsőszabolcsi traktusból: Rátkay József esperes, gróf Dégenfeld Imre segédgondnok; nagyszalontai traktusból: Osváth Imre esperesi segéd, Tisza Kálmán segédgondnok; szathmári traktusból: Mészáros István esperes, Vályi János segédgondnok; debreczeni eklézsia főgondnoka: Zsombori Imre, főjegyző: Révész Bálint; aljegyző: Révész Imre; irattárnok: Könyves Tóth Mihály.

II. Tractualeconsistorium képviselői, egyházi és világiak: a nagybányai traktusból: Kovács Lőrincz, Boros Pál, Gáspár Ferencz, Szőke Bálint, Tóth László; bihari traktusból: Szemes János, Ercsei Zsigmond; heves-nagykunsági traktusból: Papp Móricz, Lipcsei Péter, Győri Lajos, Végh Sándor; nagykárolyi traktusból: Ujfalusi Lajos, Csigi Ferencz; máramaros-ugocsai traktusból: Baktai Mihály, Balázs Márton, Sófalusi János, László Bálint, Géresi László, Lator János, Egri Lajos, Rátonyi Ákos, Dancs Lajos; alsó-szabolcsi és hajduvidéki traktusból: Baksai Dániel, Igaz Pál, Józsa János, Varga Lajos, Pápai Imre, Rázsó Lajos; felsőszabolcsi traktusból: Litkei József, Litkei Péter és a tractualeconsistorium minden tagjai; szathmári traktusból: Uray Endre, Jenei Dániel, Mándy József, Boros Bálint, Ajtai Sámuel, Mándy Péter, Nagy Ignácz, Domahidi András, Szilágyi Dániel, Hartman János, Galgóczi Sándor, Gyene Pál, Domahidi Ferencz, Domahidi Kálmán, Csaba Ignácz, Nemes József, Madaras Kálmán, Fórizs István, Jenei Károly, Izsák Dezső, Mándi Antal, Pongrácz Geiza, Madarassi János, Kiss Gedeon, Böszörményi Elek, Böszörményi Károly, Bajnai Károly, Kiss Gábor, Izsó Zsigmond, Joó Mihály, Kovács Márton, Horváth Gábor, Boros Miklós, Kiss György, Kiss Áron, Győri István, Berki István, György Lajos, Berei Károly, Darabant János, Somodi M. Ferencz, Nagy Lajos, Szabó Endre,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Gecző Gedeon, Farkas Benedek, Zámbori Sándor, Kenyeresi Sámuel, Beczkes József, Barta Zsigmond, Barta Mór, Besenyei Gábor".

III. „Egyes ekklézsiák irásban bejelentett egyházi és világi képviselői". E czimen 360 egyén van felsorolva, köztük több gróf és báró s más főurak.

IV. „Egyes eklézsiák élő szóval bejelentett egyházi és világi képviselői". E czimen 76 egyén neve van feljegyezve.

„Főtisztelendő helyettes superintendens ur a jelen viszonyokhoz alkalmazott, s az egyház válságos helyzetében Istennek, mint erős várunknak oltalmát kérő buzgó könyörgést mondván, ezután épen előadandó vala, hogy e gyülés betiltása s az ő személyének felelőssé tétele tekintetében minő tartalmu helytartósági leiratok érkeztek hozzá a közelebbi napokban. Azonban mielőtt idevonatkozó beszédét bevégezhette s az érdeklett helytartósági leiratok felolvastathattak volna, a gyüléshelyen ennek hivatalos tagjainál előbb megjelent, felsőbb helyről megbizott csász. kir. hivatalnok közbeszólt s emlékeztetvén főtisztelendő helyettes superintendens urat az 1859-dik évi október 8-ikán kelt s a gyüléseknek régi alakjukban tartását eltiltó miniszteri kibocsátványra s ugyancsak a felsőbb helyről hozzá közelebb érkezett idevonatkozó leiratokra, felhatalmaztatásánál s egyenes utasitásánál fogva kijelentette, hogy e gyülést, mint törvénytelent megtartani nem szabad s mind tisztelt elnökünket felhivta a gyülés szétoszlatására, mind az egész gyülekezetet a szétoszlásra, figyelmeztetvén az egész közgyülést azon kedvetlen következményekre, melyeket a gyülésnek netaláni mégis megtartása vonna maga után.

Erre tisztelt helyettes superintendens ur kinyilatkoztatta, miszerint ő tisztelettel fogadja a hozzá intézett felhivást, mint fogadta a hasontartalmu, felsőbb helyről intézvényezett leiratokat is, azonban minthogy e gyülést nem ő hivta össze, hanem az októberi gyülés tüzte ki ennek megtartását, s ő, kánonaink értelmében a gyülés felett nem áll, ennek akaratával nem rendelkezhetik, vagy annak ellenére nem tehet: tisztelettel felhivja a közgyülést e tekintetbeni nyilatkozatra, hogy igy a felelősség terhe az ő egyéniségéről levétessék. Mire az egész roppant számu nagygyülekezet lelkesülten s egyhangulag nyilvánitá, hogy a gyülést megtartatni kivánja s szétoszolni nem fog.

1-ső szám. Ezek után, noha már az eddigi történtek által mintegy feleslegessé vált, kérvén főtisztelendő helyettes Superintendens ur a fennebb érintett helytartósági leiratok felolvasását, olvastatott forditási másolatban a Nagyméltóságu csász. kir. nagyváradi helytartósági osztály elnökségének folyó évi január hó 4-én 1/praes. szám alatt kelt következő tartalmu leirata: „Főtisztelendő ur! A folyó évi január 2-káról 4. szup. sz./1. eln. szám alatti beadvány szolgáltatván okot: az 1859 szeptember 1-sején kelt legfelsőbb Nyilt parancs XXVI. §. B. 5. pontjára és az innen

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

mult évi október 24-kén 3646. szám alatt kiadott intézvényrei utasitás mellett ismételve tudtul adom főtisztelendőségednek, hogy a *volt* tiszántuli helvét hitvallásu superintendentiának a folyó hó 11-kére kitüzött conventje meg nem engedhető s azt megtartani nem szabad. Ha erre nézve más előintézkedések tétettek: Főtisztelendő urnak azokat rögtön meg kell állitania, minthogy a czélba vett törvénytelen gyülés elleni tilalom pontos megtartása iránt Főtisztelendő ur személyesen tétetik felelőssé. E jelen értesitvény vételét legyen szives főtisztelendő ur a forduló postán bizonyitani. Andreánszky".

Olvastatott továbbá főtisztelendő helyettes superintendens urnak a leiratra adott következő tartalmu válaszlevele: „Nagyméltóságu csász. kir. helytartósági osztály. A Nagyméltóságu csász. kir. helytartósági osztálynak 1860 január 4-kén 1/praes. res. szám alatt kelt k. leiratát ugyanazon hó 5-kén estve vettem, s erről a meghagyás szerint mindjárt a forduló postán van szerencsém tiszteletteljesen értesiteni a nagyméltóságu csász. kir. helytartósági osztályt. Egyszersmind hivatalbeli kötelességemnél fogva arról is kénytelen vagyok értesiteni a nagyméltóságu csász. kir. helytartósági osztályt, hogy a vett k. leiratban foglalt meghagyásnak, hivatalos állásomnál fogva eleget nem tehetek. A helvét hitvallásu tiszántuli superintendentiának a mult évi októberi közgyülés 35. számu végzése nyomán a superintendentia által meghirdetett gyülésnek január 11-kére leendő összejövetelét én egyénileg sem megelőzni, sem feltartóztatni, sem megakadályozni képes nem vagyok.

A superintendentialis gyülés törvényszerü tagjainak s a közgyülésre megjelenni joggal biró hallgatóságnak a kitüzött január 11-én leendő összegyülését csak physikai erő képes megelőzni, feltartóztatni, megakadályozni. Parancsoltatik, hogy minden intézkedéseket rögtön állitsak meg. Én nem tettem semmi intézkedést, a gyülést nem én hirdettem meg, s én elnökileg egyetlenegy embert sem hivtam meg, hanem a superintendentialis gyülés maga tüzte ki a január 11-ikérei összejövetelt és pedig oly módon, hogy arra körlevéli meghivást senki ne várjon. E szerint teljes lehetetlen oly intézkedést megállitanom, mely nem tőlem eredt. A superintendentiális közgyülés végzései ellen pedig sem moráliter, sem physice nem tehetek semmit. Nem tehetek moráliter, mert én nem vagyok debreczeni superintendens, hanem tiszántuli superintendens s mint ilyen a tiszántuli superintendentia végzéseinek hódolattal tartozom engedelmeskedni, hitelveink és kánonaink szerint a superintendens nem állván felette a superintendentialis gyülésnek. Én azt soha ki nem mondhatom, hogy a tiszántuli superintendentia lenni megszünt, s midőn ez lenni megszünt, akkor én is megszüntem superintendens lenni. De physice sem tebetek semmi czélravezetőt, mert a tiszántuli superintendentia Máramaros megyétől kezdve le a katonai határszélekig terjed, s ily terjedelmü vidéket a január 11-kéig még

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

hátralevő napokig értesiteni lehetetlen. Igy állván a dolog, én a felelősséget saját személyemre el nem vállalom, sőt inkább azokra háritom, kik az október 30-án már felküldött gyülési jegyzőkönyv ellenében kellő időben intézkedést nem tettek s a jegyzőkönyvek minden észrevétel nélkül már 1 és $^1/_2$ év óta többszöri sürgetés mellett is fentartóztattak s le nem küldettek".

Végre olvastatott forditási másolatban a nagyméltóságu csász. és kir. nagyváradi helytartósági osztályelnökségének január 9-én 3. sz. alatt kelt következő tartalmu leirata: „Főtisztelendő Ur! Miután Főtisztelendő Ur az innen mult évi szeptember 22-kén 14,415. szám alatt kelt intézvény következtében az addig fenállott helvét hitvallásu tiszántuli superintendentia feloszlatása után a mult évi szeptember 1-sőjén kiadott Nyilt parancs szerint ujból alkotott debreczeni superintendentiának időközleges vezetésével bizatott meg, ugy találom, hogy Főtisztelendőségednek a legkomolyabban szemére kell vetnem, hogy magát a folyó hó 6-káról 11. szám alatti beadványában a hivatolt legfelsőbb Nyilt parancscsal s az ennek végrehajtása végett kiadott miniszteri magas rendelettel szemközt, s végre az innen erre vonatkozólag következett többi intézvények határozatai ellenében az ő császári s apostoli királyi Felsége legfelsőbb határozata által feloszlatott tiszántuli superintendentia helyettes superintendensének nevezni s magát igy viselni bátorkodott.

Inditva látom tehát magamat, Főtisztelendőségedhez ujolag ezen tilalmat intézni, hogy a feloszlatott tiszántuli superintendentiára nézve minden netaláni működéstől kötelességszerüleg tartózkodjék s különösen semmiféle törvénytelen gyülésben részt ne vegyen, minthogy én Főtisztelendőségedet a folyó hó 5-én 1. szám alatt praesidialisomban már elküldött felszólitásomrai hivatkozás mellett ezen tilalom figyelembe tartása miatt ismételve szigoruan felelőssé teszem. Jelen kibocsátvány vételét forduló postán bizonyitsa Főtisztelendő ur nekem. Andreánszky".

Ezek folytán a gyülésnek egyik tagja szót emelvén, nem azért, hogy az ezekre vonatkozó határozat megszülessék, miután már az egyhangulag kijelentett közös nyilatkozat e tekintetben kifejezve van, hanem csak azért, hogy e közös nyilatkozatnak szavakat és indokolást adjon, oda nyilatkozott, hogy „igenis meg kell tartanunk a gyülést, nemcsak azért, mert nekünk mindenekfelett a királyok királyának, az örök Istennek kell engedelmeskednünk, kinek parancsolatjai ellen tennünk hitelveink megtagadása, esküszegés bűnének, mely ezen a világon megbélyegez és a másikon, melynek egyházunknak egyedüli feje az Ur Jézus által részesei lehetni reménylünk, kárhozatba viszen, elkövetése nélkül nem lehet, nem szabad, hanem azért is, mert erősebbnek kell lenni ő császári apostoli királyi felsége igazság szeretetébeni bizodalmunknak, mint sem hogy bármely hatósági rendeletek megingathatnának azon hitünkben, miszerint ő felsége átlátva, felter-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

jesztvényeink folytán, mit át nem látni nem lehet, hogy mind az isteni, mind az emberi törvény mellettünk van, teljesitendi jogos kérelmeinket s megszüntetendi a politikai hatóságok tevábbi zaklatásait. Csak azon egyet kéri határozatilag kimondatni, hogy miután a superintendens, kánonaink és törvényes gyakorlatunk szerint az egyházkerületi közgyülésnek nem felette, de alatta áll, a nem várt és ő felsége igazságszereteténél fogva nem is várható üldöztetések esetére a felelősség őtet épen nem, hanem a tiszántuli egyházkerület összes tagjait illeti". Ezen lelkes beszéd folytán mind a gyülés megtartása megujulva kimondatott, mind az inditvány közös lelkesedéssel elfogadtatott.

2-ik szám. Inditványoztatván, miszerint, hogy jelen gyülésünk annál biztosabb alapon álljon, illő s szükséges volna ezt, az elnökség tekintetében is a régibb gyakorlathoz képest igazi presbiteri formába alakitani s a világi elnöki széket a hivatalában legidősb segédgondnok által betöltetni. Ez inditvány közhelyeslésssel elfogadtatott, s a társelnöki szék elfoglalására gróf Degenfeld Imre, a jelenlevők közt legidősb segédgondnok ur tisztelettel felkéretett, ki is ezen felkérésnek szives készséggel engedett, s a társelnöki széket elfoglalta.

3-ik szám. Ugyancsak inditványoztatván, hogy a jövő gyülés ideje jelen gyülésünkből előre határoztatnék meg: az inditvány elfogadtatván, a jövő gyülés idejéül, különösen a felebbezendő perek tekintetéből április 20-ra tüzetett ki.

4-ik szám. A császári Nyiltparancsban tiszántuli superintendentiánktól elszakasztatni czélba vett hevesnagykunsági, máramarosugocsai, beregi és békésbánáti egyházmegyéknek. ugyszintén ez utóbbi egyházmegyében kebelezett békési, hódmezővásárhelyi, makói és szeghalmi népes egyházaknak küldöttei, miután a több egyházmegyékbe tartozó egyházakkal együtt irásban is nyilatkoztatták, egyenként szóval is kijelentik, miszerint ők küldőik által meg vannak bizva nemcsak annak kijelentésére, hogy ezen superintendentiában, melyhez oly régi, erős és sok érdekü kötelékek kapcsolják, mindvégig megmaradni kivánnak s elszakasztatni nem akarnak, hanem arra is, hogy közgyülésünket kérjék fel, miszerint érdekökben ő császári királyi felségéhez egy külön felterjesztvényt intézni s ezen superintendentiában maradhatásukért esedezni sziveskedjenek. Örömmel hallgatta végig közgyülésünk tiszántuli egyházkerületünkhöz e buzgó ragaszkodást tanusitó nyilatkozatokat, s ez érdekben a kért felterjesztést ő császári királyi felségéhez szives készséggel elhatározza. Az e tárgyban készitett legalázatosabb felterjesztvény következőleg hangzik:

„Felséges Császár és Apostoli Király! Legkegyelmesebb Urunk! Az 1859-dik évi szeptember 1-sőjén kiadott császári Nyiltparancsban tiszántuli superintendentiánktól elszakasztatni czélba vett hevesnagykunsági, máramarossugocsai. beregi és békésbánáti egyházmegyéknek, ugyszintén az utóbbi egyházmegyébe kebelezett

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

békési, hódmezővásárhelyi, makói és szeghalmi népes egyházaknak képviselői, amellett, hogy mind az emlitett egyházmegyék consistoriumai, mind a kebelökbeni minden ekklézsiák nyilatkozataikat már előbb irásban beadták, egyenes utasitásuk következtében folyó évi január 11-dik s több napjain tartott egyházkerületi közgyülésünkben, egyenként szóval nyilatkozván, miszerint ők ezen tiszántuli superintendentiában, melyhez oly régi, erős és sok érdekü kötelékek kapcsolják, mindvégig megmaradni kivánnak, egyszersmind arra is tisztelettel felkérvén közgyülésünket, hogy ez érdekben császári, apostoli felségéhez egy legalázatosabb külön felterjesztvényt intézne, s superintendentiánkban maradhatásukért hódoló tisztelettel esedeznék: bátrak vagyunk kérelmükhöz képest, noha közgyülésünknek a császári Nyiltparancs tárgyában Felségedhez intézett legalázatosabb felterjesztvényeiben ezen egyházmegyék és egyházak is benfoglaltatnak, az ő nyilatkozatukat, illetőleg esedezésöket Felséged legmagasabb tudomására juttatni, s egyszersmind tiszteletteljes bizodalommal esedezni, hogy ezeket közgyülésünknek a császári Nyiltparancsra és miniszteri rendeletre vonatkozó legalázatosabb felterjesztvényei mellett igazságszeretetének mérlegébe vetni s legfelsőbb elhatározását, az ezekben foglalt érdekek által is vezettetni engedni kegyesen méltóztassék.

Felséges császári és apostoli király, legkegyelmesebb urunk! Nincs szentebb és erősebb kapocs annál, melyet vallásos és nevelési érdekek alkotnak, melynek szemeit a tiszta, meg nem vesztegethető erkölcsi erő tartja egybefüggésben, mely a vallásos élet békés és küzdelmes napjaiban hosszu évek során át meg nem gyengülhetett, mely a nagyobb testületeket a kisebbekhez, mint anyákat gyermekekhez s megforditva — a kisebbeket a nagyobbakhoz, mint gyermekeket anyákhoz füzi, mely tehát elszakadván, veszt az anya, árván marad a gyermek. S ily szent és erős viszonyok szálai fenyegettetnek megbomlással a császári Nyiltparancs által, a vallásos egyházi élet összevágó s egymásba folyó erei fognának megszakadni a császári Patens életbeléptetése által. Azért nem csuda, ha feljajdulnak s védelmet keresnek azok, kik veszéllyel fenyegettetnek. E veszélyt egyedül Felséged hárithatja el hatalmánál, igazságszereteténél és jóságánál fogva. Azért ismét, meg ismét esedezünk Felséged előtt, méltóztassék kegyesen meghallgatni, midőn az egyházmegyék s egyházak, mint gyermekek, egyházkerületi közgyülésünknek, mint anyának közbenjárása által keresnek védelmet Felségednél, mint Isten után legfőbb védelmezőnél s viszont superintendentiánk, mint anya gyermekei megmaradásáért esdekel, méltóztassék annyival inkább kegyesen meghallgatni, mivel a superintendentiák s egyházmegyék felosztása tisztán egyházi belügy s ebbe Felséged dicső elődei sem avatkoztak.

Kik egyébiránt magunkat s általunk legfelsőbb védelmet

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

kereső egyházmegyéinket s egyházainkat Felséged atyai oltalmába, igazságszeretetébe és kegyelmébe ajánlva, a legmélyebb jobbágyi alázatossággal és tántorithatlan hüséggel vagyunk Debreczenben, 1860-ik évi január 11-ik s több napjain tartott egyházkerületi közgyülésünkből, császári, apostoli királyi Felségednek, legkegyelmesebb urunknak, legalázatosabb hü alattvalói, a helvét hitvallást követő tiszántuli superintendentia közgyülésének tagjai."

7-ik szám. Olvastatott forditási másolatban a csász. kir. vallás- és közoktatásügyi magas minisztériumnak mult 1859-ik évi október 8-án tartott közgyülésünkből a császári Nyilt-parancs és miniszteri rendelet visszavétele iránt ő császári apostoli királyi felségéhez intézett legalázatosabb felterjesztvényünkre 1859-ik év november 2-án, Bécsben 1364. szám alatt kelt következő tartalmu kibocsátványa: „A Főtisztelendőséged által hozzám megküldött legalázatosabb felterjesztvényt, mely a Debreczenben folyó évi október 8-án tartott Superintendentialis gyülés végzése szerint adatott ki, ő császári királyi Felségének elibe terjesztettem s arra legfőbb meghagyás folytán azt kell válaszolnom, hogy azon felterjesztvény nem vétethetik tekintetbe és hogy a legfelsőbb határozatoni változtatások csak a folyó évi szeptember 2-án kelt miniszteri rendelet 10-ik §-ától 115-ig előadottakhoz képest összehivandó zsinatoknak a szeptember 1-sőjén kiadott Nyiltparancs LV. és LVI-ik §§-aiban kijelölt utján engedtethetnek meg. Ez alkalommal nem titkolhatom el megütközésemet azon teljesen igazolatlan értelmezés felett, mely az elől emlitett legalázatosabb felterjesztvényben a legfelsőbb Nyilt-parancsnak és miniszteri rendeletnek adatott. Midőn 1856-ik évben a magyarországi szerbvajdasági és temesbánsági két evangélikus hitfelekezet egyházi ügyeinek képviseletét és igazgatását illető Törvényterv minden superintendentiának feltétlenül szabad vélemény-nyilatkozatra elibe adatott, ezek kétségtelenül odanyilatkoztak ugyan, hogy egyházi törvényhozásra csak a zsinatok hivatvák, de a zsinatok összealkotása és hatásköre felett a folyó évi szeptember 1-sőjén kiadott legfelsőbb Nyilt-parancs és a szeptember 2-án kelt miniszteri rendelet előtt semmi bizonyos szabály (norma) nem létezett, elannyira, hogy a helvét hitvallásu összes superintendentiák által 1791-ben szeptember és október hónapokban Budán tartott egyetlenegy zsinatnak megkezdhetése végett 1791. XXVI-ik törvényczikk 4-dik §-ában a legfelsőbb ország-fejedelem részére kellett felhagyni, a zsinat összealkotása és az ebben felveendő tárgyak feletti határozatot. Ezenfelül, hogy a választásokból előállandó zsinat a maga előmenetelére és tekintélyére nézve önmagában hordozhassa a kezességet s igy az általa képviselendő községeknek, esperességeknek és superintendentiáknak megnyugtatására szolgálhasson, mindenekelőtt ezen testületek organisatiójának kell épen ugy mint a zsinat organisatiójának szilárdnak, meghatározottnak, minden kétség, ellenvetés és ingadozás ellen

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

teljesen biztositottnak lenni. Épen ezért kellett ő császári királyi Felségének arra nézve, hogy a koronként előkerülő zsinatok által szabályozott egyházi törvényhozáshoz lehessen jutni, egyetlenegy lehető utnak azt itélni, miszerint legelőször is az egyházkormányzati organisatio állapittassék meg szilárdul, mi is az 1791 : XXVI. törvényczikk 4-ik §-ában ezen igékkel: „reservat sibi sua Majestas sacratissima tam relate adcoordinationem praedictare superioritatis, quam et reliquas disciplinae partes intancta caeteroquin religionis libertate cum stabilire ordinem" és továbbá: „sua Majestas Caesareo Regia pro suprema inspectionis sibi competentis potestate evangelicos utriusque confessionis ulterius audiet, atque una curabit, ut hac in re certus, principiisque ipsorum religionis accommodatus ordo constabiliatur".

Midőn ő császári királyi Felsége e végre szeptember 1-sőjén kelt legfelsőbb Nyilt-parancsot kibocsátotta és ebben (§. LV. LVI.) a további fejlődést világosan kifejezve, a zsinatokra magukra hagyta: a helvét hitvallásu evangélikusoknak vallásos alaptételeik, mi iránt a protestáns külföld legkitünőbb theológiai tekintélyeinek már ismeretessé lett itéleteik is teljes megnyugtatást adnak, semmi módon sem sértettek meg.

Ezenkivül az 1791. XXVI. t.-czik 4-dik §-ában felállitott kivánalomhoz képest, miszerint az ő császári királyi Felsége által megállapitandó certus ordo olyan legyen, qui communi virorum eiusdem religionis tam secularium quam religionis ministrorum consensione maxime congruus reputabitur: ezen consensio, minden most lehető uton-módon szándékoltatott, amennyiben az 1791-iki zsinat előterjesztvényei a Magyarországon azóta ténylegesen végrehajtásra jutott intézkedések, végre az előbb emlitett törvényjavaslatra a districtualis conventek által tett észrevételek olyannyira tekintetbe vétettek, amennyire csak lehetett, a nélkül, hogy a certus ordo lehetlenné ne tétessék.

A legfelsőbb felségi jogok pedig, melyek az 1791-dik XXVI. t.-czikk 4-dik §-ában ily igékkel biztosittattak: „salvis item reliquis juribus regiis altefatae suae Majestatis circa sacra evangelicae eclesiae utriusque confessionis competentibus, quibus summefata sua Majestas prajudicium aliquod inferri, nullo unquana tempore patietur", a folyó évi szeptember 1-sőjén kiadott legfelsőbb Nyilt-parancsban oly meghatározott kifejezést vettek, amiben az iskolai és egyházi ügyekre vonatkozólag semmi sem foglaltatik, ami feltétlenül meg nem kivántatik az államérdekek megőrizésére. Sőt inkább indittatva találta magát, hogy a helvét hitvallásu evangélikusoknak többszörös tekintetben oly jogokat is adjon, melyek őket eddig nem illették törvényesen.

Ő császári királyi Felsége tehát, távol attól, hogy a helvét hitvallásu evangélikusok törvényes autonomiája rövidséget szenvedjen, azt viselte szivén, hogy az 1791. XXVI. törvényczikk többször emlitett 4-dik §-ának lelkiismeretes végrehajtása által,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

ennek minél előbbi szabályozott gyakorlását lehetségessé tegye az egyházi törvényhozás és egyházi kormányzás terén. És ő császári királyi Felsége ebben a legjobb akaratu szándékkal cselekedett. Aki ezek szerint, ahelyett, hogy ezen legfelsőbb szándék végrehajtására készséggel nyujtana kezet, az ellen nyilvánosan vagy titkosan ellentáll, annak viselnie kell a felelősséget azon károkért, melyek onnan az evangélikusok egyházi és iskolaügyére kikerülhetlenül és szükségképen származnak. Végre e legfelsőbb meghagyás szerint tudtára kell adnom Főtisztelendőségednek, hogy ezen kibocsátvány az ön kerületének minden községeivel és esperességeivel egész terjedelemben közlendő. Bécs, 1859 november 2-án. Thun".

Mely ezen magas kibocsátványra vonatkozólag Főtisztelendő helyettes superintendens ur előadván, miszerint noha fel volt hiva ennek a kerületében eső egyházakban leendő köröztetésére, mindazáltal nem érezte magát felhatalmazva e magas felhivás szerinti eljárásra, részint azért, mert szem előtt tartotta azon kánon szerinti kötelességet, hogy fontosabb ügyekben semmit magától ne tegyen, hanem mindeneket a közgyülés elibe terjesszen, részint mivel természetesnek tartotta, hogy ezen magas intézmény mindenekelőtt azon testülettel közöltessék, amelytől azon legalázatosabb folyamodvány felterjesztetett, melyre ez válaszképen érkezett, egyszersmind pedig előre feltévén, hogy amennyiben a magas miniszterium e kibocsátványában a császári Nyilt-parancs és miniszteri rendelet kiadatásának indokolásába bocsátkozott, a főtiszteletü közgyülés felhivatva találandja magát az indokok tiszteletteljes taglalásába bocsátkozni, s ő császári királyi Felségéhez ismét egy legalázatosabb feliratot intézni; minthogy ennek elkészitése tudományos buvárkodást és hosszabb időt igényelt, jónak látta a tisztelettel emlitett magas kibocsátványt egy előleges tanácskozmányban tárgyalás alá venni s a felirat elkészitése iránt intézkedni, mely miután már készen van, kéri vagy azt felolvastatni s ha helyesnek találtatik, elfogadtatni, vagy a magas kibocsátvány irányába tárgyalás folytán nyilatkozni. Mely előadás következtében az egész közönség az elkészitett felirat felolvasása mellett nyilatkozván, olvastatott amint következik:

„Felséges Császári és Apostoli Király, Legkegyelmesebb Urunk! Szorongatott és keserves helyzetünkben, melybe az 1859-dik évi szeptember 1-sőjén kiadott császári Nyilt-parancs s az azt kisérő szeptember 2-án kelt miniszteri rendelet juttatott bennünket, némileg enyhülve éreztük magunkat, midőn mult évi október 8-dikán tartott tiszántuli egyházkerületi közgyülésünkből felterjesztett legalázatosabb folyamodványunkban nyilt őszinteséggel és reményteljes bizodalommal szólhattunk Felséged atyai igazságszerető szivéhez, mert biztosan reményltük és vártuk, mint ezt kételkedés nélküli hitünkben ki is fejeztük, hogy Felséged azon megdönthetlen védokok alapján, melyek legalázatosabb felter-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

jesztvényünkben a legfelsőbb Nyilt-parancs és miniszteri rendelet ellenében felhozattak, kérelmünket legkegyelmesebben meghallgatandja és megadandja s irántunk táplált és kezdett jó szándokának teljesedéshez juttatása végett azon ut helyett, melyet Felséged miniszteriuma alaptörvényeinkkel s történeti multunkkal nem egyezőleg követett: az általunk mint legilletékesebb felek által czélravezetőnek tartott és kért utat választandja.

Azonban enyhülésünk csendes levegőjét megrázák ismét az azóta kiadott miniszteri kibocsátványok, melyek közül az október 8-án kelt s velünk a helytartóság utján október 24-kéről közöltetett, az eddigi superintendentiák gyülésének tartását megtiltja, az október 22-én kelt s velünk a helytartóság utján október 29-kéről közöltetett pedig oda nyilatkozik, miszerint az evangélikusok mindazon felterjesztvényei, melyek az 1848 előtti törvényes állapot visszaállításáért benyujtattak, a szeptember 1-sőjén kelt császári Nyilt-parancs és ugyanazon hó 2-án kiadott miniszteri rendelet által elintézést nyertek, végre a november 2-kán kelt, melyben császári királyi Felséged elibe terjesztett legalázatosabb felterjesztvényünkre Felséged legfelsőbb meghagyása folytán vallás- és közoktatásügyi miniszteriuma azt válaszolja, miszerint felterjesztvényünk tekintetbe nem vétethetik és hogy a legfelsőbb határozatoni változtatások csak a szeptember 2-án kelt miniszteri rendelet 102-ik §-tól 115-ig előadottakhoz képest összehivandó zsinatoknak a szeptember 1-sőjén kiadott császári Nyilt-parancs LV. és LVI. §§-aiban kijelölt utján engedtethetnek meg; e mellett nagy megütközését nyilvánitja azon állitólag teljesen igazolatlan értelmezés felett, mely legalázatosabb felterjesztvényünkben a legfelsőbb Nyilt-parancsnak és miniszteri rendeletnek adatott.

Felséges Császár, Apostoli Király, Legkegyelmesebb Urunk! Nem titkolhatjuk el mély fájdalmunkat e Felséged legfőbb meghagyása folytán adott válasz felett, mert dönthetlen védokokkal támogatott s döntő erejünek hitt kérvényünk, anélkül, hogy az igazság mérő serpenyőjébe vettetett s teljes érvü czáfolatok lenyomó sulya által hiányos, avagy üres volta bebizonyittatott volna, ama hideg szavakkal utasittatik vissza, miszerint az tekintetbe nem vétethetik s annak teljesedésbe jutása oly zsinat utján helyeztetik kilátásba, mely azon legfelsőbb Nyilt-parancs és miniszteri rendelet megszilárdulása által és után jöhetne létre, melynek keresztülviteléhez mint kimondottuk, mi részünkről hitelveink s igy hazánk törvényes szabadságának megsértése nélkül segédkezet nem nyujthatunk s ennek folytán azon keserü következtetést kell vonnunk, hogy kérvényünk teljesedéshez jutásának és szorongató helyzetünk jobbrafordulásának utja végképen elzáratott.

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Ujfalvy Sándor Emlékiratai

1854 és 1855-ből.

Az erdélyi Muzeum-egylet kézirattárában fekvő bekötött eredeti után közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

(Második közlemény.)

Egybekelésökkor nagyatyám 62, nagyanyám 42 évet számláltak; az utóbbinak első férjétől nem volt gyermeke, de most késő éveiben, közbámulatra születtek Krisztina, s négy évre később Samu gyermekei. Mindkettő erős testalkatu, s nagy lelki előnyökkel felruházva, mint a hogy egykoruak közül kevesen. Krisztina némi családi viszonyoknak feláldoztatva, anyja kívánságára 16 éves korában meghűtölt Máték Jánossal, egy szelid tudományos egyéniséggel, de a ki iránt legyőzhetetlen ellenszenvvel viseltetett. Költőiségig fölemelkedett lelke nem lelheté föl életboldogságát e viszonyban, melyet reá kényszer erőszakolt s nem önvonzalma kötött. Szokásos azoknál, kik az élettől ábrándos álmaik valósulását várják... végzetük által reájuk mért életpályájukban még akkor sem találni fel magokat, ha szabad akaratból választák azt s küzdve vivták ki birtokát. Annál természetesebben éré a sors költői lelkü Krisztina nénémet; ki reá erőszakolt férjével sehogy se tudván kibékülni, ruganyos lelkéről visszapattant sorsának nyomása, s mint sem szeretetlen életet éljen háza tüzhelyénél, hol ifju szivét szerelem hiányában jólét s az anyagi élet kényletei ki nem elégitik, inkább megvonta magától az élet nyugalmát s házát kerülvén, 32 évet mind idegenek közt töltött. Gazdasszonysággal nem foglalkozva, ideje maradt vele született elme tehetségeit oly magas fokra emelni, mint Erdélyben akkor kevesen. Molnár Borbárávali levelezései sajtó alá jöttek. A tudományos, mivelt Erdélyi és magyarhoni tekintélyekkel levelezésben állott; gyakran versekben fejezte ki gondolatait, melyek többnyire elégületlen kedélyének bus jellegét hordozák. Tudományos értekezéseit és költeményeit emléke s lángesze iránti kegyeletből egybeszereztem s 1846-ban Döbrenteinek átadtam, hogy sajtó utján irodalmunk történetét ezen becses adatokkal szaporitsa, de a forradalom és Döbrentei közbejött halála meggátlá azoknak sajtó alá jutását. Akármennyit kutattam azután, nem tudék nyomukba akadni s hihetőleg gondatlan kezekre jutva, végképp elenyésztek.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Nagynéném kiképzettsége körül meg kell jegyeznem, hogy idegen nyelveket soha nem tanult, de azt nem csak nem tartá hiánynak, sőt mindég büszkén említé s valóban méltán is: akkori hiányos irodalmunk mellett egyedül ön lelki erejére kelletvén támaszkodnia. Nagynéném által szerzett két szomoru jelentést, miknek még birtokában maradtam, esze s érzése bizonyságául ide zárom:

Édes anyja *halálára* irt szomoru jelentése:

„A született szegénynek inségeit a jobblét nem ismerése a mennyire könnyiti, a volt gazdagnak szegénységét ellenkező érzés neheziti.

Ezen szomoru hasonlatosság vad árnya alá hozott most a sors minket is, édes anyánktól elmaradt két árva testvért; s minden az élettel, mint viznek a csepekkel együtt folyni szokott viszontagságok közt is boldogok voltunk, egy olyan anya élete mellett birt dicsőséggel, a ki alapos keresztény, s minden emberi kötelességek hiven teljesitéseknek eleven tükre volt.

Véle jár a dicsérettel, hogy az ellenség fogyaszsza s a jó barát növelje . . . de a leggyarlóbb koldustól föl a bővölködő nagyokig minden ismerősök igazolják, hogy itt az anya dicsérete még a gyermeki nyelven sem több, sőt kevesebb az érdemnél.

Az öröm soha sem tart soká . . . a jó ember eleget nem élhet. A bölcső s koporsó közt 84 esztendő s félre nyult élete jó anyánknak; fájdalom! már csak néhai Zsombori Borbárának . . . számlálva sok s csaknem időmértékét tulhaladott életsor . . . de kevés gyermekeinek; s rövid azoknak, kik benne az öregséget második gyermekség nélkül tisztelték, az elme jelenlétét becsülték, és a bántatlan maradt lelkiismeret csendességét tisztes képéről lemosolyogni szemlélték.

A nem mindennapi dolgok több megjegyzést érdemelnek. Édes anyánk, ki elébb, mint néhai Palatka Ferencznek özvegye, hogy korán elvesztett édes atyánk — Mezőkövesdi néhai Ujfalvi Sámuelnek felesége lőn — már élete 42 esztendejét számlálta, mikor azt a szép örömet érte, hogy előbbször édes anyának neveztessék; s mégis már unokája gyermekének is van annyi érzése, hogy szeretett szülő anyjáért könyüket hulasson; a ki most mult Pünköst hava 28-án három napig tartott gyengélkedése után, háládatos lelke csak a napot várván fel az égre, hogy a melynek fénye alatt oly sok esztendőkig lakta érdemes sátorát, annak világánál bucsuzék el tőlle . . . elaludt egy boldogabb jövendő oly eleven reménységével, mely csak a jól töltött élet jutalma, és a melynek megnyugodtsága még a holt arczrul is szeliden biztatott. Miután éltiben jelentett akaratját, holta után is parancsolatnak tisztelvén, hült tetemeit itt Koczkón a Szt. egyház mellé, a hová és a hogy maga rendelte elhelyeztettük . . . s gyászos kötelességünket bevégezvén, ezt hogy utolsó könnyeinkkel

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

áztatott sirjánál ott hagytuk, magunkkal hoztuk onnét veszteségünknek mély fájdalmát, a mi egész életünket kisérni fogja.

A beteg ha nyeghet, a szomoru ha sirhat, és a kárt vallott ha panaszolhat, legalább a képzelődésbe ott van, hogy azzal könnyebbül. Alig több a semminél, de a mit ugy lenni óhajtunk, készek lévén reménleni is . . . abban bizonyosak vagyunk, hogy a nemesült érzés embertársa fájdalmát részvétellel enyhiti; ennélfogva gyászos változásunkat bus szivvel jelentjük.

Koczkón, Szent Iván hava 4-én 1808.

Ujfalvi Krisztina és
Ujfalvi Sámuel."

Férje Máték János halálára irt szomoru jelentés.

„A világgal egy a mulandóság s a változás . . . természetökben lévén mindég kezdeni és végezni, főbb s annál fogva sérthetőbb eszközük a halál által közelebbről sok vidám szint festének komorra, és sok ép házat bontának fel: több férj, feleség, gyermek, testvér s jó barát keserü könnyét áraszták meg . . . sok ideig nem ismert fájdalmakat osztva részökben.

Közelebbről engem is részesitett . . . midőn férjemet Máték Jánost tovább élni nem engedé.

Minden kezdet s végzet közt, mit még a sebes villám sem tehet másként, van közbe valami . . . de van a kezdő élet és végző halál közt egy lételfolyam, mit ama jóság és szeretet főalkotója minden azt kellemessé tehető módokkal meg is ajándékozott . . . s mégis mi gyakoribb mint a panasz? . . . minden sóhajt valamiért, és az eredeti ok mellett mind csak hideg vérrel halad el.

Az élet során mint még gyermek, boldog: mert játékkal beéri. Ifjonta elég neki szive s szeme. Az egyedüli ember csak félig él . . . de a mi megért korra tán a siron tul is boldogithatna . . . azt a párosok önalkotta világokban kellene föllelni: de fájdalom! ritkasága miatt nagy ujság ez is.

A felvilágosodtság külfénye s azután a virtust hirdetőknek hangja csaknem vakit és süketit. Azonban a részlehajlás mint álszent, magát mindenüvé belopva, kárt örülő lelke, legvészesebben a párosultak világába tör bé: s a hol észreveszi, hogy parancsolva nem károsithat e földön, eget igéréssel köti bé a szemet . . . s utóbb neveti ha azt könnyükre nyithatá fel.

Egy ily pontból indult ki a sors, minket is két merőben különböző természetüeket egyesiteni férjemmel: midőn 34 és fél esztendővel ezelőtt minket is a párosok sorába állita. Azonban az erőszak mivét a kötelesség mikor tehette kedvessé? . . . Létem legyőzhetlen unalmai s magam iránti tartozás bus harcza kinzák lelkemet folytonosan, de hogy az általam nem fedező, sőt csak titkolni sem akaró, idegenségem után is nekem mindenben kedvező Ferjemnek azon egy kivánatát . . . hogy nevét ne vetkezzem

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

le . . . teljesithessem; legyőzve az önszeretet nem kis erőszakát . . . határozatom termésre ért. S utóbb is állandóvá tehetém azon páros életet, a vagy csak puszta hangba. De a mit még is csak ugy tartogathattam fel, ha e hosszu idő alatt házunkon kivül leheték. Szomoru győzelem! . . . mert jó hirem s nevem vesztibe került. Mi fájhat inkább, mint a mikor kárunkért senkire sem haragudhatunk? . . . és egy minduntalan járó-kelő s házát kerülő asszonyról ki vélekedhet másként? . . . a közönségtől elkárhoztatni nem elég-e már csak a gyanu is? . . .

Igy szédelgének le esztendeink egymás után, melyből 32, sok szépet, kellemest igérve kezdett éltem szebb kora . . . mint bus áldozat leégve . . . most két esztendeje, addig mindég egészséges férjem vizi betegségbe esett; s remény nélkül szenvedvén, nyomorának lelkemhez jutott látása elég erős lőn az oly hosszas egyformaság felbontására . . . És forró hála érte . . . én ő hozzá azonnal szivből jó leheték. A körülte dajkálás kedves kötelességemmé válván, jutalmaznom engedé később, hogy több idei szenvedéseiből közbámulatra, ucsudni kezde, örvendeztetni engedett képzelődésem: hogy éltünk bus reggele s kedvetlen délutánja után, annak östvéjét egyik a másikon segitgetés közt, a régibb csupa mesének vélt egyezségben együtt rekeszthetjük be! De reményem itt is, mint mindenütt csalt, mert egészségit már-már visszanyert férjem folyó hold nap 21-én csak is egy östvétől reggelig tartott gyengülés után itt hagyá a reá nagyon kevés örömet hagyott világot: a hol 63 esztendőkre terjedt tudományos s közhasznu életét egy más társ mellett kitünőbb, de mindenesetre hasznosabbá teheti vala.

Miután földi sárházát, a hová ő maga kivánta elhelyeztem, az ő jó emlékinek becsülése s fentartása lévén s maradván már részemre, mit érte tehetek . . . fájdalmos tartozásommá vált kötelességgel jelentem halálát szomoruan . . . de egyszersmind köteles igazsággal: tartozván azzal az ő árnyékának, én magamnak . . . és mindazoknak a kik mindkettőnknek tudásos ismerete után tőllem méltán meg is várhatták . . .

Mezőcsáváson, Bőjtmás hava 25-én 1815.

Ujfalvi Krisztina m. k.

Az irodalomba avatott ismerősei, elme müveit nagy tetszéssel fogadták; philosophiáját Shilleréhez, költészetét Csokonaiéhoz hasonliták. Élte fájdalmai után meg lelvén végre a halál nyugalmát, a feledés árnya borult költői emlékére is; mert a kor, melyben ért, részvétlenebb volt lángesze iránt a mostaninál; s minket, kik irományait összeszedve sajtó alá akarók adni, meggátla emléke örökitésében irományainak véletlen eltévedése.

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

A sárospataki ev. ref. főiskola története 1531—1661-ig.

Irta: **Szinyei Gerzson**, a sárospataki főiskola nyug. tanára.

(Második közlemény.)

Sárospatak urai, mint az iskola fentartói.

Az uj iskola, életének első korszakában, folyvást a vár urainak kegyuri pártfogása és védelme alatt állott. Ennek, Miksa király kivételével, valamennyien buzgó, egyházias szellemű protestánsok lévén, kegyuri jogukból folyó kötelességeiket bőkezü áldozatkészséggel teljesitették, ugy gondolkozván, hogy az Istennek és az embereknek egyaránt tetsző dolgot mivelnek akkor, midőn ez intézetet az egyház és haza javára felvirágoztatják. E végből a tanárok számára tisztességes fizetést rendeltek és az ország elsőrendü tudósait ide édesgették. Hogy alkalmas tanárokban fogyatkozás ne legyen, a kiválóbb ifjakat saját költségükön külföldi egyetemekre küldötték. Jövőre tekintő gondoskodásból alapitványokat tettek, évi jövedelmeket biztositottak az iskola számára, sőt az ifjuság élelmezéséről is gondoskodtak, hogy ne csak a gazdagok, hanem a szegények is részesülhessenek a mivelődés áldásaiban. Övék volt az iskolaépületek fentartásának gondja, ők épittettek ujabb helyiségeket, tantermeket, lakásokat a tanuló ifjuság számára. Igaza van Medgyesi Pálnak, aki a sárospataki vár urairól 1640-ben igy emlékezik meg: „Bizony a s.-pataki ker. urak egytül-egyik kiváltképen való gyámol és oszlop nevet érdemelnek az anyaszentegyházban, mert ha egyéb emlékezetre való dolgokat nem cselekedtek volna is, mindazáltal annak az ott levő, egyházi szép és szükséges veteményes kertnek, a scolának, mindnyájan szállást és nyugodalomadói, jobb részint oltalmai, táplálói is voltanak". Megérdemlik mindnyájan, hogy emléköket hálás kegyelettel örökitsük meg mivelődéstörténetünk számára.

I. Első a sorban *Perényi Péter* temesi gróf, abaujmegyei örökös főispán, koronaőr, erdélyországi vajda, az ország főkapitánya, kir. kanczellár. Született 1501-ben. Édesatyja volt Imre, a palatinus, édesanyja Kanizsai Dorottya. Neveltetésének körülményeit nem ismerjük, de abból, hogy főuri rangjának előnyei mellett is a katonai és polgári pályán oly gyorsan és a legmagasabb

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

polczokig emelkedett, azt következtetjük, hogy szülei, a kor szokása szerint, mindent elkövettek tehetségeinek kifejtése végett. Atyjától roppant kiterjedésü birtokokat örökölt alsó- és felső Magyarországban (Valpó, Siklós, Terebes), melyekhez a mohácsi csata után, ahol 25 éves fiatal ember létére a bal szárnyat vezényelte, még Egert, Tatát és Sárospatakot is megszerezte. Mintegy 15 hadilag teljesen felszerelt várnak volt ura. Nagyhatalmi állásában, gazdag segély forrásaival félelmetes jelenség volt, még a trónért versengő királyok előtt is, kik őt nagy jutalmakkal, fényes kitüntetésekkel igyekeztek pártjokra édesgetni. Nem csuda azért, hogy abban a pártviszályok által zaklatott korszakban ő is, mint mások, a pártok közt ide s oda ingadozott, pártállását gyakran változtatta és gyanut keltő független állásában sokszor válságos helyzetekbe is sodortatott. Három izben szenvedett fogságot. 1529-ben, midőn épen feleségével és gyermekeivel uj birtokára, Sárospatakra akart utazni, a János király fogságába került, melyből azonban a török szultán kegyelméből nemsokára kiszabadult. Majd 1532 jul. havában Mohács vidékén Beremend falu mellett török rabságra jutott, melyből csak nagy váltságdij árán és 7 éves fiának, Ferencznek kezesül adása által válthatta meg magát. Végre harmadik izben 1542 őszén Esztergom mellett Ferdinánd fogatta el, könnyen hitelt adván a nagy tekintélyü és befolyásu ember irigyeinek és rosszakaróinak, akik a többek közt azzal gyanusitották, hogy a törökökkel barátkozik és királyságra vágyik. Kihallgatásakor az ellene emelt vádakat pontról-pontra megczáfolta ugyan, de a gyanut magáról el nem hárithatta. Hiába jártak érte közbe egyesek és a megyék, hiába szólalt fel megszabaditása érdekében az 1545-iki országgyülés is. Ferdinánd hajthatatlan maradt. A rettegett és gyülölt dynastának hatodfél évig kellett a németujvári börtön gyötrelmeit szenvedni. Ugy látszik, hogy benne az erőre kapott protestántizmus főfő támaszát is kivánták meglakoltatni. Hosszas fogságából az 1548 tavaszán bocsáttatott el, de szabadságát nem sokáig élvezhette: bánattól megtörve, elbetegesedve meghalt Bécsben. A 40,000 aranyra rugó váltságdijat, mely mint az egri vár elmaradt haszonvétele számittatott fel, az özvegy visszakapta a királytól. Hosszas fogságában nagy lelki erőt és keresztyéni türelmet tanusitott. Abban keresett és talált vigasztaló szórakozást, hogy az ó- és ujtestamentomi kiválóbb történeteket összegyüjtötte és egy képiróval, kit a végből saját költségén tartott, festményekkel diszittette és a festmények alá önkészitette verseit irogatta. Ezt a börtönben készitett díszművet Szikszói Kovács Vazul még látta és nem győzte eléggé dicsérni annak izléses kiállitását. Erős protestáns érzületére, egyházias gondolkozására vall végrendelete, melyben szivére köti fiának, Gábornak, hogy a protestantizmust birtokaiban pártfogásában részeltesse s az evangyeliom tanitóit az ő példája szerint minden támadások ellen védelmezze. Sajnálatos, hogy ez a kiváló ember oly korán,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

még a férfikor legjavában leszorittatott a tevékenység teréről, hol addig is a politikai pártok áldatlan tusái közt és a török elleni harczokban fogyasztotta erejét, nem engedtetvén meg neki az, hogy törekvéseit a haza és prot. egyház javára óhajtása szerint nagyobb mértékben érvényesitette volna. Igy is kegyelettel borulunk le a sokat szenvedett és üldözött főur emléke előtt, ki a hazai miveltségnek ezt a bodrogparti központját megteremtette és azt az első időben, nehéz körülmények közt védő szárnyai alá vette. Sárospatak különben is kedvencz tartózkodási helye volt s azon számitásból, hogy itt a törökök foglalásai ellen biztosabb menhelyre talál, mint dunántuli váraiban: az itteni várat védelemre alkalmas erőddé alakitotta át s az egész belvárost 1534—1541-ig főfallal és mély árokkal vette körül, melynek félkör alaku nyomai mai is láthatók. Az erődítmény ágyugolyóktól szaggatott egyik kapuja ma is fennáll, ott, ahol a kath. plébánia melletti bodrogi lejáró van. Ezen kapu keleti oldalán a Perényi czimer alatt ez a felirás volt: „Felix civitas, in qua verbum Dei praedicatur et observatur illud MDXXXXI. Aprilii XVIII". Az évszámot az 50-es években még e sorok irója is látta.

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Máramaros vármegye ősi családai.

Irta: **Petrovay György.**

— Második közlemény. —

Bogdán tehát Máramarosban, a Vissó és Iza folyók mellett letelepülvén, vajdává választatott, öt-hat évig csendesen is viselte magát, de amint I. Károly király halálának hirét meghallotta, nem sokat tartván a fiatal 16 éves Lajos király erélyességétől, szabadulni óhajtott a kezességnek mégis csak kellemetlen helyzetéből s különben is vérében lévén a függetlenség utáni vágy, 1342 végén megindult Moldvaország elfoglalására, zászlója alá gyüjtvén a máramarosi, beregi, ugocsai és szatmárvármegyei oláhok közül azokat, akiket igéretekkel megnyerhetett és azokat, akiket erővel rákényszeríthetett. Unokaöccse, Júga fia István is vele tartott és sokakat ráerőszakolt a csatlakozásra, de *Gyulafalvy Gyulát* sehogysem birta a király iránti hüségtől eltériteni, bosszut állott tehát rajta, a házait felgyujttatta s a birtokaiból, Gyulafalvából és Nyiresből, kivetvén, — azokat elfoglalta. Gyula panasza következtében aztán Júga fia, János, a máramarosi oláhok akkori vajdája, a fentebbi Júga fia István testvére, Bogdán vajdának pedig unokaöccse, Péter fia Miklós, Laczk András mesternek a székelyek, Brassó és Máramaros főispánjának rokona és megbizott embere előtt s a máramarosi kenézek jelenlétében *Gyulát és fiait Drágost, Istvánt, Tatárt, Dragomért, Kosztát és Miriszlót* 1349-ben a két falu birtokába vissza is iktatta.[1] János vajdának ezen beiktatásról szóló jelentését pedig *Gyula fia Drágos* kérelmére átiratta Lajos király 1355-ben és kiadatta kiváltságlevél alakjában, megjegyezvén, hogy a szokott adókat ezután is tartozzanak fizetni s hogy magukat mindenkor a királyi oláhok szokásaihoz tartani ezentul is kötelességüknek ismerjék,[2] egyszersmind elrendelte a király, hogy a a birtok határai is megjárattassanak, amit Bedőházy Drág az egri káptalan bizonysága János kanonok, a Szent László király oltárának mestere jelenlétében még azon 1355. év október 22-én végre is hajtott.[15] A határleirásból kitünik, hogy Júga fia István, csak Gyulafalvát és Nyirest vagyis a mai gyulafalvi 9532 holdnyi

[1] Máramarosi diplomák a XIV. és XV. században, 26. és 28. lap.
[2] Ugyanott, 33. lap.
[3] Ugyanott, 35 lap.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

határt foglalta el *Drágos fia Gyulától,* akkor tehát Suhatag, Szlatina, Kopácsfalva, Deszefalva, Hernécsháza és Hódpatakfalva még nem volt megtelepitve.

Ezentul Gyula már nem szerepel, 1368-ban halt el, a hat fiát már megneveztük, közülök *Tatár* és *Koszta* utódok hátrahagyása nélkül még atyjok életében 1364 előtt haltak el.

A testvérek között *Drágos* volt a legkiválóbb, számos hadjáratban vitézkedett és soknemü hü szolgálataival, különösen pedig Moldvaország helyreállitása körül — amidőn sok, a köteles hüség utjáról letért oláhot éber gonddal és nagy fáradsággal arra visszatéritett, — kitünő érdemeket szerezvén, jutalmul *királyi udvarnokká neveztetett ki* és Szlatina, Hódpatakfalva, Kopácsfalva, Deszeháza, Hernécsháza és Sugatagfalva nevü királyi birtokokat kapta Lajos királytól uj adomány czimén örökül a maga s a fiaí *Gyula* és *Vlád* részére, a királyi ötveneddel s mindennemü más haszonvételeivel, hogy ők és maradékaik azok birtokának ugy, amiképen a többi *valódi, első és természetes*, a király zászlója alatt harczoló *nemesek* — örök időkig örvendhessenek.[1]

Az uj *adomány czimen* történt birtokadományozás *nem jelentette* mindig *azt,* amit többen tévesen állitanak; hogy a birtok *már előbb is tulajdona volt* az adományozottnak, kitünik ez Lajos király fentebbi adománylevéléből, melyben világosan kimondja, hogy *Drágosnak királyi birtokokat* adományoz, előbb tehát a király volt tulajdonosa, Drágos pedig csak mint kenéz birta, Máramarosban ugyanis uj birtokadományt csakis azok kaptak, akik addig kenézei voltak annak a területnek.

Ezen adománylevél erejénél fogva lépett *Drágos* a magyar nemes földesurak sorába, de ebből aztán hosszantartó viszálykodás támadt egyrészről *Drágos a nemes,* másrészről pedig az atyja *Gyula* és a testvéröccsei *István, Dragomér és Miriszló a kenézek* között, mert ezek sehogysem tudtak belenyugodni abba, hogy ezután testvérbátyjok *Drágos* egyedül legyen földesura annak a területnek, amelyet közös fáradsággal telepitettek meg s együtt népesitettek be s hogy ők továbbra is csak kenézek maradván, az ötvened felét most már *Drágosnak* szolgáltassák be, az ő hadi népét szaporitsák és mindenben tőle függjenek. Fegyvert fogtak tehát testvérök ellen s többrendbeli hatalmaskodást követtek el rajta, ugy, hogy *Drágos* kénytelen volt oltalomért a királyhoz fordulni, aki rá is parancsolt az öreg *Gyulára* és a fiaira *Istvánra, Dragomérra és Miriszlóra* 1364-ben, hogy *Drágost* a neki — tőlük elkülönitve — adományozott birtokokban háborgatni ne merészeljék.[2] Pár esztendeig békében is éltek a testvérek, mert *Drágos* átengedte atyjának, *Gyulának*, holtigvaló haszonélvezetül az egész Szlatinát (a mai Akna-Sugatag és Hotinka 1792 holdnyi határát), de azt,

[1] Ugyanott. 37. lap.
[2] Ugyanott, 53. lap.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

— amint az öreg *Gyula* 1368-ban elhalálozott — a három fia: *István, Dragomér és Miriszló* azonnal maguknak foglalták el. A pereskedés tehát ujból megindult s Lajos király még ugyanazon évben keményen ráirt a három testvérre, hogy addig, amig mindkét fél okleveleit meg nem vizsgálja Móricz fia Simon mester máramarosi főispán és ügyüket el nem dönti, bocsájtsák vissza Szlatinát békességesen *Drágos* birtokába.[1]

Drágos még élt 1374-ben, amikor királyi embernek jelöltetett ki, utóbb nem emlitik többé okleveleink, hogy mikor halt el, nem tudjuk, 1384-ben már néhainak iratott. Rendesen *Ggulafalvynak,* de néha *Máramarosynak* is neveztetett. Három fia és egy leánya maradt, *II. Gyula, I. Vlád, II. Koszta és Sztána Szarvaszói Gerhes Ivánné.*

Mikor valaki valamely kenézi birtokot teljes nemesi jog czimen kapott adományul a királytól, rendszerint átengedte annak felét, vagy legalább egy részét a volt kenézeknek, akik attól fogva az igy átengedett részt szintén teljes nemesi joggal birták. Igy szokott ez történni Máramarosban a XIV. és XV. században. Például felhozhatjuk a Konyhay családot. 1411-ben ugyanis a Dolhay testvérek Szaniszló, János, György és Bogdán királyi adományt szereztek egyebek között Konyhára is, de utóbb 1454-ben a fiaik, Szaniszló fiai Dolhay Mihály és Ambrus, János fiai Leordinay Mihály, György fia Dolhai Porkoláb János és Bogdán fia Petrovay Mihály, valamint nagybátyjok Dolhay öreg Mihály tekintetbe véve Máris unokájának Simon konyhai kenéznek hüségét és hüséges szolgálatait, a konyhai kenézséget neki, rokonainak és utódaiknak adományozzák mindennemü haszonvételeivel együtt, oly feltétellel azonban, hogy ezentul is hüségesen tartozzanak nekik szolgálni, ha pedig adományleveleik erejével a Dolhayak Konyhát ujból megszereznék a királytól, akkor *tartozzanak Konyha felét a Konyhayaknak* átadni és őket megnemesittetni.[2] Sőt még a XVI. századból is közlünk egy igen érdekes esetet, visszaadva lehetőleg az eredetinek magyarságát kivonatban: Kornis Gáspár és az ő felesége Dolhay Ilona asszony boldog emlékezetü II. János királytól kérték volt meg az Ilhóczai Mihálka László, János, Ferencz, másik Ferencz és Gergely Ilhóczon való jószágokat jus regiummal. Amikoron iktatnák magukat, az Ilhócziak condradicáltatnak, utóbb 1572 november 27-én Kirván Bedői Vana Gergely, Szarvaszói Gerhes János, Szlatinai Nán János, Szarvaszói Bank György és szaplonczai Sztán János előtt tőnek ilyen composiciót: A pör közöttük leszáljon, az Ilhócziak 100 frtot fizessenek. *Mikép ennekelőtte az Ilhócziak elei az kirvai háztól függöttek, ezentul is függjenek és hogyha valamikor vármegye hada lészen, akkor tartozzanak három lóval Kornis Gáspár*

[1] Ugyanott, 61. és 62. lap.
[2] Ugyanott, 373. lap.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

és az ő maradékival ő utána hadba menni, ha pedig a vármegye elmégyen és a kirvai háznak és jószágnak örökös ura megmarad, az Ilhócziak is ne tartozzanak elmenni. Ezt is hozzávetvén, hogy *Ilhóczról a nerezniczei nyomás részben szabad legyen marhájoknak rámenni.*[1]

Gyulafalvy Drágos és fiai azonban nem részesitették nagybátyjaikat az adományba kapott birtokokból, csak a kenézjogu Gyulafalvát osztották meg *István*, *Dragomér* és *Miriszló* fiaival 4 egyforma részre, ott is lakott eleinte az öreg *Gyula minden ivadéka* s azért mindannyian *Gyulafalvyaknak* neveztettek. Nyires végett ez időben nem perlekednek, pedig volt kettő is: Alsó- és Felső-Nyires, ezeket talán — legalább ideiglenesen — valamely nőrokonuk férjének engedték át, legalább 1374-ben egy Zolon fia Nyiresy Balk,[2] 1468-ban egy Nyiresy Dancs[3] és 1480-ban egy Nyiresy Moys[4] fordul elő, akiket nem tudunk a családfán elhelyezni.

II. Gyula (II. Drágos fia) 1360—1384-ig emlittetik az oklevelekben, 1389-ben már nem volt életben, utódai sem maradtak.

II. Koszta neve még nem fordul elő az 1360. évi adománylevélben a két testvérbátyjáé mellett s igy legfeljebb abban az évben születhetett, tehát még csak 29 éves lehetett 1389-ben, amikor Mária királynétól engedélyt kapott arra, hogy gyermektelen halála esetére összes szlatinai, hódpataki, kopácsfalvi, deszefalvi, hernécsi, sugatagi, gyulafalvi és nyiresi birtokai testvérhugára *Sztána asszonyra, Szarvaszói Gerhes Istvánnéra* szállhassanak ugy, mintha Sztána asszony fiuörökös volna.[5] Ezután csakhamar el is halálozott utódok hátrahagyása nélkül, mert birtokait tényleg Sztána asszony fia *Szarvaszói Gerhes Péter* örökölte. Sztána asszonyt tehát Mária királyné *II. Koszta* birtokaiban fiusitotta, ami a magyar örökösödési jogszokás sulyos sérelmével történt, mert ha fia nem maradt a nemes embernek, akkor ősről maradt birtokait — de nem egyuttal a szerzetteket is, mely utóbbiak a királyra szállottak vissza — fiutestvérei örökölték. A leányok testvérbátyjok után nem örökölhettek s csak az apai ősi birtoknak egynegyed része, — *a leánynegyed* — illette meg őket, de ez sem adatott ki nekik természetben, hanem méltányos becsü alapján lábas jószággal és ingóságokkal lettek kielégitve. Ilyen értelemben itélt 1414-ben Dolhay Szaniszló alispán és a négy szolgabiró a Dolhay Ivásko által Kökényesy Sándor és Ilhóczy Tatol ellen neje örökrésze iránt a vármegyei törvényszéken inditott perben is,[6] a kenézjogu birtokból azonban gyakran egyenlően részesültek a leányok a fiutestvérekkel.

(Folytatjuk.)

[1] Báthory Zsigmond fejedelem 1591 junius 26-án kelt átiratából.
[2] Máramarosi Diplomák a XIV. és XV. században, 71. lap.
[3] Ugyanott, 485. lap.
[4] Ugyanott, 553. lap.
[5] Ugyanott 96. lap.
[6] Ugyanott, 194. lap.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

ADATTÁR.

I. Lipót királynak II. Rákóczi Ferencz ellen kiadott köröző levele.[1]

Közli és ösmerteti: **Dvortsák Győző.**

II. Rákóczi Ferencznek 1701. évi november hó 7-én Ujvár várából történt szerencsés szökése nagy riadalmat okozott a bécsi udvarnál. Ezt bizonyitja a király által kibocsátott két köröző levél is, amelyekben szigoruan utasitja Sáros vármegye rendeit, hogy a szökevényt akár élve, akár halva kézre keritsék.

Az elsőt 1701. évi november hó 10-én adta ki, tehát a szökést követő harmadik napon s minthogy ennek nem lett meg a várt eredménye: a két héttel később 1701. évi november 24-én kiadta az alább közölt második levelet. Ebben már nagy dijat tűz ki a szökevény fejére.

Az egykoru jegyzőkönyvek tanusága szerint a megye rendei kihirdették ugyan e köröző leveleket, de semmi intézkedést sem tettek ezek végrehajtására.

* * *

Leopoldus Dei gratia electus Romanorum Imperator Semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. Rex.

Reverendi, Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici, Egregii et Nobiles, Prudentes item ac Circumspecti Fideles nobis dilecti. Quandoquidem Franciscus Rakocius antea Neostadii ob crimen Rebellionis arestatus, ope et perfidia cuiusdam capitanei Desultoriorum Leheman dicti, qui vigiliis praeerat die septima labentis Mensis adhuc, sub vesperum erumpens, quantum investigari potuit in Hungariam et Transylvaniam aut ad Partes Septemtrionales sese receperit, Maiestatis vero Nostrae Regiae et totius praefati Regni Nostri Hungariae intersit, ut hic fugitivus qui ad

[1] Eredetije Sáros vm. levéltárában.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

fidelium Subditorum nostrorum et universae Plebis perniciem magna mala intendebat quacunque demum via, aut modo id fieri poterit deprehendatur, Regnumque Dei gratia jugo Turcico eliberatum huius modo novis periculis examinatur. Ob id nos illi, vel illis, qui dictum Rakoczium vivum ad custodiam iterum stiterint, *Decem Millia,* qui vero mortuum, aut Caput attulerint aut a se occisum docere poterunt, *Sex Millia* florenorum Rhenensium[1] certo et sancte dari clementissime resolvimus, ac in verbo nostro Regio per benigne promittimus; Universos autem et singulos Fideles Nostros serio commonemus et inhibemus, ne quis dicto Rakoczio lasibulum praebere aut conscius ubi lateat reticere ausit et praesumat, alioquin similes aeque ac ipsi laesae Majestatis Nostrae criminis Rei, iisdemque condignis poenis subeundis obnoxii et subjecti habebuntur.

Quapropter Fidelitatibus vestris harum serie benigne praecipientes committimus et mandamus ut hancce benignam Resolutionem, plenamque et exactam voluntatem nostram, in Gremio Comitatus vestri sine ulla mora publicare, omnique efficacia iis, qui dictum Rakoczium vivum, aut mortuum sistere voluerint, ubique locorum opem ferre debeatis et teneamine. Executuri in eo benignam et Seriam voluntatem nostram. Gratia in reliquo nostra Caesarea Regia vobis benigne propensi manentes. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die Vigesima quarta mensis Novembris Anno Domini Millesimo Septingentesimo primo. Leopoldus m. p. Ladislaus Mátyássovszky Episcopus Nittriensis m. p. Ladislaus Hunyady m. p.

Forditás.

Tisztelendő, tiszteletre méltó, tekintetes és nagyságos, nemes és nemzetes, bölcs és körültekintő, nekünk kedves hiveink.

Minthogy Rákóczi Ferencz azelőtt Ujvár várában lázadás vádja miatt elzárt fogoly, egy bizonyos Leheman nevű lovaskapitány hütlensége és segitsége folytán folyó hó hetedik napján estefelé megszökött s a megejtett nyomozás szerint Magyar- és Erdélyországba, vagy észak felé vezető irányba menekült, Felségünknek pedig, nemkülönben Magyarországunknak érdekében van, hogy ezen szökevény, ki a mi hiveink, valamint a szegény nép romlására sok rosszat kisérelt meg, lehetőség szerint bármily uton vagy módon elfogattassék, hogy ily módon, Isten kegyelméből a Török járom alól felszabadult Országunk efféle uj veszélyektől megóvassék. Miért is annak, aki őt élve ismét őrizet alá helyezi, tizezer német forintot,[2] annak pedig, aki halva hozza, vagy a fejét, avagy beigazolja, hogy megölte, 6000 Német forin-

[1] Florenus Rhenensis continet denarios 20, denarius = cruciferi 3.
[2] Florenus Rhenensis = Német forint = 20 dénár = 60 krajczár.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

tot minden bizonnyal fizetni elhatároztunk és ezt királyi szavunkkal megerősitjük; komolyan figyelmeztetjük azonban összes hiveinket és megtiltjuk nekik, nehogy valaki az emlitett Rákóczinak rejtekhelyet nyujtani merészeljen, avagy azt ismerve elhallgassa; őket hasonlóan felségsértésben bűnösöknek tekintjük és ugyancsak méltó bűnhödésben fognak részesülni.

Miért is hívségteknek ezen levelem rendjén meghagyjuk és megparancsoljuk, hogy ezen rendeletünket, mint teljes és kifejezett akaratunkat, Vármegyétek kebelében haladék nélkül hirdessétek és azoknak, akik a nevezett Rákóczit élve vagy halva akarják kézrekeriteni, tőletek telhetőleg mindenütt segitséget nyujtsatok, teljesitve ezáltal a mi komoly és kegyes akaratunkat. Egyébiránt Császári királyi kegyünk- és hajlandóságunkról biztositva benneteket maradunk.

Kelt Ausztriában, Bécs fővárosunkban, November hó 24-én az Úr 1701. esztendejében.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Adatok Mikó Imre gróf életéhez.

Ismerteti: **dr. Bányai Elemér.**

Annak a nemzedéknek, mely a mult század negyvenes éveiben lépett Erdélyben a nemzeti ügyek élére, egyik díszes alakja és kiválóan rokonszenves képviselője: Mikó Imre gróf. Más kvalitásokkal, kevésbé exaltált véralkattal, ugyanaz ő Erdély kulturhistóriájában, ami Magyarországon Széchenyi István gróf. A meglevő állapotok az ő szemei elé is hiányokat tártak fel, de ezek a látványok minél gyakrabban ismétlődtek, annál nagyobb ösztönző erővel hatottak lelkére. A Széchenyi reformátori eszméi Erdélyben egy melankóliára hajló, tulérzékeny, de minden szép dolog iránt hevületbe jövő lélekben jutottak kifejezésre. Jóformán még hozzá sem kezdett munka programmjához, mikor Széchenyi a magáét befejezte, de épen ez által lett jelentősége és igen nagy morális sulya törekvéseinek. Mikó Imre szerepe az abszolutizmus alatt kezdődött. Mikor az egész ország csüggedten várta a jövőt és remény nélkül tekintett a közeli napok elébe, akkor állott elő Mikó Imre gróf és megtanitotta hinni és bízni az embereket. A kishitü, reményevesztett, kétségbeesett alakok mellett mennyire férfias és tiszteletre méltó a hitnek az a hatalmas ereje, mely Mikót munkára sarkalta. Az üszkök és a romok között ismerte fel legfontosabb teendőnek a munkát s mikor mások már mindent veszni hittek, akkor fogott hozzá az épitéshez. Igy létesült legnevezetesebb műve: az Erdélyi Muzeum. Kiváló, igen előkelő lélek volt ő, olyan lelki kvalitásokkal, minők abban a korban a legritkább jelenségek. A magyar ember legkedvesebb vonásai verődnek vissza nemes alakjában, jó kedélyében, férfias önérzetében. 1849-től 1862-ig hozzáfogható reformer, aki alkotni is tudott volna, egy sincsen, de olyan magyar ember sem, aki a negyvenkilenczediki idők után következő eseményeket azzal a konzekvenciával fogadta volna, hogy csak egy mód van a nemzethez méltó existálásra: a komoly és folytonos dolgozás. Ennek az eszmének volt Mikó az abszolutizmus alatt apostola s nem rajta mult, hogy egy Erdélyi Muzeum helyett tiz hasonló intézmény nem támadt egyszerre a magyar tudományosság emelésére. Amit magára vállalt, teljesitette, programmjának kiépitéséhez azonban már kevés volt az ő egyéni élete. Ezt a munkát nemzedékeknek szivós lelkesedése teheti teljessé, azért az irodalomnak első kötelessége Mikóval s

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Gróf MIKÓ IMRE.

Szül. 1805-ben. Az erdélyi muzeumot megalapittota 1859-ben, meghalt 1876 szept. 16-án.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

minden ilyen kiváló lélekkel szemben kultuszuknak a fentartása és terjesztése. A Mikó igazi egyénisége irataiban, alkotásaiban és leveleiben tükröződik. Ezeket kell a nemzettel, különösen az ifjusággal megismertetni s kiváltképen a Mikó életrajzát, mely még ma sincs megirva. Ez a szempont inditott bennünket arra, hogy a Nemzeti Muzeum Irodalmi levelestárából közzétegyük és megismertessük három olyan levelét, melyek szubjektiv vonatkozásaiknál fogva a Mikó gróf egyéniségére és nemes lelkületére rávilágitanak. Kilencz (9) levele van összesen a Nemzeti Muzeum Irodalmi levelestárában Mikónak, ebből azonban négy darab alkalmi jellegü, közlésüket ezuttal tehát mellőzhetőnek véltük. A másik három, mely Torma Károlyhoz és Józsefhez van intézve, azokról a törekvésekről ad felvilágositást, melyek Mikó Imre grófot a szabadságharcz leveretése után agitátori szerepében mutatják be.

A levelek itt következnek:

I.

(Torma Józsefhez.)

Méltóságos ur!
Tisztelt hazámfia!

Azon kötelességérzettől áthatva — mit velem együtt ön és minden jó magyar érez — miszerint ha a közigazgatási dolgokba nem avatkozunk is, de magát a szeretett hazát 's nemzetünket valami módon és alakban szolgálni tartozunk, már egy pár év előtt elhatároztam: Erdély kiadatlan történeti kutfőit, minők Benkő....., más kisebb-nagyobb időszakok krónikái, naplók, törvényczikkek, oklevelek s. a. t., mik kivált utóbbi háromszázadbeli történeteinkre vonatkoznak, koronként nyomtatásban megjelentetni, kiadni 's egyfelől az 1848—49-i vandalismusoktól megóvni, másfelől hazánk mai napig hiányzó önálló történetei megirhatására szükséges adatok kiegészitésére erőm szerint közre dolgozni.

Ismeretesek az egész hon előtt Méltóságodnak e téren szerzett érdemei, tudva van, mily sokat és minő sikerrel buvárlotta különösen hazánk északi megyéinek — melyekhez birtokai és polgári állása köték — közelebbi századokbeli történeteit. Ennélfogva ugy vélem, Méltóságod tudományos törekvései iránt elismerési és tiszteletadómat rovom le, 's irodalmunknak használok, amidőn Méltóságodat egész tisztelettel és bizalommal felhivom: sziveskedjék fönérintett vállalatomat becses közremunkálásával elősegiteni 's engem a kijelölt körben forgó történeti adatok közlésével mentől előbb szerencséltetni.

A küldendő és közlendett adatok a közlő nevét fogják viselni.

Vállalatomnak a hazai legjobb erők, u. m. gr. Kemény I.,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Kovács István, gr. Teleky D., Mike Sándor s. a. t. megvannak nyerve. Az első kötet (30—32 iv) már szerkesztés alatt van 's még ez év folyamán meg fog jelenni.

Válaszát mielőbb elvárva, megkülönböztetett tiszteletem kifejezése mellett vagyok Méltóságod

Kolozsvártt márt 21. 1855. **alázatos szolgája:**

G. Mikó Imre.

II.

(Torma Károlyhoz.)

Méltóságos ur!
Nagyrabecsült hazámfia!

Folyó hó 23-ról hozzám intézett kedves és érdekes tartalmu levelét, melyben az Erdélyi Muzeum részére 379 darabból álló s idehátrább meg 400-zal szaporitandó könyv — 1 dr. arany, 35 dr. ezüst, 37 dr. réz, összesen 73 dr. érem, — továbbá 600 darabból álló ásvány, kövesült csiga, növény és falenyomat gyüjteményét, egy réz szobrot és két fehér márvány szobortöredéket, sokaknak példányul szolgálható, — de erősen hiszem, sokak által is követendő — hazafiui igaz buzgalommal felajánl, nagy örömmel, *lelkem teljes méltánylatával* olvastam.

A némileg teljesitett hazafiui kötelesség boldogitó öntudatán kivül, ily tettek által látom én nagyon, *de nagyon* megjutalmazva hazánk s balkörülmények közé jutott nemzetiségünk érdekébeni csekély fáradozásaimat, aminőnek Méltóságodat kell vallanom. Fogadja ön e nemes, e valódi szép tettéért a létesitendő Muzeum s az elesett, de ezáltal tán ismét lábára állitandó erdélyi magyar értelmiség és hálás jövőkor nevében őszinte köszönetemet, fogadja jobbomnak tettetés nélküli szoritását. *Méltóságod nekem egy jó napot csinált!*

Dolgozzunk és tegyünk, tegyünk is édes hazámfia e szegény hazáért! Hiszen ki teszen érette, ha mi sem? Mi élveztük a jobb időkben áldásait, s hátat forditnánk-e neki nehéz napjaiban?

Ami az érintett czikkeknek rendeltetésök helyére küldési idejét és módját illeti; erre nézve később fogom én Méltóságodat értesiteni. Első a Muzeum-engedély nyerés, miért pár nap alatt Bécsbe fogok felrándulni.

Hazánk nemtője pedig ne virrasszon — — mert hiszen ez halált, vagy legalább is halálos (*ágyban* — kihuzva) betegágyban fekvést jelentene; — de őrködjék ön és minden jó hazafinak — mi pedig együtt és mindnyájan drága magyar földünk és nemzetiségünk élete felett.

Végül szabadjon még áldást mondanom azon agg-törzsre, melynek árnyékában egy ily nemes sarjadék növekedett fel.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Muzeum-ügyünket Méltóságod és ama vidéken élő minden jó magyar pártfogó és tettleg segitő indulatiba, magamot pedig megtisztelő jóindulatába ajánlván vagyok a

Méltóságos ur

Kolozsvártt, ápril 27-én 1856. elkötelezett hazafi szolgája:

G. Mikó Imre.

III.

(Torma Károlyhoz.)

Méltóságos ur!

Némely közügyeink lehető gyorsabb és sikeresebb igazitása végett három egész hónapot mulatván Bécsben, csak viszszajöttömkor tisztelém Méltóságod május 19-röli levelét, melyben *Borsai Nagy Pál* 1693-i krónikáját átnézés végett felajánlani méltóztatik.

Nagyobb örömet nekem senki nem nyujthat, mintha történelmi adatokat ád, általam ismét az édes hazának és nemzeti irodalomnak adandókat; kedvesebb ember előttem alig lehet, mint aki közügyeink iránt buzgósággal és tettleges szolgálatokkal viseltetik. Méltóságodnak én már mindkét tekintetben leköteleztettje vagyok, mind már ezelőtt tett igéretei, mind jelen ajánlata által. Alig várom az alkalmat, hogy mindkettőért, mint már használttakért, hálás köszönetemet nyilvánithassam.

Ha Méltóságod a kérdéses krónikát nekem átküldeni szives lesz, én örömmel áttekintem s használat után hiba nélkül viszszaszállitni sietek.

Addig is fogadja Méltóságod megkülönböztetett tiszteletem kifejezését, aki vagyok

Méltóságod

Kolozsvártt, aug. 15-én 1856. elkötelezett szolgája:

G. Mikó Imre.

(A M. Nemzeti Muzeum Irodalmi Levelestárából.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

A város levéltáraiból.

— Az 1704-dik esztendőbeli perceptorok számadása. —

Közli: **Zoltai Lajos.**

E czimet: „A város levéltáraiból" állandósitjuk. Amikor ezt igérjük, a czimre nézve némi felvilágositással tartozunk. Miként a civis romanus — *urbs* alatt kizárólag Rómát értette, ugy mi is, valahányszor a „város"-t emliteni fogjuk, mindig csak Debreczenre gondolunk, csak Debreczenről beszélünk. E czim alatt közlendő adatainkat pedig a városnak nem is egy, de egyelőre két, — talán nem sok idő multán három levéltárából meritjük. Ezért használjuk tehát a többes számot. Mert nálunk kivül esik a közlevéltár fogalmán a külön helyiségben tartott és külön kezelt számvevőségi levéltár; kivül a magán levéltár. Amaz a város háztartási, adóügyi, gazdasági okmányait foglalja magában, a XVII. század végétől fogva, — már amennyiben, némely évekbeliek el nem kallódtak, főként a legrégibb időkből valók. Emez a város szabadalom-, kiváltság- s hasonló tartalmu-értékü leveleit, valamint a birtokszerzésre vonatkozó mindennemü okiratokat őrzi.

A számvevőség levéltárának régebbi, az 1860-as évek előtti részét ujabb időben többször ismételt költözködés szerfelett összezavarta; — lajstromozva sem lévén a levéltár, kutatásra csaknem alkalmatlanná tette. E nagyon becses anyagnak körülbelül egynegyede épen mostanában, helyszüke miatt pinczébe szorult. Hajléktalanná vált levéltár a hajléktalan proletárok és csavargók egykori menhelyén! De reméljuk, — ideiglenesen; csak addig, amig a városháza tervezett kibővitése után bőségesen jut majd alkalmatos hely az egyesitendő három levéltárnak is. Megköveteli ezt a várostól ugy a történetirás tiszteletreméltó érdeke, — mint saját multja iránt való kegyelet. Debreczen már sokszor megmutatta, hogy azt kellőképen tudja becsülni, ezt mindig hiven ápolja.

A jól rendezett s ugyancsak gazdag magán levéltárra csak annyi észrevételünk van, — hogy még mindig zárva tartják mindennemü történelmi szabad buvárkodás előtt . . .

*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

A számvevőségi levéltárból közöljük az 1704-dik évről összeállitott perceptori számadást, amikor főbiránk vala Dobozi István uram, a „nagy diplomata“,[1] perceptorok pedig: turi Borbély András, kit is Jókai „Egetvivó asszonyszív“ czimü regényében szerepeltet, meg Nánási István uramék. (Utóbbi 1704 jul. 27-én meghalt.)

A Rákóczi szabadságharcz második esztendejére vonatkozó eme számadás Debreczen jövedelmeit és kiadásait, a részletek mellőzésével, egyedül főbb összegek szerint tünteti elő. Mellékleteiből igen kevés maradt reánk; vagy pedig lappanganak még a számvevőség régi iratai között. Igy is érdekesen világit be Rákóczi hüséges, áldozatkész városának, a vitéz kurucz ezerek egyik legfőbb hadfelszerelő, élelmező és adózó helyének háztartásába.

A jövedelmeket két csoportban számolták el, miután már elébb levonták azokból az előállitásból származó kezelési költségeket, amelyek főként a bormérésnél valának igen jelentékenyek. Az első csoportba tartoznak a hátralékokból és a cselekvő adósságokból befolyt jövedelmek. A korcsmárosok (akik abban az időben kizárólag a város borát mérték) ugy a különféle tisztviselők, exactorok évről-évre tetemes öszegekkel maradtak hátralékban. E hátralékokat néha csak évek multával fizették be teljesen.

Mint az 1704. évi számadáshoz mellékelt compilatió mutatja, a megnevezett évi febr. 20-án a város pénztárának 1699-ről 592 frt 64 d., 1700-ról 544 frt 67 d., 1701-ről 403 frt 39 d., 1702-ről 1542 frt 60 d., 1703-ról pedig 12,582 frt 73 d., — tehát összesen öt esztendőről 15,666 frt 03 dénár kint lévő követelése volt hátralékos tisztviselőin és csaplárain. Ugyanekkor Debitumok czimén 15 tétel alatt 12,950 frt 90 d. behajtandó követelést sorolnak fel. Fölemlithetjük az adósok közül: Toldi Pált, a város egyik jó pennáju nótariusát 633 frt 48 dénárral. Kércsi Sándort, 2400 frttal, aki nem sokkal azelőtt guti porcziói elzálogositotta a városnál. Gyulai Ferencz grófot 1210 frttal, kitől Hegyest és Macsot birták zálogul a debreczeniek. Bernát János özvegyét 620 frttal, akiről e folyóirat 1. füzetében esett szó. Gr. Csáky Imre váradi püspököt 3600 frttal, amely tartozásnak eredetét nem ismerjük. Mártonfalvi Sámuelt, a hires professor Mártonfalvi György fiát 180 frttal. Pósalaki Jánost, a város első nótáriusát 378 frt 40 dénárral. Veresmarti János és Borsi János előző évi adószedőket 1503 frt 26 dénárral. Végül Csipkés Komáromi György uramat, aki 1703-ban tribunus plebis, népszónok tisztét viselte. E több, mint 26,000 frtot tévő követelésből turi Borbély András perceptor 1704 decz. végéig mindössze 11,104 frt 65 dénárt hajthatott be. Az adósok Kércsi Sándorné és Veres-

[1] Századok 1898. évf. 548. l.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

martiék kivételével, nem fizettek; — az összeg legnagyobb része hátralékos inspectoroktól jött be.

A jövedelmek második csoportjába a folyó évi jövedelmeket iktatták. Ezeknek összege 27,190 frt 12 dénárra rugott. Ugy, hogy Debreczennek 1704-ben 38,294 frt 77 dénár, helyesbitve 38,844 frt 27 dénár jövedelme volt. Benne foglaltatnak az adóbeli bevételek is, mindkét járásról együtt 8075 frt 97 dénár. Ma öt első virilistánk is többet fizet ennél.

Minthogy a számadás nem minden tételnél nevezi meg a jövedelmi forrást, csupán a kezelők nevét emlitvén meg, — meg kell mondanunk, hogy a tárgyalt esztendőben Palágyi és Ajtai boltbirák, Püspök István és Erdődi égett borbirák valának.

Legfőbb jövedelmi források az adó-alap után a királyi kisebb haszonvételek: az italmérés, a vám- és helypénzszedés. Boltbérek és patika jövedelme csak ezután következtek.

Szembeötlik, hogy a puszta- és erdő inspectorok egy dénár jövedelmet sem mutattak be. Bővebb kutatás nélkül ezuttal okát ennek nem mondhatom meg. A béres földek intézménye, amely a kuruczvilágnak előtte is, utána is fennállott, aligha szünetelt; bár az imént emlitett compilatio sem emliti a praediumok és erdők hasznát. Az egyházfiak kezén befolyt jövedelmeket sem látjuk a számadásban.

A kiadások egyedül a belső tisztek sallériumait illetőleg vannak részletesen feltüntetve. Első helyen állanak — ecclesia praecedit — predikátorok és professorok, kántorok, a kollégiumbeli classikus praeceptorok és a könyvtárnok, akiket kivétel nélkül és egyedül a nemes város, a mi scholánknak kezdettől fogva kifogyhatatlanul bőkezü és legfőbb pátronusa fizetett a közjövedelmekből. Papok valának ekkor: Veresegyházi Tamás, Rápolthi Mihály, Patai István, debreczeni Ember Pál és Vecsei György, utóbbi az Ispotályban; tanárok: Kocsi János püspök, Herczeg János, Kecskeméti György és Vári Mihály. Utóbbira nézve minden indokolás nélkül spártai rövidséggel jegyezte meg az esztendő végén a protocolum: „Vári Mihály uram nem marasztatik". Elmehetett a hová tudott. Ilyen volt a papmarasztás! Kántorok ekkor: Ujfalusi György és Miskolczi István.

Azok a tisztviselők, akikről nem szól a számadás, sallariumukat az általok kezelt pénzekből a saját számadásuk beadása előtt egyszerüen levonták.

Aránytalanul magas fizetést kaptak a belső szolgák, hárman 340 frtot. Ez az összeg tulajdonképen a főbirónak járt, aki ezért a pénzért köteles volt maga körül, tekintélyének emelése végett három u. n. belső szolgát tartani, fizetni és élelmezni. Ez igen régi szokás.

A haza védelmére, az országnak járó segedelemre az a 13,469 frt 47 dénár összeg szolgált, amelyet a perceptor — „Kegyelmes Urunk" — Rákóczi Ferencz első és második commissiójára két részletben fizetett ki.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Ámde még ezzel korántsem volt kimeritve Debreczen anyagi hozzájárulása a szabadság ügyének előmozditásához. A főbiró rendeletére, mint a számadás mutatja, 11,255 frt 79 drt adtak a perceptorok a városgazdák kezébe. Kétségtelenül a hadak ellátásával járó sokféle kiadást is teljesitettek abból. Biztosan következtethetjük ezt az 1706-beli városgazdák meglévő számadásából. Megemlithetjük e helyen azt is, hogy ez időben már nem a borbirák, miként a török uralom végén, hanem a városgazdák adták ki a predikátorok és professorok borbeli konventióját, amely 1706-ban 1436 frtra ment.

Visszatérvén az 1704. évbeli számadáshoz, a város közönséges javára, különböző megbizások alapján, 8916 frt 13 dénár kiadás esett. Sajnáljuk, hogy erről sincs részletező kimutatásunk. A kiadások végösszege 37,635 frt 57 dénár, — a patika-inspectorok számadásának beillesztése után pedig 38,487 frt 11 dénár.

A számadásban legvégül emlitett Váczi ur a szóban forgó esztendőben vámfelügyelő — teloniator — volt.

Imhol a számadás:

Anno 1704. Ex Restantiis Percipialtam:

	fl.	d.
1700. Nánási Istvánné Assz.	40	62
1701. Kállai Szabó Ferencz	20	40
1702. Abrám Szabó István	159	18
1702. Sivó János	102	54
1702. Szőnyi Sámuel	436	58
1702. Erdelyi Szabó Ferencz	50	20
1702. Váczi György	111	66
1702. Katona János Uram	14	69
1702. Borsi János Uram	53	06
1703. Tikos János, Király Mihály Uramék	808	63
1703. Pap Miklós, Ugocsa Mihály Uramék	2244	77
1703. Püspök István, Ormos Mihály Uramék	2447	97
1703. Palágyi Pál, Ajtai András Uramék	353	36
1703. Ábrám Szabó István	74	82
1703. Szőnyi Sámuel	26	96
1703. Orbán Dávid	221	15
1703. Kalocsa Sámuel	70	—
1703. Tott István Curia Civ.(itatis)	100	11
1703. Halasi János	10	—
1703. BorbélyAndrás, Szabó György	113	36
1703. Diószegi Sámuel, Dikó Péter	908	76
1703. Szovatiak Taxaját Percipialtam BUP	66	—
1702. Kércsi Sándornétul	1200	—
1703. Veresmarti János, Borsi János Uramék	1400	11
1703. Katona János, Barta István Uramék	69	72
Summa	11,104	65

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

1704. Ex proventibus.

		fl.	d.
1704.	Palágyi Pál, Ajtai András Uramék	1351	41
1704.	Püspök István, Erdődi Ferencz Uramék . . .	1510	81
1704.	Vásár Birák Uraim Annuatim	320	34
1704.	Váczi János, Seres István Uramék kufár Pínzt	211	35
1704.	Váczi János, Seres István Uramék Czédula, Vám Proventust Administraltak annuatim	3996	75
1704.	Váradi Lakatos György Árváitul Restantiam Percipi	36	—
1703.	Sáfár Szabó Thamás Tavalyi Restantiát administralt Váczi Uram által	47	72
1704.	Veresmarti János, Tótt István Uramék ez ideji Adó Pénzt Administraltak	3002	47
1704.	Katona János, Király Mihály Uramék ez idei Adó Pénzt administraltak	5073	50
1704.	K. B. (Kardosházi borbirák) Diószegi Sámuel, Bartha István Uramék Tavalyi Csaplároktul Restantiára elhordott bor árát administraltak	1854	—
1704.	Diószegi Sámuel, Barta István Ez Ideji Kardosházi borbirák Borhasznát administraltak . .	4149	14
1704.	Tikos János, Borsi János Uramék Városházi Bor Birák, Tavalyi Csaplároktul Bor hasznát administraltak	582	60
1704.	Tikos János, Borsi János Uramék ez ideji Városházi Bor hasznát administraltak	3888	11
1704.	Tikos I. B. I Uramék Hortobágyi Vám Proventusat administraltak	130	42
1704.	Ormos Mihály, Monori István Uramék Ser hasznát administraltak	635	—
1704.	Veresmarti János Uram Patika Proventusát administralt	400	—
	Summa	27,190	12
		11,104	65
	Tota Summa	38,294	77

1704. Erogatio.

		fl.	d.
	Predikator Uramék fizetések:		
	Veresegyházi, Rápóti, Patai Uraimék egyenlő Fizetések	660	—
	Ember Pál Uramnak Karácsonig Fizettem	165	—
	Vecsei Gy. Uramnak Tavalyi elmarat Fizetését . .	130	—
	Ez idei Karácsonig Fizettem	165	—
	Püspök Kocsi J. Uramnak	220	—
	Vári Mihály Tavalyi elmarat Restantiáját Fizettem . .	108	—
	Ez idei Karácsonig fizettem	165	—
	Herczeg János Uramnak Karácsonig	135	—

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Keczkeméti György Uramnak Karácsonig	135	—
Két Cantornak Fizettem	150	—
Nyolcz Classicus praeceptoroknak	248	—
Thecariusnak 8 holnapra Fizettem	8	—
Cantor Gyermekeknek annuatim	4	—
3 Váras Gazdáinak	150	—
3 Notarius Uraiméknak	435	18
14 Esküt birák Uraiméknak	560	—
2 Egyházfiaknak	24	—
2 Annonariusnak	40	—
2 Perceptornak	40	—
2 Czedulás Vámos Uraiméknak	40	—
Fürmender Uramnak	40	—
3 Belső szolgákért T. Biró Uramnak	340	—
Fiscus Uramnak Conventiójában	20	—
Erdő Inspector Szabó György Uramnak	12	—
Kegyelmes Urunknak első Commissiojára	6000	—
Második Commissiojára ü Nagyságának	7469	47
Hic Tota Summa Erogationis	17,463	65

	fl.	d.
Tisz. Biró Uram Commissiójára és az Nemes Váras Javára annuatim in diversis vicibus Erogalt Commissioknak Summaja	8916	13
Nro. 3 Városgazda Uraiméknak T. Biró Uram Commissiójára Erogaltunk	11,255	79
Summa	20,171	92
	17,463	65
	37,635	57

	fl.	d.
Introitus	38,144	07
Exitus	37,634	57
F. M. R(estantia)	00,509	50

(Más irással van rávezetve a számadásra a következő igazitás:)

	fl.	d.
Tota Summa Perceptionis a Patikabeli 549·50 edgyütt	38,844	27
Exitus	38,487	11
Restantia	357	16

Adott Váczi Urnak 691 fi. 41 d., melyrül számot kell ő Kegyelmének adni.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Hajduböszörmény a szabadságharczban.

Közgyülési határozatok 1848. és 1849-ből.

Közli: **Kelemen Gábor** Hajduböszörmény város levéltárnoka.

Kivonat

Hajduböszörmény városnak 1849. évi január 15-én tartott közgyülése jegyyőkönyvéből.

44. szám.

Olvastatott a Honvédelmi bizottmány elnöke Kossuth Lajos urnak Január 12-én intézett Fő Kapitány Pély Gábor urnak 35. sz. a. körlevele folytáni hozzánk megküldött felszóllitó levele, melyben megirván az uralkodó háznak Magyar Honhozi viszonyát, Honunk elleni jelenleg folytató látható háborukkal való törekvéseit, melyből világosan látható, hogy most nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy a magyar nemzet, mely annyi viszontagság között ezer éven át fenn tudta magát tartani, — megszünjön lenni; de az igazság Istene ily törekvésnek nem ád diadalt, és azon népet meg fogja segiteni. Felhivja tehát a több városok közt a Hajdu-Kerület lakosait, hogy álljon fel, s azon földet, melyre még ellenség büntetlenül be nem lépett — védje az erőszaktól. Százhusz ezer ember áll az ország különböző részein az ellenség előtt, s ha ezeket törekvéseikben a nép támogatja, lehetetlen lesz nem győznie; meghagyatik tehát a Kerületnek is, hogy rendezze a népet, osztassék a nemzetőrség kisebb közönségeknél kerületekbe, nagyobb közönségeknél tizedekbe, adassanak azoknak kellő parancsnokok, tizedenként s közönségenként minden fegyverfogható ember össze iratván, rendeztessék ugy, hogy az első felhivásra az illető tized, vagy kerület szerinti nemzetőrséghez csatoltathassék, kimondatván, hogy kivonni magát a felállás kötelessége alól hazaárulási vétek sulya alatt senkinek sem szabad.

Végzés.

Közönségünk a parancsolatra kész lévén engedelmeskedni, mivel alkotmányos szabadságunk megtartása nagy munkájához járulhat, kész, ha kivántatik, felállani; ennek folytán a fegyverfogható népek összeirására az első tizedbe Kun András tanácsnok felügyelete alatt Makai István, Olasz Szabó István, Uzonyi Kiss Gábor képviselők; 2-ik tizedbe tanácsnok Pipó Mihály sat.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

sat. oly utasitással küldetnek ki, hogy irjanak össze minden — korra való tekintet nélkül — fegyverfogható férfiakat, megjegyezvén külön mindazokat, kiknek alkalmatos ülhető nyerges lovaik vannak, mint szintén azokat, akiknek talán nyerges lovuk van, de maguk a lóháti szolgálatra alkalmatlanok, s adják tudtára az az illető küldöttek minden általok lovas szolgálatra össze irandó egyéneknek, hogy önnön lovasnak beirott egyén a legközelebbi Szerdán 8 órakor a városházánál hazaárulási büntetés terhe alatt jelenjen meg, amikor a városházánál megjelenendő kebelbeli lovas szolgálatra alkalmatosok összve irására, szóval a lovasság alakitására Karap Imre és Győrössy János jegyzők, népszónok Szálkai Istvánnal együtt ki rendeltetnek, a gyalogosok alakitását a kiküldöttek eszközöltetvén, adják tudtára hasonlólag a gyalogoknak, hogy ugy készen tartsák magokat, hogy amely perczben érkezik az indulást magában foglaló parancs, tüstént indulhassanak, a magokat vonogatók érdem szerint megbüntetése hadnagy Kovács Sámuel ur által eszközlendő, végre előre való gondoskodás tekintetéből meghatároztatik az elnökség belátása szerinti mennyiségü lópatkók beszerzése, melyek annak idejében azon lakosok által, kiknek szükségük lészen rá, lesznek megváltandók.

* * *

Kivonat

1849. évi Január 18-án tartott közgyülés jngyzőkönyvéből.

51. szám.

Olvastatott Kormánybiztos Boronkay Albert urnak Sillye Gábor kormánybiztos ur levele mellett megküldött azon levele, miszerint Böszörménybe egy tölténykészitő gyár alakitása rendeltetvén, az Előljárók oda utasittatnak, hogy ezen gyár személyzetének mind elszállásáról, mind élelmezéséről, mind végre a gyárhoz szükséges épületekről rögtön gondoskodni tartsák hazafiui kötelességöknek. Mely alkalommal felemlittetvén, hogy a gyár felügyelő a nagy vendégfogadóbeli biliád szobát a mellékelt szobákkal már el is foglalta.

Végzés.

A vendégfogadói szobákra jelen körülmények közt legnagyobb szükség lévén, azonban a tölténygyár körül lenni szokott puskaporból eredhető szerencsétlenség miatt mind levéltárunk, mind községi felsőbb épületeink, templomunk s tornyunk veszélyeztetve lévén, jónak látná közönségünk az érintett gyárt a Tiszti udvarba — hol alkalmas szobák vagynak — állittatni fel, mi végett tanácsnok Lengyel János és jegyző Erdélyi István oly utasitással küldetnek ki, hogy a gyár felügyelővel magukat érintkezésbe téve, a gyár felállitására, a felhozott okoknál fogva, a tiszti udvar fordittassék.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Báró Jósika Miklós kiadatlan levelei.

Közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

(Második közlemény.)

II. levél.

Brüssel. Sept. 1. 1852. Rue St. Alphons 53.

Kedves Drussám!

Jul. 20-án irt leveled aug. 5-én nagy örömmel vettük s igen csalatkozol, ha leveleidet érdekteleneknek nyilvánitod, mert azon öröm mellett rólatok, kiket mindinkább nehezen nélkülözünk itt, valamit hallani, tudósitásaid annyi változatossággal és ujjal birnak, mikép minden óhajtásunk csak az, hogy kedved nekünk irni el ne muljon s mi is tudjunk nektek olly leveleket irni, melyek érdekeljenek és magukat, — mint a tieid kivántassák. — Négy-öt hét — ebben a halálnak vált ostromkoros s elhuszonötösödött világrészben, — amint a dolgok most mennek, — jól halad, — de nem előre, hanem hátra. Némi archeologiai s antiquaricesi érdeket tehát Európa kisasszonytól, ki inkább mint valaha a békén lovagol s a tenger (mare morticcem) hullámain eviczkél, — megtagadni nem lehet. Saját életünk is, ha épen hátrafelé nem megy, előre nem sokat haladott utóbbi levelem óta. Irói viszonyaink mitsem változtak. Rákóczi — a nagyszebeni királybiró társaságában patienceot vet — s Heckenast még mindig sem száját, sem erszényt nem nyit. Ellenben gyermekeimtől végre valahára nem pénzt! — hanem azon nyugtató tudósitást vettem, hogy jószágaikat el nem vették s birtokuk jogosságát a kerületben kihirdették: auch gut, mondaná Saphir — s Um einem Gedanken mehr, mondta Schuster Ignácz, — mikor egy fontos szolgálatért princzipálissa egy csókkal jutalmazta meg, — de erszényt nem nyitott; azonban e jogelismeréssel is meglódult egy kissé a remény, jobb jövőre, mint a rossz fog, — bárcsak kihuznák egyszer mint a ternót. Kedves jóanyánktól azt a reményt vettük, hogy jövő évre meglátogat bennünket — s ez jelenben a legjobb, amit várunk. Ludwigh — szeretetreméltó enfant terrible urficskájával mindig a régi Belgiophol, — fia pedig, — mivel őt és a Rutkay fiukat, az utcza gyerkőczék Flamingónak gúnyolják, — a Montecchi és Capulettiket hozta szőnyegre s már

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

nehányszor közel volt a megtréfáltatáshoz. Igen rosszul van a szegény fiu nevelve — s impertinens egy gyerek, — hacsak később le nem kopik a szarva. Gimáry, miután a rendőrség kiocsudott panicumából s benne nem lát többé Trencséni Máthét, egészen a zsebkendők himezése után adta magát — s a legjobb viszonyokban él az ouvriérekkel. Ritkábban látjuk, mint azelőtt, mert ő is, mint Ludwigh, többnyire *udvarnál* van. Ludwigh főleg — egészen estaminet categoriába rendezett bennünket, s őt csak hétfőn látjuk ebédre. — Hornnak is meggyült volt a baja a rendőrséggel, de mint zsidó, szépen kivágta magát s most egy nagyobb statisticai munkán dolgozik, melyben — bebizonyitja, hogy nem a férfiu *nem,* — hanem az asszonyi, vagy *nőnem* képviseli az elsőséget a természetben, mint szintén, hogy Amerikában kevesebb gyermek születik, mint Belgiumban. — Ennyit az itteniekről, nekünk nagy örömünkre még sohasem volt annyi látogatónk, mint az utóbbi hetekben. Itt volt Eötvös J., talán meg is irtam neked. Luczenbacher Hontból, — ki téged jól ismer. Batthyány Kázmér s neje, az öreg Teleki József — és Laczi barátunk, — *ki adressedet felirta.* Semseyné (Évi) egyik leányával, Lukács Móricz és többen. Tegnap jött meg Grileczky, a magyar zenészek impressáriója s jó csomó holminkat hozta magával Pestről. Mindezek, — igen természetes, hogy sokat beszéltek hazulról; hanem a refrain folytonosan ez: *Ebül vagyunk!* és malum signum in U—a! Az osztrák lapok daczára nem mind fenékig osztrák tejfel biz az, mivel magokat Bach és consortes biztatják: a nép még mindig zúgolódik s meg nem tud az uj rendszerrel békülni. — Szinleg beadta derekát, de azért nem sok kellene, hogy ott kezdje, hol nemrég végezte. A legujabb hir, — ha valósulna az, hogy Magyarország az ostromállapot alól felmentetett, — *lehetetlen!* mert ezen emberek ostromállapot nélkül nem tudnak két hétig kormányozni. Parade volt elég aufs Regiments Unkösten — és Mussból — 25 vagy semmi! Fritz Vogel oder stb.! Erdélyben még rosszabbul megy a dolog, mint Magyarországon. Mert a hivatalnoki státus personális, — mind pinczérekből, szabólegényekből s ehhez hasonló moldvai, bukovinai és galicziai bevándorlottakból áll: — pénzzel azonban mindent kilehet vinni, — csak volna! Hogy Hontban — Pongrácz a diadalkapukra ezt akarta iratni: *Érted élünk, halunk!* Fribájcz pedig protestált, — állitván, hogy e viczczes világban igy olvashatnák: Érted élünk, *Hallunk!* — gondolom már irtam neked — mint szintén, hogy a zsandárok uj nevet kaptak a néptől: — *Muszkafejü német?* Julie azt állitja, hogy te magad beszélted, — én pedig erősitem, hogy Luczenbacher. Nem tudom, a müködő Emigratió részéről történik-e valami? — De annyi igaz, hogy mindjárt, mindjárt valamin rajta vesztenek. Igy a napokban, Kecskemét környékén — két szekér terhe Guerilla öltözetet és felszerelést elkoboztak a zsandárok s hallom,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

fontos levelek jöttek a rendőrség kezébe Ostendeből. Ennek következtében nagy halló! és riadás, kobozás, becsipés és vizsgálatok s ujra egy sereg, — néha egészen öntudatlan — compromittált becsukása. Pénz és törvénykezési ügyben a régi Bábel — az Isten minden törvénye szerint folynak a perek s hozatnak itéletek, csak nem a magyar törvény s igazság szerént. Fiaim is az első forumon, a Kállay-had ellen megnyert perüket a másikon elvesztették s most apellata utján remél — mind a két rész, — egyik mindenesetre siker nélkül. Az osztrák banknotákon most *20 proczent* a veszteség. Senkinek sincs jobb dolga, mint a vitéz hadseregnek. A császárka minden három holnapban uj egyenruhát gondol ki — s ugy össze-vissza kevert és zavart mindent, — hogy a vasas német nem tudja, nem lesz-e holnap magyar huszár belőle, — mint a flegmatikus dragonyosokból — uhlánusokat csináltak. Ezenkivül az örökös marche és contre marche. Fiam Miklós 6 holnap alatt 5 állomáson volt. — Ami a politikai horoscopot illeti: ujra rebesgetik a conservativek növekedő befolyását; régi nóta — s hogy a dolgok amint most állanak, soká nem maradhatnak. Vederemo! Francziaországban is mindig várják a mennykövet, — de csak nem akar mozogni — s az Imperialis votumok szaporodnak. Ha igaz, amit Batthyány ir, hogy Poleon III. hátgerincz aszkorban szenved, — ugy még van remény egy kis változásra, mert ha az öreg Chronos bele nem őgyeledik a kaszával, — higyd el, — a sok dinuicur és Sacripon semmit sem fog mozditani, — végfeloszlásban van az ugynevezett nagy nemzetnek vére. V. Hugo munkája *Napoleon le petit* nagy zajt ütött, — de itt szabadon árultatik. *Proudhon* könyve, — *Le socialisme demonstré, par le 2. December* fontosabb amannál, csak az a kár, hogy Proudhon nagyon transigal a fait accomplieval — s hitelét annál inkább is méltán elvesztette, mivel hivatalt vadász — s Girardinnel együtt készül az esküt letenni. Utálatos egy farka csóváló nép ez a franczia! — Mielőtt levelemet bezárnám, hallj még egy Comoediát! Dominus Heinau itt mulatott Brüsselben 3 nap, — Ostendéből jőve, — s rutul megjárta, ha nem is ugy, mint Londonban. Mult vasárnap t. i. elment a vauxhalli hangversenybe, hol azonnal reá ismertek s előbb morgani és köhécselni, később kiáltani kezdettek. A la porte! a bas le bourreau! a bas le fonetteur de femme! Nagy zaj és zsinat támadott. Ekkor Chasal belga tábornok s a király segédje előáll, — kezet nyujt Heinaunak s kinyilatkoztatja, hogy a zajongók refugiek, — nem belgák s aki mukkanni mer, — puskaagygyal ütteti agyon: — Un verre de song! pour ce Monsieur la! garçon. Kiáltott valaki. Chasal 500 francot igért, ki megmondja a kiáltó nevét. Megtelik az udvar rendőrökkel és chasseurökkel jőnek, mind hasztalan! Heinaunak nincs maradása: — több száz ember kiséri — kiáltozva, — fütyölve haza. A szemtelen ember — ennek daczára —

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

hétfőn ujra megjelent a vauxhallban: hasonló lárma, — de még nagyobb, — végre látta, hogy ebül áll a dolog s haza ment: — ujra az egész nép kisérte, — ráhalmozván minden piszkot: azután a brabançaiset énekelték s a VI-ik Károly éneket, *a bas les Tyrans!* Éjszaka — a Hotell de Flandre kapuja elé egy egész tó vért öntöttek, ugy, hogy kedden reggel, — midőn Heinau — a rendőrségtől meginvitáltatva — megszökni készült s Franciaországba indult, vértavon ment által a kocsi. Azóta a Nation mindig vele mulatja magát, — tegnap versek jöttek ki ellene és Chasal ellen: *ki*, miként hallom, azért, hogy czivilben lévén, a katonaságot merte a vaushallba parancsolni és a belgákat puskaagygyal fenyegette és lache-oknak nevezte, — törvény elé fog idéztetni, — a publicum nagy örömére. Még ki nem ment volt Heinau a vauxhallból, midőn egy belga ügyvéd Chasalhoz lépett és szólt: Ön téved; nem refugiék, — hanem balgák azok, — kik itt nyilatkoznak — s kár volt önnek ily embert hozni becsületes társaságba. Sokakat elcsiptek s szerencse, hogy közülünk nem volt senki a vauxhalleban, mert ki nem kerültük volna a bajt. Hétfőn Julievel együtt a vauxhalleban *nem*, de a parcban voltam s az egész spectaculumot láttuk. Párisban, — halljuk, szabadon sétálgat H. ur, egy sereg pretorianustól kisértetve, de azért egy párszor már insultálták. Többen ki is hivták s a Domes de la halle nevökben egy inpertinens levelet kapott, — hogy takarodjék Párisból. Egyébiránt Ostendében is sok baja volt, — főleg a dámák, — de nem az afféle dámák, — per — Hyéne bourreau, fonetteur de femme, lache — traktálták s Ludwigh állitása szerént egy valaki lovagostorral arczul is csapta, — fides posse, Ludoviconem!

Otthon mindnyájan egészségesek, Batthyány Kázmérné Magyarországon van, — szeptemberben jő vissza — s férjének sok papirosra nem bizható anecdottát igér, — közlendem azokat. Ad vocem *Josika mint regényiró:* Nem lehetne-e kisérletül, minden további előzmény nélkül, valami könyvárusnak egy 4 kötetü regényt, például Csehek Magyarországon, — angol fordításban ajánlani, — hogy lássuk, mit mond reá?

Isten veled; Juliem, — ki nagyon hizik és igen jól néz ki — s az itteniek mind szivesen köszöntenek, részemről is szivesen tisztelvén, vagyok idem qui pridem barátod:

Jósika Miklós.

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

A széki gróf Teleki család Históriája

1609—1839-ig.

Szász Péter m.-vásárhelyi professzor kiadatlan kéziratai alapján közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

— Második közlemény. —

1691-ben Teleki Judit a' Nagy Teleki Mihály Ur és Vér Judit asszony Leányok Nagy Mihályi Pongrácz Urfihoz férjhez adatik.

1692-ben 22a. Januar Első Leopold Római császár a' Maga, Gróf Stratmann Henrich és Veidenburg István András subscriptiojok alatt Bétsbe költ protectionalisnál fogva Grof Teleki Mihálynak (a' ki 1690-ben a' Tökölyvel volt ütközetben elesett vala) az özvegyét és gyermekeit, cselédjeit és minden javait különös császári és királyi oltalma alá vette; a protectionalis levél reá nyomott petséttel volt megerősitve.

1694-ben 23a. Márczii. Malomvizi Kendeffi Jánosnak a' Kendeffi Gábor és Dániel Borbála fiának Grof Teleki Krisztina, a' Nagy Teleki Mihály Ur egyik Leánya első férjének Kolosvárt a' Belső-farkas-uttzai szállóján és az ugyan ott levő Ref. Templomba temetési tisztességére Kolosvári Ref. praedicator Szőnyi Nagy István ugyan Kolosvári Ref. pap, Bátai György Enyedi professor, Enyedi István, megint Kolosvári Ref. Pap sárpataki Nagy Mihály által, nemkülömben Kolosvári Ref. Professor Csepregi I. Mihály által, öt halotti Magyar és deák actiok mondottattak. Holt meg száraz nyavalyában élete 38-ik esztendejében. Élt a feleségével három honap hiján 10 esztendőket. A több gyermekei ő előtte elhalván, maradott egy Jósef nevezetü két esztendős fia. Az Édes Attya Kendeffi Gábor még 1664-ben meghalván, 8 esztendős korában maradott árvaságra (A actiokból irtam). NB. Ezen Teleki Kristiniának a' férjét a' későbbi vagy is közelebbi időkbe költ Halotti actiok töbnyire hibásan, hol Kendeffi Pálnak, hol pedig Kendeffi Istvánnak nevezik.

1695-ben Grof Teleki Pál Ur a' Nagy Teleki Mihály Ur edgyik fia Akademiákra ment tanulni.

1697-ben 20a Apr. Első Leopold Rom. Tsászár a Nagy Teleki Mihály Ur ekkor életben volt gyermekeinek Mihálynak, Lászlónak, Jósefnek, Pálnak és Sándornak, ismét Annának és Kristinának, Katának, Juditnak, Borbárának és Erzsébetnek a

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Romai Szt. birodalombeli Grofi Méltóságról és az Illustris vagy németül hochgeboren neveztetésről (Compellatiorol) uj Diplomát ád, 100 tiszta arany márka büntetést rendelvén arra nézve, a' ki ezen Diploma ellen véteni találna.

NB. A Nagy Teleki Mihály Urnak a' második feleségétől Vér Judittól még több gyermekei is voltak, u. m. János, ki 16 esztendős korában holt meg; István, Boldizsár, Beniámin és Dávid, kik kitsiny korokban holtak el és 'Su'sánna, a' második Leány gyermeke, ki Vay Mihályhoz ment vala ugyan férjhez, de semmi maradéka nem maradott.

1698-ban A' Vásárhelyi Ref. Szt. Ecclesia temető szinje (mely mais 1825-ben meg vagyon) épittetvén, egy gerendájára metzve ez olvastatik: „Istenünk Ditsőségire, tiszteletére a' néh. Nagy emlékezetü Méltóságos Ur I. N. Széki Teleki Mihály Ur özvegye I. N. Vér Judit asszony Ekklesiánkhoz conferált benéficiumabol épittetett Tiszteletes Halmágyi Mihály Uram biróságába 1698".

1699-ben. Az első Teleki Pál Ur a feleségét Vay Katát megkérte és el jegyzette.

1700-ban Teleki Pál a' Nagy Teleki Mihály Ur és Vér Judith Asszony fiok Vay Katát Vay Ádám Ur és Iványi Fekete Ersébet Asszony Leányokat feleségül vészi.

1700-ban Szent András hava 25-kén Gróf Bethlen Kata, Grof Bethleni Bethlen Sámuel Urnak nemes Küküllő vármegye fő Ispánnyának és Maros szék fő kapitányának, s' Borsai Nagy Borbárának a' Leánya, ki az első Teleki Josef Urnak Ns. Fejér vármegye fő Ispánnyának második felesége leve, Bonyhán születik.

NB 1., Ezen Teleki Josefnek első felesége volt Kun Borbára osdolai Kun István és Rhedei Mária Leánya.

2., Ezen B. Bethlen Katának első férje volt Grof Haller Lászlo, ki meg holt Fejér egyházán 1719-ben Pestises időben Pünkösd után való Csötörtökön.

1700-ban 6. Sept. Születék Grof Széki Teleki Mihály Ur a' provincialis Exactoratusnak, a' későbbi időbe volt praesesse; Kővár vidéki Kapitány Grof Teleki Mihály Urnak Gróf Toroczkai Kata Asszonytól való fija Grof B. Bethlen Klárának a férje.

1701-ben. Az első Gróf Teleki Pál Vay Katát a' Vay Ádám Ur és Iványi Fekete Erzsébet Asszony Leányokat feleségül vészi, 's öszve kelnek.

1703-ban 6a Martii. Grof Teleki Sándor Ur a' Nagy Teleki Mihály Ur legkisebb ember kort ért fia az első feleségével Grof Bethlen Juliával a' Cancellarius Grof Bethleni Bethlen Miklós és Grof Rhedei Julia Leányával Lakadalmi pompát tartott, melyet a Gyula fejérvári Ref. Collegium rendes magyar verseivel emlékezetessé tett.

1703-ban 1a Aug. születik Kolosvárt Grof Consiliarius és Generalis Széki Teleki Ádám az első Gróf Teleki Pálnak és Vaji

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Katának a' Kolosvari Ref. Collegiumban tanuló fiok, a' ki ottan tovább két esztendőknél lévén tógás deák, sok izben praedicallott is.

1704-ben 6a Martii. Bethlen Szt. Miklóson Született Gróf Teleki Miklós vice colonellus ur Status és Gubernialis consiliarius Grof Teleki Sándor Ur és első felesége Gr. B. Bethlen Julia Asszony ő Exjoknak a' N. Enyedi Ref. Collegiumba tanuló fiok — volt thesaurarius Grof Teleki Károly Ur ő Exjának az Attya.

1708-ban 28a Sept. Gróf Széki Teleki Ádám, Gróf Teleki Pál és Vay Kata fiok B. Vesselényi Susánnát Statum praesidens és Közép Szolnok vgyei fő Ispány Báró Hadadi Vesselényi István Ur és Grof Bánfi Kata Asszony ő Exjok Leányokat feleségül veszi.[1]

1708-ban Születik Teleki Éva az Első Gr. Teleki Pálnak és Vay Katának a' Leányok, Gr. Czegi Vass Miklósné.

1709-ben 10a aug. költ királyi rendelésnél fogva Gr. Széki Teleki László Ur ő Nsága a' Gubernium helyett interimaliter rendeltetett deputationak egyik tagjává neveztetett ki a' Reformátusok közzül.

NB. Ezen Deputatio 16 személyből állott; praesesse volt Gróf Hallerköi Haller István ur ő Nagysága. Mind a négy religióból négy-négy személy rendeltetett.

1710-ben 14a Aug. Az Első Grof Teleki Sándor Urnak az első feleségétől Grof Bethlen Juliától születik László nevezetü fia — Károlyfejérvár mellett eső Drombár nevezetü faluba.

1712-ben 9a Dec. Az ország közönséges Gyülése alatt Megyesen a' Piacz uttzában, a' Schulter János házánál M. Gyerő monostori Kemény László, Kis-rhédei Rhédei Pál, Gyalakuti Lázár György, Ns. Maros széknek fő királybirája, borosjenei Korda 'Sigmond Ns Udvarhelyszéknek fő királybirája, Toroczko sz.-györgyi ifju Toroczkai Péter, Hidvégi Nemes János és Czegei Vas Dániel Urak előtt, a' Nagy Teleki Mihály Ur és Vér Judith Asszony fin és leány maradékai u. m.: Teleki Mihály Kővári és Kővárvidéki főkapitány, Teleki László az erdélyi királyi Deputatio egyik assesora, Teleki Josef, Teleki Pál, Teleki Sándor, Kemény 'Sigmond, özv. Kemény Jánosné Teleki Anna asszonynak a' fia és plenipotentiariussa, Nagybartsai Bartsai Ábrahám mint felesége Teleki Kristina plenipotentiariussa, Teleki Erzsébet Szent Márton matskási Matskási László özvegye, atyafiságosan megosztoztak: áldván a' Teleki fijak az emlitett 3 Teleki Leánynak 1000, Teleki Erzsébetnek is 1000 aranyot.

NB. Teleki 'Susánna Vaji Mihályné már ekkor nem volt életben.

1712-ben 4a Juni. Szász Megyesen született Báro Vesselényi 'Susánna asszony ő Nsága Status és Gublis. consiliarius Sta-

[1] Teleki Ádám 1703. aug. 1-én születvén az előbbeni feljegyzés szerint, ez hibás adat. Az eredeti szövegben is igy van pedig. K. S.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

tum praesidens és Közép Szolnok vgyei fő Ispány. Hadadi L. B. Vesselényi István Ur és Losontzi Grof Bánfi Kata asszony ő Excellentiájoknak edgyik Leányok, Grof Széki Teleki Adám Ur ő Nságának az első Teleki Pál Ur fiának az első felesége.

1712-ben 12a febr. Született Grof Teleki 'Susánna az első Grof Teleki László ur és Vay Anna asszony ő Nságok leányok. Grof Kemény Lászlóné Asszony ő Nsága a' volt Gubernatorné.

1712-ben 6a Sept. Költ Regalissal Grof Teleki Josef ur noveb. 14kén Medgyesre Diaetára hivattatott.

1714-be Az Első Grof Teleki Pál Ngos familiája ügyesbajos dolgainak igazittása végett Bécsbe ment hatodik Károly Romai Császárhoz.

1714-be 15a April temettetett el nagy pompával (ordii) Szentpéteren Grof Teleki László praedicatioval és oratioval — (irtam azon esztendőbeli kalendariumi jegyzésből) oráltak Zilahi és Szigeti nevü prefessorok, kik közzül Szigeti Uram vólt n.-enyedi prefessor.

1814-be 29a Aug. Grof Teleki Er'sébet asszony, a ki elébb Matskási Lászloné volt, Josika István urtól — Tiszt Vásárhelyi Mihály uram által copulaltatott — volt a' Lakadalom Gernyeszegen a' nagy palotán 31a. Fizetett az esketésért Josika ur öt aranyat, Teleki Er'sébet asszony négy tallért, és egy aranyos keszkenőt (irtam az emlitett kalendariumból).

1715-ben Első Grof Teleki Pál familiája dolgában másodszor is Bétsbe ment a császárhoz.

1715-ben 13a October. Az akkoron uralkodott hatodik Károly Romai császár királyi Diplomája által Első Grof Teleki Josef a' Nagy Teleki Mihály Ur egyik fia a' törvényes királyi tábla assessorává tétetett. Subscribálta a Diplomát Bétsben 6k Károly császár Kászoni János Josef és Alvinczi Sámuel; a' királyi petsét a Diplomára reá volt nyomva.

1716-ban 11a nov. Grof Teleki Lajos Ur az Első Nagy Teleki Sándornak és Első feleségének Grof Bethlen Juliának a' fiok születik, az holti chartája szerént.

1716-ban 24a Apr. Rádai Eszter a' Rádai Pál és Kajali Klára Leányok, a' Nagy Teleki László ur ő Exja volt felesége születék Losonczon.

1716-ban 23 Mart. Nagy Bartsai Bartsai Ábrahám Teleki Kristinának, a' Nagy Teleki Mihály Ur edgyik leányának (kinek az első férje Kendeffi János volt) a második férje, Bartsai Jánosnak az attya, korán meghalván; és ugyanott 6a Apr. koporsóba tétetvén 26a Apr. Vajda Hunyadon a vejével Viz Szent Györgyi Makrai Istvánnal el temettetett.

1718-ban Grof Teleki Ádám, a' Teleki Pál és Vay Kata fijok feleségül veszi Vesselényi 'Susánnát, volt Statum praesidens B. Vesselényi István Ur és Bánfi Kata Asszony ő Exjok egyik Leányokat.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

1718-ba tartott Kolosvári Collegiumba IIk Teleki Mihály 2k szülött fia IIIk Teleki Mihály tiszt J. Baczai Mátyás praesidiumi alatt disputatiot és kiadatta azt „Executio theologica de honorum necessitate“ czim alatt.

1720-ban 1a Novem. Kun Borbára osdolai Kun Istvánnak és Rhedei Máriának (nem pedig Rhedei Borbarának, a mint Szigeti Gyula István Enyedi volt professor az Első Teleki Josef Ur haláláról készitett verseiben emlitette) a' Leánya az Első Grof Teleki Josefnek 21 esztendőkig volt felesége 's emlitett férjétől származott tizenegy Teleki gyermekeknek az annya kilencz órakor, 36 esztendős korában meghalván 4a Decz. u. m. Borbára napján 1720-ban Kertsesorán el temettetett.

1721. aug. Grof Teleki Mihály ur a' ki annak utánna a' provinciális exactoratus Praesessé lett, élete kedves párjául választá Grof Betlen Klárát, Grof és Cancellarius Bethleni Bethlen Miklós Ur és Grof Rhedei Julia asszony Leányokat, a' kitől annak utánna 8 gyermekei levének u. m. Judit, Julia, Kristina, Kata, 'Sigmond, Mihály, Josef és István, de a' kik közzül 1745-ben 10a sept estvéli 7 és 8 óra között Hévizen történt halálakor tsak Mihály és István nevü fijai voltanak életben.

1722-ben 3a Sept Gróf Teleki Ádám urfi az Első Grof Teleki Pál ur és Vai Kata asszony ő Nságok fia akademiára indul s elébb ment az Halai hires Akademiába.

1722-be Pünköst után való Kedden Grof Széki Teleki Josef ur az első, a' Nagy Teleki Mihály Ur fia, Ns Fejér vgye fő Ispánnya, Grof Bethlen Katát, Küküllő vgye volt fő Ispánnya Grof Bethleni Bethlen Samuel és Borsai Nagy Borbára leányokat Grof Haller László özvegyét, másod izben lett meg házasodása által feleségül veszi Hévizen. Látni lehet a Gróf B. Bethlen Kata életét, nyomtatásban.

1722-ben Grf Teleki Miklós, a' Nagy Teleki Sándor Ur ő Exja egyik fija katonává lesz, a' ki is annak utánna elébb a Gyulaianum-, azután a Pálfianum regimeneknél kapitányságot viselt.

1722-ben 25a mart. Grof Széki Teleki László urfi a' Marosvásárhelyi Ref. Collegiumbeli tanuló társaság tagjává leszen. NB. E bizonyosan a Nagy Teleki László Ur ő Exja volt a Grof Teleki Josef ur ő Exja attya.

1722-ben 28a Dec. Ápró szentek napján meg holt a Nagy Teleki Sándor Ur első felesége Grof Bethlen Julia Asszony Gernyeszegen: a' Gernyeszegi bibliothecában található egy magyar Bibliába tett jegyzés szerént.

1723-ban Martii. 4k napján születik Teleki 'Sigmond, az Első Teleki Josefnek Fejér vgye fő Ispánnyának a' második feleségétől Grof Bethlen Katától való első gyermeke.

1725-ben Grof Teleki Pál, a' Nagy Teleki Mihály Ur fia, familiája dolgában megint Bétsbe ment a császárhoz.

1725-ben 23a May Gróf Teleki Lajos urfi ő Nsága Grof

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Teleki Domokos, Lajos, Sámuel és Mihály urak attya a' Vásárhelyi tanuló társaság tagja lészen.

1725-ben Grof Teleki Ádám, a' Grof Teleki Pál Ur fia Akadémiáról Bétsbe vissza jövén, 6k Károly császárt magát elébb bé mutatta 's ugy jött le onnan Bétsből az édes attyával a' ki familiája dolgában oda fel ment vala.

1726. 1a April Születék Teleki Gábor, az Első Grof Teleki Josefnek Ns. Fejér vármegye fő Ispánnyának a második feleségétől Grof Bethleni Bethlen Kata asszony ő Nságától való második fija.

1727-ben 28a Apr. költ királyi Diplománál fogva az Első Grof Teleki Josef, a' Nagy Teleki Mihály urnak az egyik fia Ns. Fejér vgye fő Ispánnyává tétetett; Gublis Consiliariussá lett Gönczruszkai Kornis István Ur helyett. Volt az előtt ezen Teleki Josef ur a' törvényes Királyi Táblán assessor. Subscribálta ezen Királyi Diplomát, mely a Laxenburgi királyi kastélyban költ, maga hatodik Károly császár, Kászoni Báró Bornemisza János és Josef és Vaszlay János. Függő petséttel költ.

1727. 26a Aug. Gubernator Grof Kornis 'Sigmond és Secretarius Kun 'Sigmond subscriptiojok alatt költ Kolosvárt Gubernális jelentés szerént, hogy Teleki Josef urat a' Fejér vármegyei fő Ispánnyságba introducálják.

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Báró Wesselényi Miklós ifjukori napló feljegyzései.

Közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

— Második közlemény. —

Április.

1-a. *Aprilis.* r. Fecht ass. Circulus Tudós Társaság. Regnicolaris sessio. Proceresek sisterét visszavetik. Széchenyit a palatinus megszidja. Ebéd Gyulai. D. u. Ilyésházy. Estve Crescence. Tteatrum 1 fl. Jagernek 5 fl.

2-a *Vasarnap.* r. Fecht ass. Kilovagoltam. Odeschalchy ass. Ebéd P. Baty. D. u. Ilyésházy. Theatrum 2 fl. Estve Club.

3. *Hétfő.* r. Fecht ass. Odeschalchy ass. Circulus. A personalishoz küldöttség. Ebéd palatinus. Theatrum 5 fl.

4. *Kedd.* r. Lábom fájt. Esterházy Károly Bétsbe. Irtam haza. Nr. 23. Telleky József. Tottis. Clubba fizettem 98 fl. Borbély 10. Jager 15. Circulus. Ebéd Way. Reggel a personalisnál conferentia. A sisterébe uj projectum. Sokan akik ott nem voltak ellene. D. u. Prinyinél, hogy menjen a personalishoz.

5-ik. *Szerda.* r. Circulus a personalis projectuma acceptáltatik. Ebéd club. D. u. Széchenyi, vissza a Tripartitum iránt discussio. Estve Theatrum. Irtam haza Nr. 24.

6. *Csötörtök.* r. Ülve ass. Odeschalchy. Regnicolaris sessio. Epilog megmarad, a sistere surrogatumát a procerek elfogadják. Ebéd Way D. u. Ilyésházy. Theatrum 3 fl.

7. *Péntek.* r. Sessio. A mágnások az epilogusra nem állanak. A futóhelyre. Ebéd Ilyésházy. D. u. a futóhelyre. Theatrum 5 fl. Levelek hazunnat s. a. t. Lustig 5 fl.

8. *Szombat.* Irtam Kelemennek és édes anyámnak No. 25. Circulus az epilogus. Több projectum. Ebéd club. D. u. visiták. Pálffy Ferencz 100 fl. Estve Crescence. Theatrum.

9. *Vasárnap.* Ass. Odeschalchy. Versfutás. Ebéd Club Ilyésházy. Theatrum. Irtam haza No. 26. Egy Jakob megholt.

10. *Hétfő.* r. Győri. Circulus. Egy modificalt projectum. A statusok elfogadják. Ebéd Way. D. u. sétálás. Theatrum 2 fl.

11-én. *Kedd.* r. Fecht ass. Frustuk Széchenyi. Gattendorfba Mohsnepfre. Gyalog haza. Rohontzi Theatrum 3 fl A proceresek az epilog modificatiojára projectumot küldenek.

12-én. *Szerda.* r. Fecht ass. Circulus a proceresek nunciuma felett meg nem egyeztek. Regnicolaris sessio. A procereseknél a nuncium által olvastatik. En sétálni. Feredés. Ebéd Csáky. D. u. Nagy Pál. Mühlen. Theatrum 7 fl.

13. *Csötörtök.* r. Fecht ass. Széchenyivel az én dolgaimról. Circulus. Sétálás. Malomnál. Ebéd 1 fl. Estve palatinus. Theatrum. Jagernek 62 fl. 30 kr. Irtam Haza Nro 27 hogy 22—23-án indulok. 30-dikra Somorja s Nyirsédre lovat előmbe.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

14. *Péntek.* r. Fecht ass. és leczke. Fizettem Eszterházy Károlynak 20 fl. A kasznárnak kölcsön 25 fl. Döbrenteinek 11 fl. 52 kr. Irtam pénz s adósság dolgába. Estve Crescense.

15. *Szombat.* Fecht ass. Regnicolaris sessio és proceresek az epilogból a bank emlitése kihagyását elfogadják. Ilyésházy. Estve Theatrum 2 fl.

16. *Vasárnap.* r. 9-kor sétálni Odeschalchy 11 assaux. Feredés. D. u. Ilyésházy. Sétálás. Theatrum 3 fl.

17. *Hétfő.* Fecht. Széchenyi. Sétálni a malmoknál. 2 fl. Way. D. u. Fecht ass. Lovaglás. Theatrum. Estve club.

18. *Kedd.* r. sétálni az Auba. Regnicolaris sessio. Resolutio rossz. Széchenyi. D. u. Ilyésházy. Borsitzky. Theatrum 2 fl.

19. *Szerda.* r. Fecht ass. Ilyésházyhoz, visszajövetelre kérvén. Nagy Pál conferentia. Lovaglás. Mühlen. Irtam Lambert. Pakkolás Theatrum 1 fl. Club.

20. *Csötörtök.* r. Fecht ass. Mindeneket kifizettem. Odeschalchy assaux. Szegedi conferentia. Ilyésházy ebéd. D. u. evezés. Lovaglás. Theatrum.

21. *Péntek.* r. Lovaglás. Szegedy. Ebéd. Csáky. D. u. Borsitzky. Theatrum 2 fl. Catharus.

22. *Szombat.* Circulus. Way. D. u. Rohontzy. Borsitzky. Catharus. Irtam haza N. 28. Theatrum. r. pénzt kaptam Eszterházy Károlytól.

23. *Vasárnap.* Ágyba, rosszul lévén.

24. *Hétfő.* Ágyba, a catharusom mián. Levél hazunnót.

25. *Kedd.* r. rosszul; kilovaglás; jobban. Circulus. A dijmunkák hogy vétődjenek fel. Tököly D. u. lovaglás. Theatrum 2 fl.

26. *Szerda.*

Május. (Pozsonyból Zsibóra.)

1. *Hétfő.* r. 4-kor el N. Létáról. 10-kor Margita. 1-kor Széplak. 5-kor Somjó. 7-kor Sibón.

2. *Kedd.* Gidránnal Juhak. Sojmos. D. u. Juhok. Ménes, gyalog.

3. *Szerda.* Délig az ágyba. D. u. Kápolna. Lóval Udvarhely.

4. *Áldozó Csötörtök. Vásár.* Eső. Felső-kert. D. u. Reitschule. Hatfaludi.

5. *Péntek.* Vásár. Wesselényi. Farkasné. Ménesnél 5–10 fl. Kert. G. S. — 5 fl. D. u. Hatfaludival Koppelekhez s Franczival juhak Gidránnal. Szép idő.

6. *Szombat.* Hatfaludi el. Kakassal berek. D. u. Náprád és vissza. M. B. 5 fl.

7. *Vasárnap.* Bánffy János. Reitschule. D. u. méneshez. Sanchot ki. Szekeremet előre küldöttem.

13. *Szombat.* r. 5½-kor el. 9½-kor Almás. 2-kor el, 7-kor Sibón. Degenfeldné.

14. *Vasárnap.* Pünkösd fenn templomozás. Hives. D. u. eső. Reitschule.

15. *Hétfő.* r. Reitschule. Fennn templomozás. D. u. hideg eső. Schilling. Kis Bálint.

16. *Kedd.* r. Degenfeldné el. Reitschule. Alatt templom. Solymosra Tündérrel. D. u. Huszárék. Ménes. Juhok.

17. *Szerda.* r. Lonka. Ménes. Tündér. D. u. Róna Gidrán.

18. *Csötörtök.* r. Widámmal 11 minuta alatt Solymosra a Méneshez. Levélirás. Bánffy György. Eszterházy Mihály. Ujságokba s külföldre a vásárokért. Wesselényi Ferencz.

19. *Péntek.* r. Wesselényi Ferenczczel Sojmosra s juhokhoz. D. u. Náprád s Udvarhely. Hives estve.

20. *Szombat.* r. Weselényi Ferencz el. 8-kor Hadad. Laskay. D. u. 4-kor haza. Kendefiék. Ménes, csikók. M. B. 5 fl. adóssága 5 fl.

21. *Vasárnap.* Kendefiékkel Reitschule. D. u. lóval Sojmos. Lókivezetés. D. e. Lónyai, kapitány Müller. Eső, hives.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

22. *Hétfő.* r. lóval juhok. Kendefy. Frustuk és el. Ménes. D. u. Reitschule. Eső, hives.

23. *Kedd.* Lónyaiék el. Ménes. D. u. csikók. Solymosra Tündérrel.

24. *Szerda.* Nagy disznót meglőttem. Tottissal egyezés. 17,083 fl. vtz. deparaltatott.

25. *Csötörtök.* r. jókor Solymos. Lonka. Ekék. Fürjre. Kert. D. u. anglisálás. Estve Irtam kapitány Simonnak. Nyikolicza. Nuszbaum. Hankos.

26. *Péntek.* r. jókor Solymos. Dtto. Dtto Gidrán. Felső-kert. Nyikoliczának 2000 fl. D. u. Fürj 6. s egy nyul.

27. *Szombat.* r. Solymos. Fürj 4. Fürj 3.

28. *Vasárnap.* r. jókor Solymos. Munty. Juhok. Ménes. Templom Édes anyám. Ménes. Ebéd, Nábrád.

29. *Hétfő.* r. 5-kor Kutsay rét. 25 fürj. D. u. 7-kor haza. Öreg János 5 fl.

30. *Kedd.* r. jókor Solymos. Gidrán. Fürj. 2 hor is? Fon. D. u. Patay.

31. *Szerda.* r. kert. Juhok, Ménes. Lóval. Patayékkal gyalog ménes. D. u. Lóveretés.

Junius.

1. *Csötörtök.* r. Patayékkal lóval Solymos. Nagy eső. Alvás.

2. *Péntek.* Juhok. Ekék. 9-kor el Erdőszáda.

3. *Szombat.* Ebédre Hosszufalva. Estve 9½ haza. Levelek Bánffy Gy. Simon kapitány. Zathoreczky.

4. *Vasárnap.* Alatt templom. K. M. gyermek keresztelésére 5 fl. Felső kert. Lovak ugratása. D u. Ménes. Vásárbiróné 10 fl. őszig.

5. *Hétfő.* r. Solymosra. Kutsai rétre. Jágereimet nem találván, Nyirsédre; ebédre haza; Felső kert. Feredő D. u. Felső kert. Gidránnal mező.

6. *Kedd.* jókor fel. Bandi 60 fl. sülelmedi vásárig. Mesterné 5 fl. Juhmosás. Künn ebéd. D. u. 2 haris. Jager excessus. Nuszbaum.

7. *Szerda.* Nuszbaum 200 veder bor per 2 fl. 490 fl. conto. 110 fl. készpénz. Ekéknél. Juhmosás. Estve kapások. 1 fürj. Dégenfeldnétől válasz s neki irtam.

8. *Csötörtök.* Hankovits. Hatfaludy Pinczék. D. u. ménes.

9. *Péntek.* 4-kor Solymos Kert. Hatfaludy el, szekeremet Kolosvárra. Mezőre lóval.

10. *Szombat.* r. 5-kor el lóval; 8-kor Drág. Ebédre Kolosvár.

11. *Vasárnap.*
12. *Hétfő.*
13. *Kedd.*
} Kolosvárt.

14. *Szerda.* r. 7-kor Kolosvárról. Ebéd Drág. D. u. 6-kor Sibó. Kettősmezőről 3 fertály alatt a sánczon keresztül Muntyánnal. Határosztály. Sorshuzás.

15. *Csötörtök.* r. jókor Solymos. Ekék. Kaszások. Kert. Laxativa vétel. Juhnyirás. Édes anyám érvágás. Csűrbe ebéd. D. u. fürjre. 3 haris. Ménes. Estve klii gyüjtés.

16. *Péntek.* r. Gidránnal kaszások. Degenfeldné. D. u. ő el. Estve fürj. Kaszások. Eső. Zörgő Józsi 5 fl.

17. *Szombat.* r. Frasch és Nagy János el. D. u. Muntyán. Berek bukás. Tündér és Ditto ki. Estve Tr.

18. *Vasárnap.* Eső. Késő felkelés. D. u. Istáló. Zörgő Józsi kölcsön 20 fl.

19. *Hétfő.* Jókor mező. Wesselényi István s Plka. Abstinence.

20. *Kedd.* r. Wesselényi István s Plkval Károlyig. Fürjészés. 8 fürj. Lóval haza. Eső.

21. *Szerda.* r. 7-kor el. 10-kor Hadad. Plka ott. Ajándék 3 fl. Kert Sz. Peti 10 fl.

22. *Csötörtök.* r. 7-kor Hadadból Plkval Vásármezőig, onnan haza. Levél Degenfeldnétől.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

28. *Péntek.* r. 2-kor el, 9-kor Kolosvár. Degenfeldné.

24. *Szombat.* Dolgaim igazitása. Szamosfalvára. D. u. visiták. 7-kor el, 8½-kor Sz. Mihály.

25. *Vsárnap.* r. 3½-kor Sz. Mihálytól 4¾ Drágba szekérrel, onnan Muntyánnal 5-kor el s 6⅓ Sibón. Templom. Ménes. Gidránnal határosztály revisiójára. D. u. ugyanoda gyalog ki.

26. *Hétfő.* r. 4-kor Debrenbe fürjre. 5 fürj, 2 récze. Délre haza. Feredés. Nem ebédeltem. Felső kert. Kaszások. Gyüjtők. Csikós-kertbe.

27. *Kedd.* r. 9-kor kert. Irás. Csiglén 10 gyüjtők D. u. Kaszások, gyüjtők. Estve S. Levél. Ferenczhez.

28 *Szerda.* r. 4-kor Solymos. Ekék. Juhok. Kaszások, gyüjtők. Nagy Gy. Miklós 15 fl. kölcsön. Kert. Hankovitsnak borral máléval lefizettünk 11,700 frtot. — Degenfeldné. D. u. Jager Andrásnak fizetésébe 10 fl. Conto 2 fl. Pöllnitznek amit számomra vett volt 10 fl. Frasch haza. Szekeremet előre küldöttem. Irtam Kend Ferenczhez.

29. *Csötörtök.* r. 3-kor Zsibóról Pozsony.

30. *Péntek.* Marg. 4-kor el. 1-kor Debreczen. Szoboszló hálás.

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Kossuth Lajos budai fogságából szüleihez és védőjéhez irott levelei.

— Közli és ismerteti: **Dr. Kardos Samu.** —

(Második közlemény.)

V-ik levél.

August. 2. 1837 Édesatyjához irt levél.

Kedves jó Atyám! Minden körülmények oda látszanak mutatni. hogy az eddigi procedura megszüntetése s legalább szabadságbeli szabad védelem engedés iránti folyamodás hasztalan munka volt. Ha megtagadás nem jő, legalább válasz nélkül marad, mint a szabad levegő iránti 3 hónap óta. Azért bár édes atyámnak nyugalmáról kellene inkább gondoskodnom, némely fáradozásra kérni vagyok kénytelen. Lelkem ismeretében meg vagyok győződve, hogy engem a szabadságbeli védelem törvény szerint megillet; azért mivel a terminus közelget: alázatosan kérem édes atyámat, méltóztassék e czélra intézni minden törvényest és illendőt, mint atyám, mint természetszerinti teljhatalmazottam. Mig ez meg nem adatik, egyebet tennünk nem szabad, nem illik, — én a legnyomorultabb semmirekellő, közmegvetésre méltó ember volnék, ha bármi szerencsétlenséget mért is reám a gondviselés, ettől elállanék, vagy szóval, vagy tettel valamit elkövetnék, ami ettőli lemondásra, vagy a megtagadásbani megnyugvásra mutatna. Azért alázatosan kérem, méltóztassék ezen elv mellett maradva, a szabadságbóli szabad védelemért, minden törvényest megtenni. Ha valami közbe jöne, ami ennek további sürgetését nem szabaddá, vagy lehetetlenné tenné, azt ugy kellene vennünk, mintha minden további szó, vagy lépés nem szabaddá, vagy lehetetlenné tétetett volna. Azon esetre azonban, ha ez bíróilag vagy resolutio által megadatik s igy a meritumbeli védelem lehetővé, szabaddá tétetik, némelyekkel előre kellene készülnünk, nehogy a későbbi készület miatt a pert huzni akarni láttassunk s erre nézve kéréseim következők:

1. Méltóztassék irományaim visszaadását eszközlésbe venni; lefoglalva nem maradhatnak. Az azokbani védelmi eszközöktől meg nem fosztathatom. Ha a vádló fél némelyeket fegyverül használhatni gondolja, kezeiben lévén azok s a hatalom — nem

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

ellenezhetem. De méltán megkivánhatjuk, hogy ezekről is elenchalis jegyzékét kapjunk, mert meglehet, körülmény szerint némelyeket tán a kir. ficus (fiscus) nem fog aperte iktatásra szükségeseknek, vagy használhatóknak vélni, de meglehet, mi fogjuk azoknak valamelyikét védelmi eszközül kivánni s e végett kell elenchusunknak lenni. A többinek letartóztatására ok nincs; de igen sok van azoknak visszakivánására. Ezek között bátor vagyok kedves atyám figyelmét különösen a vármegyékbőli correspodentiákra forditani. Elcsavarásokról, exogeratiokról vádoltatom. Meglehet, azon correspodentiák által (ha levelezőim megengedik) fogom akarni bizonyitani e vád alaptalanságát s hogy mérséklésemért inkább méltánylást várhatnék. Ezek védelmi eszközök. Tulajdonaim. Tőlök megfosztatnom nem lehet.

Méltóztassék részint a tudósitásokból, részint különben is az azótai történtek nyomán összve jegyezni, mely vármegyék tették volt ez ügyet magokévá? jóváhagyva, megbizva, vagy egyébként pártolva. S méltóztassék jó barátim segedelmével a determinatiokat jegyzői aláirás alatt hiteles formában összvegeztetni, némelyek meg vannak visszakivánandó irományaim között, némelyek, vagy nincsenek, vagy hiteles formában nincsenek, de szükségesek, s igy szükségesek.

3. Zlinszky főszolgabiró urtól két rendbeli intésének s adott feleleteimnek rendéről birói bizonyság levelet kérni esedezem s annak megemlitését eszközöltetni, közlötte-e velem az állitólag nádori s királyi parancsot.

4. Szinte jegyzői aláirás alatt kivétetni kérem Pest vármegye levéltárából két folyamodásom rendjét s a reájok költ határozást.

5. Szükségesnek látnám (ha lehet) megszerezni azon parancsot, mely levelezésem iránt a posta hivatalokhoz ment volt.[1]

6. Méltóztassék saját bölcs véleménye s jó bárátim itélete szerint engem értesiteni, vajjon annak törvényes erejü bebizonyitására, hogy a vád alá vett levelezést (vagy — mint a királyi fiskus vádol — folyóirást) negyedfél év óta háboritás és subsumtio nélkül folytattam; elég-é a köztudomásra hivatkozás? vagy külön próbák kellenek, mert ez utolsó esetben tanukat fogok nevezni kihallgatásra, kik bizonyitandják, hogy foglalatosságom a legfelsőbb kormányszéknél is tudva volt, s használva volt.

7. A prosopialis levelet Zemplénből szeretném kezemhez vehetni. Az áprilisi vagy márcziusi gyülés elhatározván a kiadást, az expeditio végett ujabb gyülést szükségesnek nem vélek. Ugyan tértetvény mellett adatott-e az első postára? Mert mégis csak iszonyatos dolog, hogy ily oklevelek is elveszhetnek a postán.

[1] Itt következő két sort a kir. Fiscus kitörült (Wess. megj.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Ezekben s a levél elején emlitett elv hű megtartása mellett mindenekben magamat kedves atyám éredt tapasztalásu bölcseségére s kegyes atyai segedelmére bizván, hálás szivvel kezeit csókolom, engedelmes fia *Kossuth Lajos.*

VI-ik levél.

August 10. 1837. Édes atyjához irt levél.

Kedves Atyám! Egy pár nappal későbben irok, mint szoktam, mert bizonyossá akartam lenni, ha megkapta-é kedves atyám utóbbi levelemet a némi pervédelmi előkészületekről irottat. Miután máig nem küldetett vissza levelem Pestről, hiszem, hogy kézhez jutott. Annak nyomában tehát még arra kérem alázatosan kedves Atyámat, hogy ha Ágoston barátom netalán a törvényfolyam beállása előtt Pestre érkeznék, méltóztassék vele egyetértőleg azon lenni, hogy a kir. ficus (fiscus) részéről a perbe már beigtatott törvényes kivánságomra mihamarébb felelet adassék, hogy igy, ha már a feleletnek a mult terminus végnapjaiban nem adása s e miatt a kérdésnek itélet alá nem bocsáthatása következtében junius végétől mostanig szabadságomtól törvény ellenére megfosztattam, ezen, mivel nem érdemlett és törvénytelen, tehát sulyos állapot, még hosszabban ne huzassék. Minden esetre a királyi fiscus részéről adandó felelet, mielőtt részemről arra válaszolhatnék, magammal közöltetni kérem.

Édes anyám august. első napjaiban irott levelében ugyan arra szólit fel, ne irjak semmit arról, hogy Szürtébe utazását tudom. De én nem látom át miért? Én örvendek utazásának, csak annyiban nem tiszta örömöm, hogy az utazás oka, t. i. Mili hugom betegsége szomorit. Azonban Balogh dr. úrnak szives segedelmétől mihamarébbi gyógyulását én is biztosan remélem.

Tudván, hogy édes atyámnak az irás mi nehezen esik, kézreszketés miatt könyörgöm, hogy anyám visszajöttéig, csak azon esetre méltóztassék irni, ha valami különös adná magát elé, a mit tudnom kellene, de ugy saját, mint testvérem egészségök felől szóbeli izenettel megnyugtatni. Kezeit csókolom, testvéreimet ölelem, engedelmes fia *Kossuth Lajos.*

VII-ik levél.

Aug. 15. 1837 Édes atyjának irt levél.

Kedves Atyám! Tegnap közöltetett velem Ágoston barátomnak (amint emlékezem) Sátárról jul. 31-ről hozzám intézett levele, mely által felszólit, hogy mivel a törvényfolyam elejére halaszthatlan hivatalos foglalatosságai miatt nem jöhetne, nehogy ügyemben hátramaradást szenvedjek, más védelmezőről

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

gondoskodjam. Gondolom, senki sem fog megbotránkozni, ha megvallom, hogy a törvényszerinti itélet utján remélt megadásával, szabadságbóli szabad védélmemnek, e méltatlanságokat mihamarébb megszünni óhajtom, s azért reám nézve valóban minden elveszett nap pótolhatlan veszteség.

Annak okáért kényszeritve látom magamat Ágoston barátom felszólitását teljesiteni s azért alázatosan kérem kedves atyámat, méltóztassék tettes Benyovszky Péter urat tiszteletem mellett megkérni, hogy védelmezésemet elvállalni méltóztassék. Tudom én, mennyire el legyen ő foglalva s azért örömest is megkiméln̈ém ez ujabb tehertől, de másrészt, miután a bizodalom nem oly dolog, hogy azt oly könnyedén átruházhassuk másokra, kérem őt, ne nehezteljen bizodalmamért s védje ügyemet.

Ha tettes Benyovszky Péter ur (amint számos dolgai körében könnyen megeshetik) netalán jelenleg Pesten nem volna, ezen esetre védelmezésem iránti kérésemet Tettes Lissovényi urhoz intézem s nevemben őt annak elvállalására ezennel megkérem.

Egyébiránt ezen ügyvédválasztás folytában önkényt következnek a következő kérések:

1. Méltóztassék a tisztelt urakkal utóbbi két leveleimet közölni, hogy értesitve legyenek a szempontból, melyből ügyemet tekinteni kivánom.

2. Nem kételkedem, hogy a már-már lefolyt törvényszünet alatt a kir. fiscus részéről a perbe iktatott kivánságomra elkészült a felelet, méltóztassék tehát egyetértőleg a fentisztelt urakkal megkérni mlgos kir. igazgató urat, hogy azon feleletet a perbe beiratni s velem mielébb (ha lehet még e héten) közölni méltóztassék.

Kiki átfogja látni, miképen, ha ugy közöltetik velem valamely iromány, amint eddig történt t. i. hogy egy kir. fiscalis s nehány tiszt urak jelen vannak s itt várakoznak, mig az iránt észrevételeimet megteszem, maga ezen várakozás (egyebet nem is emlitve) oly körülmény, mely — bármiként igyekezzék az ember magát legyőzni, s bármi szives türelmet mutassanak is a jelenlevők — az embert mégis akaratja ellen lóhalálábani sietésre kényszeriti. S ez a királyi fiscusnak collegialis tanácskozása ellenében, nemcsak kedvetlen állapot, de ujabb suly és sérelem. Reám nézve ez a kérdés igen fontos, meglehet egész hátralevő életem felett határoz. Előre még csak képzelni sem tudom, mit fog a kir. fiscus törvényes kivánatomnak ellene vethetni s igy arról nem is gondolkodhatom előre. Ily tárgyakkal könnyedén bánni szörnyü dolog. Azért is alázatosan kérem, méltóztassék eszközölni, hogy a kir. fiscus részéről a perbe iktatandók velem közöltessenek s 24 óráig nálam maradhassanak s nekem iró eszköz adassék (mellyel visszaélni nem fogok,

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

s ha akarnék sem lehetne, oly physicai lehetetlenségbe helyheztettek), hogy én a dologról gondoskodhassam, a törvényeket combinálhassam, s némi jegyzeteket tehessek, melyeket tisztelt ügyvédem majdan dolgozatjában nyilvános kívánságom nyilatkozása gyanánt fog tekinteni.

4. Miután a per eként velem közöltetett, esedezem engedelemért, hogy a 24 óra lefolyása után ügyvédem nyomban meglátogathasson, s én vele nézeteimet, melyekből indulni hozzám s ügyemhez illendőnek vélem, bölcs, törvényes tudománya szerinti használás végett közölhessem.

Ezeket a lehető siettetés iránti kérelemmel egybekapcsolván, magamat atyai kegyességébe ajánlom s kezeit csókolom, engedelmes fia *Kossuth Lajos*. Testvéreimet szives szeretettel ölelem.

VIII-ik levél.

August 17. 1837 Édes atyjához irt levél.

Kedves Atyám! Tegnap kaptam f. h. 15-ről irott levelét, s abban azon leverő tudósitást, hogy védelmem tekintetében a szükségesnek vélt előlépéseket kedves Atyámmal közlő levelem kézhez nem adatott. Eddig ugy tudtam, hogy védelmem (mint mondják) szabad, csakhogy amit e részben tenni akarok, a vádlómnak ellenőrségén menjen keresztül; különös szabadság ugyan, de övék a hatalom, miénk a resignatio. Édes anyám egy levelében felszólit, adnám tudtára kedves atyámnak, ha mit védelmem iránt szükségesnek itélek; ezen levél a kir. fiscus kezén keresztül hozzám jutott és igy jelét viselte az engedelemnek; hogy ezt tennem nem ellenzi. Megtettem tehát, a legszükségesebbeket, az ily uton is közölhetőket. Kedves Atyámnak aug. 2-án megirtam s megirván azon nyugodalommal néztem a mármár közelgő terminus elébe, hogy a szükséges lépések megtétettek. De levelem nemcsak kézhez nem jutott, hanem a kézhez nem adás előttem el is hallgattatott, mig végre 2. hét mulva 4 nappal a törvény beállása előtt tudom meg mellékesen édes atyámtól, hogy a levelemet nem kapta, következőleg, hogy a terminus küszöbén állok, megfosztva minden védelmi eszköztől.

Ujra megirjam most levelem folytatását? de hiszem, ha az kézhez nem adatott, ez sem adatnék. Arra kérem tehát alázatosan kedves atyámat, méltóztassék azon levelemet előkivánni s bár a 14 nap s vele talán egy egész terminus elveszett, ottani kéréseimet, habár későn is teljesiteni, vagy pedig kieszközölni, hogy a kir. fiscus részéről tudósittassam, miképen védelmi gondoskodásommal fel kell hagynom s e részben tennem semmit sem szabad. Csak tudjam s fogom türni tudni e rész-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

ben is sorsomat, legnehezebben esik, ha az ember magát bolonditva látja.

Ágoston lemondott igen is. Dolga van — mint irja — reá nem ér engem védeni. Nil admirari prope res est una. Egy régi tapasztalásnak egy ujabb datuma. Irtam ennek nyomában aug. 15-én, irtam annak előtte is egy pár nappal kedves Atyámnak, de már kétlem, ha azon leveleim is kézhez mennek-é? Hogy épen a baraczk ártott volna, még arról semmit sem tudok, de azt tudom, hogy minden megárt. Gyomrom és hasam állapotja már tökéletesen ugy van, mint tavaly nyáron. Ha egy napon türhető, egy fájdalmas éj követi, jól egészen sohasem vagyok s az emésztő létegek functioi örökös változást szenvednek, csakhogy tavalyi állapotomhoz most még gyakori gyomorégetés s marczangoló bélrágás csatlakozik. De ez is csak jő s mulik. Beteg épen nem vagyok; azonban adja Isten, hogy mihamarébb Balogh dr. ur orvoslásával s dietájával élhessek.

Kezeit csókolom, testvéreimet ölelem s mindenkori hálás tisztelettel vagyok engedelmes fia *Kossuth Lajos.*

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Báró Wesselényi Miklós ifjukori kiadatlan levelei.

(1805—1825.)

Közli és ösmerteti: **dr. Kardos Samu.**

— Második közlemény. —

VI.

Wesselényi Miklós — édes anyjához.

Kolosvárt 11-ik jan. 1813.

Kedves Anyám!

Ma ide vasárnap még napvilág megérkeztünk. Az útunk nem volt olyan rosz, mint gondoltam, mert sehol fel nem lévén fokadva, a göröncsöket jó részt ki lehetett kerülni s diskurálva ugy eltölt az idő, hogy észre sem vettük. Itt még mind csak rendbeszedéssel foglalatoskodunk. A szabóval megmérettem magamat s készülnek köntöseim, s mihelyt ezek meglesznek, meg fogom tenni udvarlásaimat. Itt mindakét theatrum játszik, a magyarokat járják s jócskán is játszodnak. G. *Bethlen* Geczi épen most vala nálunk, s egészen meghízott, kedves Anyámat, tiszteli. — A lovakat, instálom Kedves Anyámat, küldje bé mihelyt az út mián lehetséges lesz. *Fejér* Ferencztől többet fogok irni, addig is kezeit alázatos tisztelettel csókolván maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia
Wesselényi.

(Eredetije a Wesselényi család levéltárában.)

VII.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Jan. 30-kán. 1813. Kol.

Kedves Anyám!

Nekem egy kevés fluxusom ugyan volt, de már semmi bajam sincs, hanem egy kis confusiónk esett, mert szegény *Bordier* rosszul lett, s tegnap kiütött rajta a Scharlach, de mi-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

nekünk vélle eddig is semmi communicationk nem volt, azután egészen elrekesztettünk minden közösülést s ide kőtöztünk a *Fekete* Ferencz úr házához s ne legyen legkisebb scrupulussa is kedves anyámnak, mert doctor *Pataky* bizonyossá tészi Anyámat, hogy ha ott maradtunk volna is, még se ragadt volna el, ugy voltunk separalva, nemsokára tiszteljük kedves Anyámat Sibón, addig is kezeit csókolván, maradok alázatoson

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi Miklós, m. p.

(Eredetije negyedív alakban, 2 oldalon, a Wesselényi levéltárban.)

VIII.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kedves Anyám!

Kolosvárt, 1813. 28/II.

Kedves Anyám levelét tisztelettel vettem s abból kedves Anyám frissen létét örömmel értettük; itt mi is mind jól vagyunk; ez hónap 24ikén itt megesett a Gróf *Teleki* Lajosné temetési pompája. T. *Hegedüs* mondott egy remek praedicatiot, P. *Szilágyi* egy oratiot, ez is igen szép volt, de a Hegedüsé sokkal feljülmulta; a gyülekezet nagyon népes volt, *Tisza* is itt volt két fiaival. Innét a német theatrum tegnap elment, de előbb jól egybeverekettek. Ujságot itten az ember semmit sem hall, hogy Diaeta lenne, arról is hallgatnak. Az eladó lovak specificatioját küldöm, méltóztasson azt kedves Anyám *Weissal* is leiratni, hogy legyen nálla is meg. Mindegyiknek az árából lehet valami 10 aranyig, ha szükséges, engedni. A Caesareont *Wesselényi* István, aki pünköstre Sibóra fog menni, meg akarja a kiszabott áron venni. — *Bánffiéktól*, kik az anyám kezeit csókolják, a lovak árát én ugyan nem kértem, de ők azt mondották, hogy ezekbe a napokban megadják, de eddig ők is nagyon megszorultak volt. Amit kedves Anyám azon puskáról ir, az abban van, hogy a mint kedves Anyám méltóztatik emlékezni, kedves Anyám azt mondotta volt, hogy szándékozik a drága fegyverek megkiméléseért a puskások számára közönséges fegyvereket venni. Ezen fegyver olyan jó és erős, hogy ritka párja és Édes Apám is sokszor meg akarta venni, de akkor nem lévén megszorulva, nem adta el. Hogy pedig azt Anyámnak meg nem jelentettem, az hiba volt, de rész szerént abból származott, hogy elfelejtettem, de főként abból, hogy reméltem, hogy azt a magam pénzemből kifizethetem, de ami még meg nem eshetett. Ha Kedves Anyám

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

a fegyvert drágálja, méltóztasson azt neki Carl által a fegyveres almáriumból visszaadatni, ha pedig nem, úgy fog ő még az áráért várakozni. *Wesselényi* Farkas eddig már keresztül ment Sibón; ő itten adott egy musikát s akkor hallottam Gaudellát clavirozni, valósággal bájolólag játszik. A clavirnak árát most hamar egybe csinálni valósággal bajos. Jean adott által nekem 25 frtot, azt küldöm, még 30 frttal együtt, melyre most nincsen szükségem. Itten a beküldendő búza, reméllem jól fog elkelni. Melyek után az Anyám kezeit alázatosan csókolván fiui tisztelettel maradok

Édes kedves Anyám

engedelmes fia
Wesselényi Miklós.

IX.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolozsvárt, 1813. április 24-ken.

Kedves Anyám!

Mi szerencsésen ide beérkeztünk. Drágba háltunk azon nap, midőn onnét elindultunk, B. Wesselényi Istvánék tisztelik kedves Anyámat, az Anyám levelét vette volt s a Caminért mentől hamarább el fog küldeni, de a czitromfákért csak májusba küld, mert addig nem lehet útra vinni. Én Sibón kedves Anyámtól jól el sem búcsúzhattam a váratlan vendégekért, sokat is felejtettem el, a többiek közt az óralánczomat abba a kis lakkirozott schatullba hagytam, amelyik a kék házba az köntösös kastenen áll, ezen óralánczot instálom kedves Anyám külgye mentől hamarább bé. Itten ma semmi pompa nem lesz s a gubernator semmi vizitákat nem fogad az unokája haláláért, ez innep első napján holt meg s másod napján el is temették. Ujságok itten nem igen vagynak, hogy Leipzickba bémentek a muszkák, Pataki megirta; privát levelek azt irják, hogy Dántzigot is elfoglalták, de ez még nem bizonyos. Itten föld, minden szárazabb s pusztább, mint Sibón. Kedves Anyám kezeit alázatosan csókolom s maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia
Wesselényi m. p.

P. S. Döbrentei s Bánfiék az Anyám kezeit csókolják. — Instálom irjon nékem édes Anyám sokat, hogy gyönyörködjem legalább azon levélbe, mert nagyon puszta nekem Anyám nélkül Kolosvár. Innét még egyik theatrum sem ment el, tegnap a németek a Zauberrflötent adták meglehetősön.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Czim: a Madame
Madame la Baronne (Helene Wesselenyi) nee Cserey
ma cher mèére. a Sibo.

(Eredetije negyedív alakban, 3 oldalon, a Wesselényi-levéltárban.)

X.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolosvár, 1813. ápr. 30.

Kedves Anyám!

A lovak ide szerencsésen megérkeztek. Mi frissen vagyunk s Döbrentei kellemetes társaságában üres óráinkat igen jól töltjük. — Ó! mely szép lehet most Sibo. — De kötelességünk a megelégedés, s hogy ezt elérhessük, kellemeket kell minden helyben keresnünk, mihelyest az lakóhelyünkké válik.

Az ujságok mennek, azokból láthatni, hogy amint jut eszembe 15-ik Apl. adattatott ki egy patens, mely szerént 45 millió Anticipations Schein fog megjelenni, mely a váltó-czédulákkal egy válorú lészen, és amelynek tollálására egy capitalis vagy fundus tétetődik férre az országok contributziójiból, mely 12 esztendők alatt 45 millióra fog szaporodni, de ezekről azt mondják, hogy csak a Deutsche Länderekbe fog járni s Magyar s Erdély országba nem. Melyek után az anyám kezeit alázatoson csókolom s maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia
Wesselényi m. p.

Czim: a Madame Madame la Baronne Wesselenyi neé Helene de Cserey ma chere mére, *Sibo.*

(Eredetije negyedív alakban, 2 oldalon, a Wesselényi levéltárban.)

(Folytatjuk.)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Kossuth Lajos levelei Csáthy Károly debreczeni ügyvédhez 1836-ból.

Közli: **Csáthy Ferencz.**

Kossuth Lajosnak a következő lapokon olvasható négy levelét marási Csáthy Ferencz könyvkereskedő bocsátotta rendelkezésünkre. Még fiatal, ugyszólván kezdő, de a reakczió szemében máris félemletes hatással agitáló szabadelvü politikus és publiczista irja e leveleket Csáthy Károly debreczeni ügyvédhez. Valamennyi levél tárgya csaknem kivétel nélkül ugyanaz. Kossuth módot és alkalmat keres általok, miképpen juttathassa el „Törvényhatósági Tudósitások“ czimü könyomatos lapját Debreczen környékéről jelentkezett előfizetőihez? A bécsi hatalom, éppen mint az imént megszünt Országgyülési Tudósitásoknak, a demokratikus eszméket tovább vetegető emez uj vállalatnak is különféle titkos és nyilvános nehézségeket vetett elibe. Megtiltotta, hogy a postahivatalok továbbitsák Kossuth tudósitásait; sőt leveleit is, akár tőle indulnak vidékre, akár neki küldik a vidékről, gonosz és veszedelmes betyárokhoz hasonlatos módon, le kellett tartóztatniok. Ugy, hogy az uj Tudósitásokat is valósággal csempész uton, bizalmas ismerősök furfangos segitségével lehetett a megrendelők kezébe játszani. Debreczenből főképen a Csáthy-féle könyvkereskedés adta Kossuthnak ezt a segitséget. Csáthy Lajos, a czég akkori vezetője messzi elágazó üzleti összeköttetéssel birt a vidéken. Testvérei pedig: Csáthy Ferencz pesti, Csáthy Károly debreczeni ügyvédek, ugy látszik, személyes ismeretségben is állottak Kossuthtal. Az előbbi az 1839-ben összehivott országgyülésen részt is vett, mint a távollévő báró Kulmer Ferdinánd özvegyének, gróf Orsich Jozefa horvátországi nagybirtokosnak követe. A prókátor Csáthyak közvetitették tehát a hazafias üzleti összeköttetést Kossuth meg a könyvárus Csáthy között. Erre vonatkoznak a most közlendő levelek, becses emlékei a középkori Magyar-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

országot átalakitó első nehéz küzdelmeknek; egy-egy fénysugara Kossuth tüzes lelkének, aki e levelek egyikében is vallást tesz az ő vezérlő csillagul választott, azt mindig törhetetlenül követett nagy elvéről: *„Mentül inkább engedelmeskedünk a törvénynek, annál kevésbé hódolhatunk törvénytelen önkénynek"*. (Z. L.)

Imhol a levelek:

I.

Még a filiális posta hivataloknál is ellévén rendelve leveleimnek letartóztatása, az ide zártakat ha csak lehet, s vagy késedelmet nem szenved, magános alkalommal, különben postán is elküldetni esedezik

Kossuth.

II.

Tekintetes táblabiró és ügyvéd úr!

Azon hizelkedő itéletet, mellyre tisztelt úraságod Junius 22-érőli becses levelében, igen is csekély érdemű, de tiszta honszeretetből eredő igyekezetemet érdemén felül méltatni sziveskedett, az önismeret kötelessége szerint nem jutalom gyanánt (mert bár polgártársaim megelégedése azon egyetlen jutalom, mellyre keblem vágyhatna; érzem hogy e legszebb ajándékára a társaságos életnek érdemet nem tettem), hanem ösztönül veszem szilárdul futni a pályát, mellyet honom javára kiskörömhez képest kitűzék magamnak.

A Debreczeni Casinó egyesületnek erántam meg nem fogyatkozott bizodalma örömömre szolgál s Törvényhatósági Tudósitásaimat rendesen megküldeni bizonyal el nem mulasztom. Az első levél iderekesztve megy. Igaz ugyan bokros akadályok gördülnek előmbe, de változhatlan élet szabályul tűzém ki magamnak a törvény határain soha túl nem hágni; ennek határain belül, minden akadályok ellenére is, hajthatatlan állandósággal gyakorolni fogom alkotmány biztositotta jussaimat, mint békés, hű, de egyszersmind szabad polgárhoz illik, s a mint azokat hazám javára gyakorolhatni keblemnek Istene sugalja. — *Mentől inkább engedelmeskedünk a törvénynek, annál kevésbé hódohatunk törvénytelen önkénynek. Ez az én hitem és e hitben élni, halni, ha szükség szenvedni is tudok.*

A vallás tárgyáról irott s nyomtatás alatt levő munkámról (melyből Debreczenből T. Csáthyné asszonyság 10 példányra előfizetett) csak annyit irhatok: hogy e részben is kimondhatatlan akadályokkal kell küzdenem. Még mielőtt elkészitettem volna, már ab invisis tilalmat hirdettek rá a Leipzigi Literatur Zeitungban és ez nagy vigyázatra kényszeritett, melynek késedelem lőn következése. Messze (nem magyar) földrül küldöztetnek hozzám az ivek correctura végett, egyenként. Diéta végeig

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

már 12 ivet kiigazitottam, ez tehát készen van; de nagy aggodalomba vagyok mert azóta (már 8 hete) sem a következő ivet, sem nyomtatómtul hiradást nem vettem. Jól elrendelt utakon indulván, azonban reménylem nem történt semmi, a mi a munka megjelenhetését elnyomná; s szeretem hinni csak mulékony akadály jött közbe. Mihamar azonban bizonyságot szerzek magamnak, s rövid időn vagy a könyvvel szolgálok, vagy az előfizetett pénzt leszek vissza adni kénytelen; melly utolsó ugyan reám nézve financialis tekintetben is kedvetlen volna, mert már 1000 p. frton felül fizettem a nyomtatásért előre; azonban ha az elsőt (mitől Isten óvjon) nem tehetném; a második lenne kötelességem.

Igen lekötelezne tisztelt Uraságod, ha sz. kir. Debreczen várossa tanácsa köréből alkalmas valakit nevemben megkérni méltóztatnék, hogy ha azon város tanács-üléseiben valami olyas kerülne elő, minek tudása országilag érdekes lehetne, arról engemet tudósitani sziveskedjék. Kerülhet elő pedig, sőt elő kell kerülni, ha a városok saját javokat akarják, mert alig van testület, mellynek a hozzá illő politikai állás elnyerésére előkészületül annyi tenni valója volna, mint a kir. városoknak, mit ha teljes mértékben felfogni elmulasztnak, a jövő országgyülést ismét kellemetlen, s czélra még sem vezető surlódások fogják zavarni. Pedig ki ne kivánná, hogy a kir. városok illő polczra lépjenek! ez azonban csak akkor fog megtörténhetni, ha önként kezet nyujtanak a kebelökbeni javitásokra s alkotmányi kezességeket nyujtanak, melly őket független önállásra emelje.

Fogadja tisztelt uraságod tiszteletem őszinte kijelentését, mellyel vagyok

Pesten Juni 28. 1836.

Tettes t. biró s ügyvéd úrnak alázatos szolgája

Kossuth Lajos m. k.

III.

A posták nem csak itt helyben, de az egész országban oda lévén utasitva, hogy leveleimet fogják le, én olly társaság kivüli helyzetben vagyok, hogy reám nézve már nincs is posta az országban. Próbáltam Váradra, Ujhelybe, Unghvárra sat. küldeni leveleket, hogy ott tétessenek postára — elfogták. Igy vagyok alkalmasint Debreczennel is, Illésy legalább a X-ik számot, melly a kedves barátom uram öccse expediálta Debreczeni csomóba volt zárva, maiglan sem kapta. Esedezem annak okáért, méltóztatnék az ide zárt levelet nem postán expediálni. Én ugy hiszem Tisza mellékére ollyan forma hely Debreczen, mint Pest az egész országra nézve, csak gyakran van ott alkalom, Ábrán úgy sem messze van, Nyiregyházról az Erős levelét majd tovább küldik. Az ugocsaiak talán szinte

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

csak beköszönnek néha Debreczenbe. Méltóztassék alkalmatlankodásomért megbocsátani, de mivé leszünk, ha egymáson nem segitünk!! A levélvitel bért a mennyiben a gyorskocsi 5 levelü csomóért többet veszen mint egy egyszerü levelért, igen örömest megtéritem, csak méltóztassék iránta értesiteni.

Tisztelettel, de igen betegen

Kossuth.

IV.

A posta hivatal leveleimet letartóztatja. Gyönyörő fides publica! Jövendőben csak magános alkalmakat használhatok az elküldésre, de e miatt 3 kérelmet kell tennem 1. ha nehány napig néha vagy egy levelem elkésnék, pályámnak önkény, erőszak szülte roppant nehézségei szolgáljanak mentségemül. Én törvényességem érzetében megbirkozom ez ujabb akadállyal is férfiasan, de engedékenységre számolok s most midőn annyi oldalról támadtatom meg, tán *méltán* számolok.

2. Óhajtanám, hogy a nekem irandó levelek is a lehetségig nem postán küldetnének, s azoktól, kik a VIII-ik vagy IX-ik számú levelemet nem kapták, erről értesitést vennék, mert ezek már a posta hitetlenség időszakába esnek. A hiányt ki fogom bármi áldozattal pótolni.

3. Alig van vidék, melly Pesttel rendes közlekedésbe nem állana, de azt itt mind megtudni nehéz — könnyü ellenben vidékenként tudni az egyes alkalmakat. Ezekről értesitést esedezem.

Egyébiránt a novemberi pesti vásár bizonyos alkalmat nyujt azoknak, kik bizodalmukkal továbbra is megtisztelnek; a jövő fél vagy egész évi dijnak (ezt szabad tetszésre hagyom) megküldésére. A nyilvánosság ügyének tett áldozatomat e folyó félévben pénzáldozat is nevelte, s mivel ez erőmet majd-majd haladja, fájdalommal vagyok kénytelen ismét kijelenteni, hogy még a jövő évben is csak azoknak szolgálhatok levelezésemmel, kik a szabott díjt előre beküldik. Ha csak költségeim jegyzékét tekinteném, a díjt fel kellene emelnem. De nem akarom a részvétet csökkenteni, s azért a díj marad, mint volt félévre 25, egészre 50 p. ft. Az ide zárt 4 levélnek postára adatásukért esedezem

Kossuth Lajos.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Nyilatkozat.

A *„Budapesti Szemle“* f. évi november havi számában, vagyis *10 hónappal* a nagy Wesselényiről irott két kötetes munkám megjelenése után *„Báró Wesselényi Miklós legujabb életrajza“* czím alatt egy 28 oldalra terjedő közlemény jelent meg *Friedreich István* tollából.

Addig is, mig a gyülöltségtől izzó, durva sértésekben gazdag, nemtelen gyanusitásokban kimagasló és az önhittség legmagasabb hangján megirt czikk támadásaira a részletes feleletet elkészithetem és a méltó választ megadhatom, legyen szabad nekem a *„Budapesti Szemle“* iránt való tiszteletből egynémely dolgokat általánosságban már most és e helyütt röviden előadni.

Azt hiszem mindenki tudja, hogy én sem a *M. Tud. Akadémiának,* sem bármely más irodalmi társaságnak tagja nem vagyok és hogy életemben sem politikai, sem társadalmi, sem irodalmi tekintetben semmiféle klikkhez nem tartoztam és nem tartozom. *Még szabad kőműves sem vagyok.* És igy el kell utasitanom magamtól azt a nemtelen és indokolatlan vádat, mintha az én munkám megjelenését bárminemü *reklám* előzte volna meg. Kizárja eme vád és nemtelen gyanusitás igaz voltát már ama egyszerü tény is, hogy munkám kéziratát soha senkinek, még saját testvéremnek sem mutattam meg, hogy abból részleteket sem a fővárosi, sem a vidéki lapokban a munka megjelenése előtt közölni nem engedtem és hogy munkámat senkinek, még a nagy *Wesselényi* általam annyira tisztelt fiának sem ajánlottam, ahhoz senki által bárminemü bevezetést, vagy ajánlást irni nem engedtem. Mindössze egy igen szerény hangu előfizetési felhivást bocsátottam ki. Ezt tenni pedig nemcsak jogom, de kötelességem is volt; ha csak azt nem akartam, hogy, egy-két könyvkedvelő embert leszámitva, senki tudomással ne birjon arról, hogy tulajdonképpen ki lesz munkámnak hőse, mi lesz annak tartalma és beosztása.

Amikor tehát *Friedreich* ur azt állitja, hogy hetekkel munkám megjelenése előtt a hirlapokból már ország-világ tudta: „Hogy a magyar történet-irodalom pár hét mulva egy örökbecsü művel fog gazdagodni“, akkor tulajdonképpen nem engem, *hanem az egész magyar sajtó tisztességét, megbizhatóságát, szaktudását és lelkiismeretességét* támadja és gyanusitja meg, azt a könnyelmü

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

vádat dobván elébe, hogy az én munkám felől dicshimnuszokat zengett, mielőtt az megjelent, tehát mielőtt azt ösmerhette és megbirálhatta volna.

Egy két sajtó- és tollhibát leszámitva, melyek amiként azt mindenki tudja, ily nagy munka megirásánál és kiadásánál elkerülhetetlenek, többi támadásai és ráfogásai szintén ép oly alaposak és megbizhatók *Friedreich István* úrnak, mint ama vádja és gyanusitása, hogy én a minden politikai, társadalmi és irodalmi klikken kivül álló szerény és szegény vidéki ember megvettem és megvesztegettem az egész fővárosi és vidéki sajtót. Ha ez a képtelenség igaz volna, hát az meg miképpen történhetett meg, hogy hónapokkal a megjelenése után az *Emke* igazgatósága, a *sárospataki főiskola* tanári kara, *Budapest* székesfőváros tanácsa, sőt maga a *kultuszminiszterium* munkámat, mint feltétlenül megbizható, alapvető forrásmunkát hivatalosan elfogadta és az összes középiskolák igazgatójának beszerzésre ajánlotta? Talán ezeket is megvettem és megvesztegettem?!

Hát való volna-e az, hogy *Junius,* ki a „Budapesti Hirlap"-ban; *Zigány Árpád*, ki a „Pesti Hirlap"-ban; *Rothauser Miksa*, ki a „Pester Lloyd"-ban; *Kürthy Emil*, ki az „Egyetértés"-ben; *Szathmári Mór,* ki a „Budapest"-ben; *Dr. Lengyel Miklós,* ki a „Budapesti Napló"-ban; *Dr. Falk Zsigmond,* ki az „Ország-Világ"-ban; *Dr. Papp Tibor,* ki a „Máramaros"-ban; *Dr. Papp József,* ki a kolozsvári „Ujság"-ban; *Dr. Horváth János,* ki a „Szegedi Napló"-ban; *Dr. Buza Barna,* ki a „Felsőmagyarországi Hirlap"-ban; *Dr. Fejes István,* ki a „Szatmár és Vidéké"-ben; *Dr. gróf Wass György,* ki a „Dési Hirlap"-ban; *Dr. Mayer Ödön,* ki a „Gyulafehérvári Lapok"-ban és *Dr. Ferenczi Gyula,* ki a „Debreczeni Protestáns Lapok"-ban behatóan és részletesen ismertették munkámat és annak becses voltáról a legteljesebb elismeréssel nyilatkoztak, valamennyien tudatlan, felületes, könnyelmü és lelkiismeretlen emberek. Ellenben *Friedreich István* úr, ki néhány — az értelmet nem is zavaró — sajtóhibát fedezvén fel a 10 hónappal ezelőtt megjelent munkámban, abból akkora tőkét és hirnevet kovácsolt magának, hogy ez az egy fellépése az egész országban ismertté tette eddigelé teljesen ismeretlen nevét és most már teljes önérzettel verheti a mellét, hirdetvén „urbi et orbe", hogy én II. Ferdinánd helyett III. Ferdinándot irtam és hogy Közép-Szolnok vármegye egy régi főispánját Gróf *Toldy* helyett Gróf *Toldalaghy*-nak neveztem és hogy az általam felsorolt levélgyüjteményben a 224. számu levél öt nappal a *Wesselényi* halála után, vagyis április 26-ról van keltezve, holott az tényleg 1850 február 26-án kelt.

Borzasztó bűnök és hibák ezek! igazán megérdemelném, hogy statárium elé állitsanak. De mielőtt még fej- és jószágvesztésre itélnének, legyen szabad arra hivatkoznom, hogy a correcturát és revisiot, miután magam corrector és revisor soha nem

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

voltam, *Rostkowitz Arthur* barátomra, a „*Debreczeni Független Ujság*“ akkori s. szerkesztőjére biztam. Ezzel azonban a felelősséget nem akarom az ő nyakába tolni, de azért legyen szabad annyit a hibás szedés és tollhibák illustrálására mondanom, hogy *Dolinay Gyulának „Petőfi és a Szabadságharcz“* czimü munkája 42-ik lapján az van mondva, hogy *Petőfi* a „*Carmen lugubre*“ czimü költeményét **1944**-ben irta, ezt az esztendőt pedig nemhogy *Petőfi*, de *Dolinay* maga sem igen fogja megérni. Hivatkozom továbbá Borsod vármegye hirneves főjegyzőjének, a költő *Lévay Józsefnek „Emléklapok Báró Vay Miklós életéből“* czimü munkájának 218-ik lapjára, ahol meg az van irva, hogy a *Neugebeideban* fogságban lévő *Vay Miklóst*, Erdély volt kormánybiztosát, *1852* szeptember 1-én több erdélyi főur társaságában *Báró Wesselényi Miklós* is meglátogatta, holott ezt *Wesselényi* már csak azért sem cselekedhette, mert *1850* április 21-én *Pesten* már meghalt és 1851 január 23-ika óta őseinek zsibói kriptájában aludta örök álmát. És ime! senkinek sem jutott eszébe ezekért a sajtóhibákért akár *Dolinayt*, akár pedig *Lévayt* durván megtámadni és tudatlansággal megvádolni. Valószinüleg azért, mert akkor, mikor e müvek megjelentek, *Friedreich* ur mással volt elfoglalva, bizonyára készült valamelyik osztályvizsgára.

De azért mégis igaza van *Friedreich* urnak. Nagy bűnök terhelnek engem?!... Az egyik az, hogy 49 évvel ezelőtt zsidónak születtem; a másik pedig az, hogy elég vakmerő voltam a *Friedreich István* úr megkérdezése és engedelme nélkül a nagy *Wesselényi* életét és korszakos működését megirni és annak 20,000 koronánál többe kerülő kiadási költségeit a magaméból viselni.

Az első bűnömet, ha ősi hitemhez és vallásomhoz, mint annyi sokan tették, én is hütelenné lennék, talán még megbocsátaná *Friedreich István* ur, de a másik bűnömet értem és érzem, hogy a derék (?), a nemes (?), az önzetlen (?), az áldozatkész (?), a mesés munkásságu (?), a szerény fellépésü (?), páratlan tudásu (?) s ami legfőbb, minden kicsinyes hiuságtól és irigykedéstől mentes szivü (?) *Friedreich István* ur sohasem bocsáthatja meg — és nem is bocsátja meg.

Debreczen, 1905 november 15-én. *Dr. Kardos Samu.*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Akadémiai Értesitő. (Szerkeszti: Heinrich Gusztáv.) Októberi füzetében *Pápay* József kivonatosan beszámol az északi osztjákok földjén (Szibériában az Ob-folyó mentén) gróf Zichy Jenő harmadik ázsiai utazásával egyidőben végzett nyelvészeti tanulmányairól. E beszámolót rövid idő mulva egy kötetre való osztják hősi ének fogja követni eredeti nyelven és forditásban. A hazai idegen nyelvjárás tanulmányozása terén eddig végzett megfigyelések történetét foglalja egybe *Petz* Gedeon s irányt mutat további kutatásokra. *Kövesligethy* Radó, hazánknak a földrengéskutató nemzetközi szövetkezetbe való belépéséről készült jelentését az Akadémia pályázati jelentései s elhunyt tagjai felett tartott gyászbeszédek követik.

Archaeologiai Értesitő. (Szerkeszti: Hampel József.) Most megjelent 4. füzetének tartalma ez: *Hampel* József: Az első nemzetközi archaeol. kongresszus Athenében. *Kárász* Leo: Uti jegyzetek Sz.-György szobrokról Hpl. + A. Haupolter: Rejtélyes bélyegü cserépedények (40 ábrával). *Téglás* Gábor: A Cetecuje-Váracska nevü előőrsi állomás a gerebenczi várcsoport előtt. Dr. *Hekler* Antal: Alkamenes (Phidias tanitványa). *Kada* Elek (Kecskemét város polgármestere): Gátéri temető a régibb középkorból. I. közlemény (141 ábrával).

Budapesti Szemle. (Szerkeszti: Gyulai Pál.) Októberi füzetét *Wolfner* Pál uttörő tanulmánya vezeti be: Vázlatok a szabadelvüség történetéből. *Badics* Ferencz: Gyöngyösinek általa mostanában kiadott két főmunkájához füz magyarázatokat. *Kármán* Mór az iskola szempontjából méltatja Madách Ember tragédiáját. *Ambrozovics* Dezső folytatja Patapenko „A maga emberségéből" cz. regényének forditását. A költemények közt *Kozma* Andor, egy orosz költő és *Szabó* Károlytól olvasunk verseket. *Kautz* Gyula Széchenyi és Kossuth államférfiui jellemét, fölfogását és müködését veszi párhuzamos méltatás alá. *Horváth* János a naturálista Flaubert franczia regényiró pályafutását ismerteti. Végül könyvbirálatok és repertorum rekeszti be az Akadémia szemléjét.

Huszadik század. (Szerkeszti: Somló Bódog.) *Westermarck* E. „A nők helyzete a primitiv népeknél" czimü rövid

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

tanulmányában azt állitja, hogy a czivilizálatlan fajoknál a nő helyzete általában véve sokkal jobb, mint közönségesen hiszik, bár néhol bizony igen rosz. De rámutat arra is, mily keveset tudunk ma azokról a reális okokról, amelyektől a nő helyzete függ. — *Kunfi* Zsigmond a franczia kulturharcz okait fürkészi tovább a szabad gondolkodók szellemében. — *Kenéz* Béla igen figyelmere méltó czikkében a városi élet különböző hatásait veszi szemügyre és mérlegeli. — Igaz, — ugymond — hogy a városokban elért anyagi és szellemi emelkedésnek gyakran erkölcsi hanyatlás az ára; de a városi élethez ma tapadó következések nem föltétlen és szükségképen való járulékai a városi életnek; sőt ellenkezőleg, — szerinte — legnagyobb részöknek véget vethet a városok jogi és erkölcsi rendjének egyszerübb és tisztességesebb szabályozása. — A biráló szemle-rovatban J. O. Levy Bruhl „A mondern erkölcstudomány", Wildner Ödön Nietzsche levelezésének uj kötetét, Jászi Oszkár, Bougle „Demokráczia és természettudomány" czimü uj könyveit méltatják; Bloch József és Hubert Emil előbbinek egy zenei czikke felett vitáznak. Az utolsó közlemény a társadalomtudományi társaság márcziusi vitaüléseiről számol be.

Közgazdasági Szemle. (Szerkesztik: Hegedüs Loránt és Mandello Gyula.) Októberi füzetében a modern állami élet hévmérőjének, a *statisztikának* világszerte müködő szerveit ösmerteti *Illyefalvi Vitéz* Géza, különösen bővebben foglalkozva a bennünket közelebbről érdeklő három állam: Németország, Ausztria és Magyarország statisztikai szervezetével. — *Rubin* Miklós a *műszaki tudományok* fejlődésének az ipar terén gyakorolt hatásáról értekezik s gondolatmenete abban csucsosodik ki, hogy a technikai vivmányok felkarolása egyik főfeltétele a magyar ipar fejlődésének. Ettől legalább is annyi eredményt vár, mint az önálló vámterülettől. — *Éhen* Gyula az ország egyik legelőhaladottabb vármegyéje, *Vas vármegye* közgazdasági leirását kezdi meg. E népes, termékeny és virágzó s örvendetesen gyarapodó országrész monografiája valóban hivatott tollra talált. — *A kőszén kérdéshez* czimü czikkelyében *Mandel* Pál, közgazdaságunk mostoha gyermeke, a kőszénbányászat érdekében szükséges állami gondoskodásra hivja fel a kormány figyelmét. *Barabás* Endre, *Harmos* Zoltán és *Moldványi* István könyvismertetései fejezik be a Magyar közgazdasági Társaság októberi füzetét.

Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. (Kiadja az Orsz. Magyar Gazdasági-Egyesület a M. Tud. Akadémia és a földmivelésügyi miniszterium támogatásával. Szerkeszti: dr. Kovács Ferencz, pozsonyi jogtanár.) Az idén még csak két füzete jelent meg. Az 1. füzet értekezését *Zoltai* Lajos irta, Debreczen városnak a XVIII. század első felében fennállott méneséről és gulyájáról. Az adatok tárában *Kemény* Lajos a kassai nyergesek 1461. évi

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

czéhlevelét; dr. *Iványi* Béla a Kanizsaiak 1503. évi fizetési lajstromát; dr. *Kárffy* Ödön az egri, munkácsi, liszkai tizedszedők utasításait; dr. *Merényi* Lajos a kaposvári uradalom 1710-beli leirását közlik. Irodalom és Vegyesek rovata zárja be az első füzetet. — A második füzetben dr. *Iványi* Béla Bihar- és Barsvármegyék középkori vámhelyeiről; dr. *Erdélyi* László Pisky István tihanyi kapitány 1585—1589. évi számadáskönyvéről értekezik. — Iványi szerint Bihar vármegye területén 1520-ban 45 vámhely volt, ezek közül 25 törvényes, 13 törvénytelen, 7 helyen a törvényesség kérdése eldöntetlen maradt. Zápolyai János erdélyi vajda, Debreczen akkori földes ura, Debreczenben és Sámsonban törvénytelenül szedett vámot, miután a vallomásukból kitünt, hogy egyik helyen sincs sem hid, sem töltés. Abban az időben Debreczennek és Zsákának (utóbbi Zsákai Simoné) egyforma vámtarifája volt. Ugyanis a terhelt szekér után 8 dénár, teher nélküli szekér után 4 dénár szárazvámot kellett mindkét helyen fizetni. Gyalogos és lovas embertől, valamint állat után Debreczenben vámot egyáltalában nem szedtek. Bihar vármegye akkori uthálózatának négy ága is érintette Debreczent. Az egyik Nagyváradról Biharon, Kerekin és Sztáron (ma Esztár) vezetett Debreczen felé; a másik M.-Keresztes, B.-Ujfalu és Derecskén keresztül ismét Debreczennek jött; Debreczentől keletre is volt egy elágazás Vámospércsen át Nagykároly felé. Kisebb jelentőségü utak vezettek Váradról ugyancsak Debreczennek Gáborjánon és Henczidán keresztül. — Dr. *Kárffy* Ödöntől a szécsi kerület gabonaszedőinek utasitását (1621-ből) és Bélaváry Miklós szepesi kamarai tanácsos jegyzőkönyvét (1664-ből); dr. *Iványi* Bélától a pottendorfi és szarvkői uradalmak utasitásait olvassuk. Szakművek birálata és dr. *Takács* Sándor vegyes közlései egészitik ki a füzet tartalmát.

Magyar nyelv. (A magyar nyelvtudományi Társaság megbizásából szerkesztik: Szily Kálmán, Zolnay Gyula, Gombocz Zoltán.) Októberi füzete változatos tartalomban vetekedik az előzőkkel. Erdélyi Lajos a nyelvjárások tanulmányozására mutat irányt. Iványi Béla 1565—1526 között származó magyar följegyzéseket sorol fel. Takács Sándor a *látó* szó régi használatára nézve közöl jó csomó adatot. E szó a mai finánczcnak vagy pénzügyőrnek ősi magyar neve. Fölemliti, hogy Debreczen város jegyzőkönyvei a XVII. század első felében szintén *látómestereknek*, *látóbiráknak* nevezik a husvágás és mészárszékek felügyelőit. Hermann Ottó a „Staul“ és „stal“ szavak jelentésének tárgyi kutatásával foglalkozik. Szily Kálmán régi magyar széljegyzeteket gyüjtött egybe. Teleky István a kötény különböző elnevezéseit szedte össze. Többen név- és szómagyarázatokat, nyelvtörténeti adatokat, tájszókat, németességeket közölnek. Társasági ügyek és szerkesztői üzenetek vannak végül.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Századok. (Szerkeszti: Nagy Gyula.) Októberi számában két nagyobb értekezést találunk. *Pór* Antal az Anjou-korban élt Jegerndorfi Pál nyitrai főesperes diplomácziai szereplését irja le; *Bleyer* Jakab pedig a magyar-hun monda germán elemeit kutatja. *Karácsonyi* János: Sz.-István király élete. *Radvánszky* B.: Rimay János munkái. *Fejérpataky* László: Magyar czimeres emlékek. Johan *Losert*: Gesichte des späteren Mittelalters és Ph. *Frankl:* Der Friede von Szegedin und die Geschichte seines Bruches cz. munkái birálatát s a Tárcza rovatban kisebb történelmi közleményeket, hirlapok és könyvek repertoriumát adja e régi, tekintélyes folyóiratunk.

Történelmi Tár. (Szerkeszti: dr. Komáromi András.) Harmadik füzetét három nagyobb és a Vegyesek rovatában több kisebb közlés élénkiti. Közelebbről is érdekelnek bennünket a vatikáni levéltár Minutae Brevium jelzésü köteteiből s a pármai Borghese levéltárból Magyarországra vonatkozólag az 1524—1597. évekről gyüjtött adatok. E regesták, amelyeket *Kollányi* Ferencz közöl, többször emlitik *Debreczen* akkori urát, Szapolyai János királyt, Frater György váradi püspököt, János Zsigmond kincstartóját. Az „eretnekek" — a protestánsok rohamos térhódításáról is panaszolkodnak. Igy például a *váradi* káptalan 1544 május 1-én a szentszékhez irott levelében a lutheranus eretnekség terjedésének meggátlása végett Frater György mellé két alkalmas suffraganeus választásáért és felszenteléséért esedezik. *Thury* Etele a szepességi reformáczió történetéhez, *Richter* Ede Selmeczbányán 1585—86. évben szerepelt két német alchymistáról hoznak elő adatokat. Azután *Kárffy* Ödön Dobó Istvánra, *Berzeviczy* Egyed József nádor 1806-beli szepességi körutjára, *Keller* Imre Bél Mátyásra, ismét *Kárffy* Palota várára s a szigetvári kincstári jövedelmek megvizsgálására és Kassa város multjára vonatkozó régi leveleket, utasitásokat publikálnak.

Turul. (Szerkesztik: Schönherr Gyula és Varjú Elemér.) Harmadik füzete ismét gazdag genealogiai és heraldikai tartalommal jelent meg. R. *Kiss* István a rudóbányai (Borsod vármegye) csúcsíves kori ref. templom műemlékeit mutatja be. Dr. *Wertner* Mór folytatja a genealogia közép- és ujkori fejlődéséről irt tanulmányát, — ugy ujabb nemzetségi kutatásainak közlését, — ezuttal a Baranya megyében honos *Kán* nemzetséget, főként e nemzetségből kiágazott siklósiakat ismertetvén. Dr. *Iványi* Béla kimutatja, hogy a történelmi segédtudományokat, először is a paleografiát 1816-ban kezdték tanitani a kolozsvári kir. lyceumban. Ifj. *Reiszig* Ede Keszői Jakab 1415-ben kiállitott czimerlevelét, *Csekei* az egri érseki könyvtár czimeres albumát irja le. — *Eble* Gábor a gróf Károlyi-családnak herczegi nemzetségekkel való atyafiságát mutatja ki. *Závodzky* Levente a Gányi Mochkos-család 1434-beli czimerleveléről, *Horváth* Sándor egy zemplén-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

megyei *Liptay* nevü családról, *Varjú* Elemér pedig az esztergomi szenátorok társas pecsétjéről adnak leirást ábrák kiséretében.

Uránia. Klupathy Jenő, legifjabb Szász Károly és Molnár Viktor szerkesztésében megjelenő eme népszerü, tudományos folyóirat októberi száma érdekesebbnél-érdekesebb czikkekkel gazdagon jött meg. A legkezdetlegesebb müveltség fokán élő természeti ember ipari munkásságát szines példákban mutatja be *Bellosics* Bálint. *V. A.* A Dastre után a természet három országa közt folyó anyagcseréről, dr. *Pécsi* Albert a földrengések megfigyelése és számitásáról, báró *Nyári* Albert a világtörténelem legnevezetesebb nőuralkodóiról, *Kármán* Tódor a gőzturbinákról irnak. A füzet többi közleményei: A sienai „palio“, (középkori eredetü, fényes, látványos versenyfuttatás). A japán osztrigatenyésztés. Egyetemi eszmények. A szél és a fák. Antolik Károly (Necrolog). Görög velős mondások. Krónika. Hasznos tudnivalók. Könyvszemle. *(Z. L.)*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

VEGYESEK.

Uj könyvek.

A debreczeni nyelvjárás. Irta *Oláh Gábor.* A Simonyi Zsigmond szerkesztette „Nyelvészeti füzetek“ 26. száma.

A debreczeni nyelvjárás nem mondható a legérdekesebb avagy a legszebb dialektusnak, de mivelhogy minden anyának szép a maga gyermeke, minket is közelről érdekel a debreczeni nép nyelve, amelyet a fenti füzetben találunk leirva. — A tanulmány szerzője, *Oláh* Gábor, a tehetséges fiatal poéta nemcsak a verseléshez ért, hanem nyelvészetileg képzett tudós, aki saját megfigyeléséből ismeri a debreczeni embert és beszédét, aki a maga és mások által gyüjtött jelenségeket helyes alapon fejtegeti. A füzetnek igen értékes része a gazdag népnyelvi anyag, amely tájszavakat, szólásokat, közmondásokat, babonákat, nótákat foglal magában. E leirásból és fonétikai pontossággal közölt szövegből hü képet nyerhetünk a debreczeni nép *izé*, sajátságos hangsulyu nyelvjárásáról, amelyet a nyelvtudósok mind máig nem részesitettek megfelelő figyelemben. A gondos képzettségre való és tüzetes tanulmányra méltó füzet Debreczen sz. kir. városa és a Csokonai-kör költségén jelent meg. *(Dr. K. A.)*

Dr. Huttkay Lipót: Zagoni Mikes Kelemen levelei. Eger, 1905. Ára 3 kor.

Dr. Legányi Gyula: „Az Oktatás Egészségtana“. Debreczen, 1905. László József nyomdája. 8⁰ Ára 2 kor.

Dr. Révész János: „A mi oszsztályrészünk“. A nagybányai ág. h. evang. egyház története. Nagybányán, 1905. 8⁰ 146 l. Ára 2 kor.

Tóth Mihály tornatanár: „A tornázás elmélete“. Módszeres utasitásokkal. Szerző sajátja. Debreczen, Csokonai nyomda. 1905. 8⁰ 72 l. Ára 1 kor. 20 fillér.

Várady Gábor: „Tallózatok“. Máramarossziget, 1905. 8⁰ 108+VI. l.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Halálozás. Bernátfalvi *Bernáth Elemér*, a magyar birói kar egyik elösmert kitünősége, a debreczeni kir. táblának 1898 október 24-étől kezdve érdemekben dús elnöke, folyó évi november 11-én, munkás életének 60-ik évében hosszas szenvedés után elhunyt. Haláláról családja a következő, gyászjelentést adta ki:

„Özv. Bernáth Elemérné Szmrecsányi Mártha, ugy a maga, valamint az elhunytnak gyermekei, unokái és a többi rokonság nevében is, fájdalomtól megtört szivvel jelenti, a legjobb férj, apa, nagyapa, testvér, após és vő, méltóságos bernáthfalvi Bernáth Elemér, a debreczeni kir. itélőtábla elnökének, a felső-zempléni ev. ref. egyházmegye gondnokának, a debreczeni ev. ref. egyház presbiterének, Debreczen szab. kir. város törvényhatósági bizottsági tagjának stb. folyó évi november 11-én este 10 órakor, életének 60-ik évében, hosszu és kinos szenvedés után történt elhunytát".

Az elhunyt Bernáth Elemér hült tetemét a folyó évi november 13-án d. u. 1/2 3 órakor az ev. ref. egyház szertartásai szerint tartott rövid ima után a gyászoló család tagjai, a debreczeni kir. tábla és kir. törvényszék birái, a vidéki törvényszékek küldöttei, a kir. főügyészség és az ügyvédi kar számos tagja kisérte ki a pályaudvarra, honnét a holttestet Magyar-Sasra, a családi sirboltba szállitották.

Képeinkhez: 1. *Zágoni Mikes Kelemen.* Abból az alkalomból, hogy dr. Huttkay Lipót az egri érseki Lyceum tanára és könyvtárnoka a bujdosó fejedelem II. Rákóczi Ferencz leghübb emberének zágoni Mikes Kelemen, az érseki könyvtárban elfekvő leveleiről igen diszes kiállitásu, felette becses tartalmu könyvecskét irt — közöljük a Mikes Kelemen arczképét; Mikes Kelemen tudvalevőleg alig 17 éves korában, vagyis 1707 tavaszán került II. Rákóczi Ferencz udvarába és vele együtt bujdosott ki 1711 márczius 29-én és miután végig kisérte hős lelkü urát két világrészen át, 51 évi számkivetés után, mint a bujdosó fejedelem kiséretéből az utolsó halt meg 1762 október 2-án Törökországban Rodostóban. Sirját nem jelzi emlékkő, de nevét és emlékét körülsugározta az egész nemzet hálája és kegyelete.

2. *Gróf Mikó Imre* — ki anyai ágon a zabolai Mikes családból származott, 1805-ben, a közpályára már a 30-as években lépett. A szabadságharcz ideje alatt *Vay Miklós* kir. biztos mellett jelentékeny szerepet játszott. A nemzeti ügyek bukása után egyidőre félrevonult birtokaira, de 1859-ben már ott találjuk őt azon lelkes férfiak között, kiknek Erdély közmüvelődési intézetei és iskolái a legtöbbet köszönhetnek. Ő az Erdélyi muzeum megalapitója és az enyedi meg a sepsiszentgyörgyi iskolák bőkezü pártfogója. Meghalt 1876. szeptember 16-án. Emlékét most november 3-án ünnepelte Erdély egész művelt és hazafias közönsége Kolozsvárt.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Br. Jósika Miklós áttérése. A zsibói ev. ref. egyház régi könyveinek átvizsgálása alkalmával nemcsak a Wesselényiekre vonatkozólag találtam számos érdekes feljegyzést, hanem a nagy Wesselényi egyik kedves barátja és szomszédja: a költő Jósika Miklósra vonatkozólag is; igy találtam a keresztelési anyakönyv III-ik kötetének 15-ik lapján az alábbi bejegyzést, melynek tanusága szerint Jósika Miklós, mielőtt második nejével br. Podmaniczky Juliával házasságra lépett volna, 1847, április 3-án a kath. vallásról az ev. ref. egyház kebelébe tért át. A bejegyzés igy szól:

„Báró Jósika Miklós ő Nagysága azon ünnepélyes nyilatkozat után, miszerint több évek előtt nyert, s azóta folytonosan ápolt meggyőződése, s vallásos hite által mintegy önkénytelenül vonatva érezte magát egyházunk kebelébe, s üdvét ennek hittana szerént: az ev. reformata anyaszentegyház kebelébe bevétetett, tettes Nagy Lázár ur és tettes Molnár András ur jelenlétökben. Regéczi Nagy Pál s. k. 'Sibói ref. lelkész által".

(Dr. K. S.)

Egy szerkesztő nyilatkozata: a „Régi Okiratok és Levelek Tára" első számáról: Dongó Gyárfás G. az „Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez" czimü havi folyóirat szerkesztője Sátoraljaujhelyen ez év október 29-éről keltezve a következő levelet intézte e lapok felelős szerkesztőjéhez:

„Igen tisztelt Szerkesztő ur! Lelki és szellemi nagy élvezettel olvastam el — mondhatom elejétől végig minden betüjében és betücskéjében — a „Régi Okiratok és Levelek Tára" első füzetét. Szivből gratulálok a kitünő szerkesztőnek és jeles munkatársainak. — Folyóiratomban bőven fogom ösmertetni és melegen fogom ajánlani olvasóimnak, hogy vegyék szerető érdeklődésükbe és pártfogásukba. — Csak örvendeni tudnék annak is, ha a csereviszonyt, mit ezennel felajánlok, folyóirataink közöttt létesiteni segitene. — Őrvendenék annak is, ha *Debreczen* és multjára vonatkozólag egy és más közlendőimmel a „Régi Okiratok és Levelek Tára" irógárdájában helyt foglalhatnék. Hazafiui szives üdvözlettel és kollegális tisztelettel: Dongó Gyárfás Géza, az „Akk." felelős szerkesztője.

Csokonai-ház. Mostantól fogva ezt a nevet viseli a hatvanutczai 23. számu terjedelmes, jó állapotban is levő ház, amelyet Debreczen város közönsége 72,000 koronán vásárolt meg a kereskedelmi és iparkamarától. Hiteles források igazolják, hogy való-

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

sággal ezen a helyen állott Csokonai szülőháza. Ez a felfedezés sietette a ház megszerzését. Alkalmatos helyiségeiben elég kényelmes otthont is talált már a Csokonai-kör, a zsenge városi muzeum, meg a hajdumegyei tanitók Gönczy-egylete. A városi muzeum szépen gyarapodik. Löfkovics Arthur, a muzeum alapitója, ismét gazdag gyüjteménnyel lepte meg a muzeumot. Benne helyezte el a néhai Császka György hagyatékából általa megvásárolt képeket, régiségeket és kövületeket. A város pedig 5050 koronát vévén fel jövő évi rendes költségvetésébe muzeumi czélokra: ez az összeg és az állami segély, a közönség érdeklődésének felkeltésével együtt, megadja a módot arra, hogy a muzeum lassanként minél szemlélhetőbbé tegye Debreczen város multját, hogy kiválólag mint városi muzeum fejlődhessék, gyarapodhassék és tölthesse be népnevelő, közismereteket terjesztő hivatását.

A tanács és a helyi szerzők. A debreczeni tanács követi az elődök példáját, akiknek támogatásával hajdan sok debreczeni fi irodalmi munkája került ki a sajtó alul. Folyóiratunk más helyén emlitjük, hogy Oláh Gábor „Debreczeni nyelvjárás"-a városi támogatással jelent meg. A városi tanács segitette Zoltai Lajost is abban, hogy „Debreczen a török uralom végén" czimü tanulmánya különlenyomatban és szines térképekkel magyarázva jelenhessen meg. Zoltai a koronázási-alap kamataiból 600 koronát kapott költségei fedezésére. A szerző viszont 330 példányt adott át ezért a tanácsnak. A tanács pedig a könyveket ajándékul kiosztatta a helybeli tanintézetek, kaszinók, az ország összes akadémiái, muzeumai, nyilvános könyvtárai, hozzánk közelebb eső középiskolái, — valamint a törvényhatóságok és a hajdumegyei olvasó-körök között.

Rhéda Péter nyomdász levele 1607-ből. Debreczen városának 1561 óta virágzó könyvnyomdájának hetedik vezetője Rheda Péter, aki 1605-től 1630-ig kezelte tipografiánkat. E derék nyomdásznak körülbelől nyolczad ív nagyságu papirra irott levele lappangott eddig az 1606—7. évi városi jegyzőkönyv lapjai között. A levélről hiányzik a czimzés; de sejthető, hogy valamelyik tanácsbeli személynek, talán Tóth Mihály 1607. évbeli főbirónak szólott a levél, amelyben Rhéda Péter ujesztendei jó kivánságok után bizonyos hivatalos könyvek késedelmes elkészitését menti betegeskedésével egyuttal három rendbeli nyomtatvány árának kifizetését sürgeti. A levél igy hangzik:

Isten ü szent fölsége tegye Kegyelmednek böcsületes Uram egésségessé és békességessé ez uy Esztendőnek minden részeit.

Kegyelmed Böcsületes Nemes Uram énnekem meg bocsásson, hogy az könyveknek el készülése ily későre halladot; kegyelmed

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

állapatomat jól érthette, miben volt egy időtül fogva; mostan még ennyi beteges állapatomban-is, megcsináltam üket, és megküldöttem kegyelmednek. Kegyelmed Tisztelendő Uram mostan ezt vegye jó neven, ha Isten előbbi egésségemet meg adgya, igyekezem (hálás?) lenni kegyelmednek. Ez mellett akarom tudtára adni Kegyelmednek azt-is böcsületes Uram, hogy Kegyelmed én rolam se feledkezzék el; ez el mult tavaszszal, hogy kegyelmed Egré (Egerbe) ment vala, Tiszta János Uram (egyik szenatora Debreczennek néhány évvel később) vitt el tülem 75 pénz árra Historiákat; mászszor is meg egy Imádságos könyvet pro fl. 1 Item 7 kalendariumot pro d. 80. teszen 255 pénzt; Kegyelmednek meg szolgálnám, ha megküldené kegyelmed. Isten tartsa meg Kegyelmedet jó egésségben kedves háza népével egyetemben.

Kegyelmednek szeretettel szolgál Rhéda Péter.

(Közli: *Z. L.*)

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

LEVÉLPAPIR ÁRUHÁZ

Modern, szinesen bélelt vékony papirok,

PERGAMENT NÉVJEGYEK.

Dombornyomda, distingvált, izléses kiállitás.

MIHÁLY SÁMUEL

papirkereskedése és irodafelszerelési szaküzlete

Debreczen, Főtér 30. a DRÉHER SÖRCSARNOKKAL SZEMBEN.

NŐI ÉS GYERMEKFELÖLTŐ ÁRÚHÁZUNKAT

a megnagyobbitás és átköltözés alkalmából teljesen **uj és divatos** árukkal szereltük fel, melynek megválogatását nagy körültekintéssel és az igényeknek megfelelőleg személyesen eszközöltük. — Különösen felhivjuk a t. hölgyközönség b. figyelmét az **őszi idényre** érkezett **feltünő szép divat-ujdonságainkra** és kérjük azoknak szives megtekintését még azon esetre is, ha netán most e tekintetben szükséglete nem is volna. — Az eddigi pártfogásért hálás köszönetet mondunk, kérjük, hogy szives támogatásában ezuttal is részesiteni kegyeskedjék. Kiváló tisztelettel

DARVAS TESTVÉREK **a Fehérló szálloda alatt, a kistemplommal szemben.**

Máyer Jenő

csemege és fűszerkereskedő

Debreczen, a Városházzal szemben.

Ajánlja 1880. évi termésü érmelléki bakar borát 7/10 üvegekben. Kiváló minőségü kávéit K 2.40—4.80 kilónként. Szállitás vidékre öt kilós postacsomagokban.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

URI DIVAT, KALAP ÉS
FEHÉRNEMÜ ÜZLET.

BÉKÉS LAJOS DEBRECZEN
PIACZ-U. 44. Dr. UJFALUSSY-HÁZ.
ANGOL NŐI BLUZOKAT, FÉRFI FEHÉRNEMÜEKET ÉS KELENGYÉKET MÉRTÉK SZERINT A A LEGSZEBB KIVITELBEN.

Donogán és Somossy

Kunz József és Társa Utódai.
DEBRECZEN, Kistemplom-bazár.

Vászonkereskedés. Kész fehérneműek. Nagy szőnyeg és butorszövet-raktár. Női divatárúk. Menyasszonyi kelengyék. Nagy választékban. Szabott árakban. Előzékeny kiszolgálással.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Jelzet: 65.346

ALAPITTATOTT 1882.
Legmagasabb helyről kitüntetve 1890-ben. II. Vilmos német császár által kitüntetve 1901-ben. Ezredéves kiállitás 1896 állami ezüst érem.

ARANY-, EZÜST, ÉKSZERÁRU GYÁRTÁS,
ÓRÁS, ÉKSZERÉSZ VÉSNÖK

LÖFKOVITS ARTHUR

DEBRECZEN, FŐTÉR.

Magyarország legnagyobb, legjobb hirnevü óra, ékszer és ezüstárú üzlete. Fennáll 24 éve. Legszolidabb kiszolgálat, legolcsóbb árak! Saját aranymüves, vésnök és órásmühely, hol javitások, átalakitások, uj munkák müvésziesen, megbizhatóan és olcsón vitetnek ki. Nagy képes árjegyzék bárkinek dijtalanul küldetik. Bámulatos nagy választék a legszebb ujdonságokban. Vidékre választék vagy utazó készséggel küldetik. Csakis szolid, tartós és legfinomabb anyagból készült árúk.

Alapittatott 1875. Több éremmel kitüntetve.

Cs. és kir udvari

Butorgyáram

elismert elsőrendü készitményeit a legolcsóbb árak mellett ajánlom a nagyérdemü vevőközönségnek. Költségvetéssel és mintákkal kivánatra dijmentesen szolgálok.

Schwartz Vilmos

Debreczen, Piacz-u. 71. szám.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

BILKEI DEZSŐ
ÉS
RADOVÁNOVICS JÁNOS
magyar történelmi képkiadó vállalata Debreczen.
Teleki-utcza 94. és 98.

A magyar kulturát emelni, hazafias czélokat szolgálni minden magyarnak kötelessége. Mi is elengedhetetlen feladatunkká tettük és tesszük mindig, ahol erre alkalmunk nyillik és sikerült is, saját kiadásunkban remek kivitelben e felsorolt képeket forgalomba hozni: II. RÁKÓCZI FERENCZ szabadságharcza 1703—1711. A MAGYAR SZABADSÁGHARCZ apotheozisa 1848—49. A magyar szent korona elrablása a visegrádi várból 1440. ZRINYI ILONA (hőstette) Munkács várának védelmében 1688. BOCSKAY ISTVÁN szabadságharcza 1606. Ezen öt képnek teljes nagysága 94|78 cm., 4 czolos arany barock, vagy aranyzöld szeczesziós rámában 24 K. II. RÁKÓCZI FERENCZ diadala, teljes nagyság 96|78, 4 czolos arany barock, vagy zöld szeczesziós rámában 24 korona. II. RÁKÓCZI FERENCZ zászlóbontása. 1703. év tavaszán Beregszász város piacz-terén, 4 czolos arany barock, vagy aranyzöld szeczesziós rámában 20 korona.

KOSSUTH LAJOS, melyet 3 nappal halála előtt készitettek, 4 czolos arany barock rámában teljes nagyság 88|68, gyönyörü kivitelben 30 korona.

Fenti árakban felsorolt képek kivánatra az alant jelzett keretekben is szállithatók. Fekete barock arannyal. Barna arannyal. Zöld szeczesziós (c) arannyal. Aczél imitáczió. Majolika. E két utolsó keretben képenként 5 K drágább. Az árak csomagolással és szállitással együtt értendők.

Hogy mindenki beszerezhesse e hazafias képeket, ugyanabban az árban képenként havi 3 korona részletfizetéssel is megkaphatják. Kérjük Magyarország minden lakóját, hogy szerezze meg ezen alkotásnak képeit, hogy diszithesse vele lakóházát.

Hazafias tisztelettel

BILKEI DEZSŐ és RADOVÁNOVICS JÁNOS

magyar történelmi képkiadó vállalat.

Debreczen szab. kir. város könyvnyomda vállalata. 1905.—1808.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

Ezüst kályhák!!

A MAGYAR IPAR DIADALA!

Egy hosszu esztendő viszontagságain keresztül futotta meg erős támadásoknak kitett körutját a magyar ipar egyik igen kitünő találmánya a

BRAUN N. A.-féle szabadalmazott és törv. védett

Kályha ezüstfény.

E valóságos tűzpróba után, mint egy hős hadvezér diadalmasan került ki az ostromló silány konkurrenczia támadásai alól, büszkén hirdetve, hogy nemcsak hazánkban, de a külföld előtt is kivivta az igazi elismerést s a magyar iparnak hirnevet és dicsőséget szerzett.

A BRAUN N. A.-féle KÁLYHA EZÜSTFÉNY a következő kitünő tulajdonságokkal bir: **a komor fekete kályhákat a szoba diszére barátságos szép ezüst szinüvé változtatja át, mely szine azonban tartós marad, nem ég le, nem füstöl s szagot nem terjeszt, tehát megkimél a sok fárasztó vasporozástól, keféléstől, ami igen sok piszokkal, porozással szokott járni.** E szép tulajdonságai daczára aránylag olcsó is, mert egy rendes nagyságu kályhára **1 doboz, melynek ára 80 fillér, teljesen elegendő.** Haszoálható még: **öntött konyhák, platok, füstcsövek, cserépkályha ajtók, üstházak** stb. befestésére.

Szigoruan ügyeljünk ám a védjegyre.

Mert csak akkor valódi, ha minden dobozon ez látható.

HASZNÁLATI UTASITÁS.

A kályha festés előtt egy kissé felmelegitendő (nyáron nem kell), hogy a száradás gyorsabb legyen, festés előtt azonban a régi fekete rétegtől ledörzsölendő: a vaspor meleg vizzel, a lakk vagy tisztitó paszta spiritussal vagy lúggal. Festés alatt minden megmártásnál az ecsettel felkeverendő. Uj kályha két festést igényel.

Használati utasitás minden dobozon található.

HAJDUVÁRMEGYE és DEBRECZEN területére egyedüli főelárusitó

Pásztor Gyula és Tsa

VASÁRÚHÁZA DEBRECZENBEN, CSAPÓ-UTCZA (Bankház).

Telefon és interurban 271. szám.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346

A szerkesztő postája.

1. **Dr. Barcsa János,** Debreczen. Folyóiratom iránti meleg érdeklődését és ama szives igéretét, hogy annak rendes és állandó munkatársa fog lenni, örömmel veszem tudomásul.

2. **Dr. Bányai Elemér,** Bpest. Gróf Mikó Imréről irott czikkében a kivánt számbeli kiigazitást azonnal megtettem.

3. **Dr. Benedek János,** Bpest. Fehér holló számba menő *piros* utalványoddal igazán kellemesen leptél meg.

4. **Dvortsák Győző,** Eperjes. A Rákóczi Ferencz elfogatásáról szóló iratot köszönettel vettem és várom az igért többi érdekes adatok beküldését.

5. **Dongó Gyárfás Géza,** S.-A.-Ujhely. A szerkesztésében megjelenő „Adatok Zemplén vármegye történetéhez" czimü folyóirat ez évi összes példányainak kézhez vételét köszönettel nyugtatom és a cserepéldányokat szivesen rendelkezésére bocsátom.

6. **Dr. Gráner Ernő,** Bpest. Hát az igért Deák-leveleket mikor kapom meg?

7. **Dr. Hamvai Lajos,** Huszt. A huszti ev. ref. egyházra vonatkozó latin nyelvü okiratok közlését szivesen eszközlöm; még szivesebben teszem azonban akkor, ha azokat magyar forditással s valamelyes kis történeti bevezetéssel látod el.

8. **Dr. Kúnos Ignátz,** Budapest Ama készségedért, hogy a Debreczen város titkos levéltárában elhelyezett török nyelvü okiratokat hajlandó vagy minden tiszteletdij nélkül folyóiratom számára magyarra forditani, fogadd köszönetemet. Én erről a fontos körülményről Debreczen város tek. és nemes tanácsának irásban jelentést tettem, de a választ még nem kaptam meg.

9. **Dr. apsai Mihály János,** Msziget. Nagyon lekötelezne tisztelt kartárs ur, ha a beküldött latin nyelvü okiratok magyar forditását mielőbb szives volna beküldeni. A jövő számban egyikre-másikra szükségem volna.

10. **A „Szobosszló és Vidéke"** tekintetes szerkesztőjének. Köszönöm, hogy a Friedreich István ur czikkére figyelmemet felhivni szives voltál és mert hinni akarom, hogy téged nemcsak az igaztalan támadás, de az igaz védelem is érdekel, remélem, hogy a folyóiratom mostani számában megjelent nyilatkozatomról is leszesz szives tudomást venni.

11. **Gróf Teleki Domokos,** Gernyeszeg. Gróf ur! Kedves soraiból sajnálattal értesültem arról, hogy gazdaságában most annyira el van foglalva, miszerint nem ér rá folyóiratomat valami becsesebb adattal gazdagitani; de vigasztal a remény, hogy: *„ami késik, nem mulik"*.

12. **Dr. Versényi György,** Kolozsvár. Mikor kezdjük meg Tompa Mihály leveleinek ismertetését és közlését?

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Jelzet: 65.346